

**TÜRKİYE'DE DERİ SANAYİNDE KULLANILAN BİTKİSEL SEPİ
MADDELERİNİN ÜRETİM, İTHALAT VE İHRACATININ
İNCELENMESİ**

Latif BİNİCİ

**DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN ENDÜSTRİ MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALINDA
YÜKSEK LİSANS DERECESESİ İÇİN
GEREKLİ ÇALIŞMALARI YERİNE GETİREREK
ONAYA SUNULAN TEZ**

ARALIK 2009

Fen Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Prof. Dr. Refik KARAGÜL
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans Derecesinde bir tez olarak gerekli çalışmaları yerine getirdiğini onaylarım.

Doç. Dr. Yalçın ÇÖPÜR
Orman Endüstri Mühendisliği

Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz bu tezin Yüksek Lisans Derecesinde bir tez olarak onaylanması, düşüncemize göre, amaç ve kalite olarak tamamen uygundur.

Yrd.Doç. Dr. Selim ŞEN
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri

1. Yrd.Doç. Dr. Selim ŞEN
2. Yrd.Doç. Dr. Bekir KAYACAN
3. Yrd.Doç. Dr. Derya SEVİM KORKUT

ÖNSÖZ

“Türkiye’de Deri Sanayinde Kullanılan Bitkisel Sepi Maddelerinin Üretim, İthalat ve İhracatının İncelenmesi” adlı bu yüksek lisans tez çalışması Düzce Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı’nda hazırlanmıştır.

Çalışmalarım süresince destek ve yardımlarını gördüğüm değerli hocam ve danışmanım Yrd.Doç.Dr. Selim ŞEN’e ayrıca çalışmalarım süresince benden bilgi ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Yrd.Doç.Dr. Bekir KAYACAN ve Yrd.Doç.Dr. Derya SEVİM KORKUT’a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Çalışmalarımda yardımlarını esirgemeyen Mehmet AYGAN ve Düzce Üniversitesindeki çalışma arkadaşlarıma ayrıca literatür taraması sırasında kaynak bulmama yardımcı olan kamu, kurum ve kuruluş temsilcilerine teşekkürlerimi sunarım..

En önemlisi, bugünlere gelmemde büyük emek ve özverisi olan, eğitim sürem boyunca hep yanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

Aralık, 2009

Latif BİNİCİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa	No
İÇİNDEKİLER	II
ŞEKİLLER DİZİNİ	IV
TABLolar DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VI
ABSTRACT	VIII
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. BİTKİLERİN ÇEŞİTLİ KISIMLARININ SEPİ MADDELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ	3
Kabuklar	4
Odunlar	6
Meyve, Tohum, Yaprak ve Kökler.....	6
2.2. TÜRKİYE DE SEPİ MADDESİ ELDE EDİLEN ÖNEMLİ ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİ	7
Meşe Palamudu (Quercus ithaburensis Decne subsp. macrolepis)	7
Meşe Mazısı (Quercus infectoria Oliv.)	9
Sumak (Rhus coriaria L.)	11
Çeşitli Ağaç Kabukları	12
2.3. BİTKİSEL SEPİ MADDELERİNİN ELDE EDİLMESİ	12
2.4. BİTKİSEL SEPİ MADDELERİNİN ENDÜSTRİDE KULLANILMASI	14
2.5. BİTKİSEL SEPİ MADDELERİNİN DERİ ENDÜSTRİSİ İÇİN ÖNEMİ	15
2.6. SEPİLEMENİN MEKANİZMASI VE DERİYE KAZANDIRDIĞI ÖZELLİKLER.....	16
2.7. BİTKİSEL SEPİ MADDELERİNİN EKONOMİK YÖNDEN İNCELENMESİ	17
GZFT Çözümlemesi	17
3. MATERYAL VE YÖNTEM	23
4. BULGULAR	26
4.1. TÜRKİYE DERİ İŞLEME SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU	26

4.2. TÜRKİYE DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN EKONOMİK ÖNEMİ ..	27
4.3. DERİ VE DERİ MAMULLERİ DIŞ TİCARET	27
4.4. TÜRKİYE'NİN HAM DERİ DIŞ TİCARETİ.....	42
4.5. TÜRKİYE'NİN YILLAR İTİBARIYLA HAM DERİ ÜRETİMİ.....	47
4.6. TÜRKİYE'DE SEPİ MADDELERİ ÜRETİMİ	52
4.7. TÜRKİYE'NİN SEPİ MADDELERİ İHRACAT VE İTHALATI.....	52
4.8. SEPİ MADDELERİNİN DIŞ TİCARET PROJEKSİYONLARI.....	55
4.9. GZFT ANALİZİ.....	56
4.9.1. GÜÇLÜ YÖNLER	58
4.9.2. ZAYIF YÖNLER	61
4.9.3. FIRSATLAR	66
4.9.4. TEHDİTLER	72
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	76
6. ÖNERİLER.....	79
KAYNAKLAR.....	82
ÖZGEÇMİŞ	86

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL 2.1:SEPİ MADDESİNİN ELDE EDİLMESİNE AİT İŞ AKIŞI	13
ŞEKİL 2.2: GZFT ÇÖZÜMLEMESİNDE TEMEL UNSURLAR	22
ŞEKİL 4.1: DERİ VE DERİ MAMULLERİ İHRACATININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIM ORANI	28
ŞEKİL 4.2 :DERİ VE DERİ MAMULLERİ İHRACATININ BAŞLICA ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (DTM 2008)	29
ŞEKİL 4.3: DERİ VE DERİ MAMULLERİ İTHALATININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI ORANI (DTM 2008)	30
ŞEKİL 4.4: DERİ VE DERİ MAMULLERİ İTHALATIMIZIN ÜRÜN GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (DTM 2008)	30
ŞEKİL 4.5: DERİ VE DERİ MAMULLERİ İHRACATIMIZIN ÜRÜN GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (DTM 2008)	31
ŞEKİL 4.6 : DERİ VE DERİ MAMULLERİ İHRACATIMIZIN GELİŞİMİ (DTM 2008)	31
ŞEKİL 4.7: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İHRACATININ TOPLAM İHRACAT İÇİNDEKİ PAYI	35
ŞEKİL 4.8: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İHRACATI VE TOPLAM İHRACAT PROJEKSİYONLARI	36
ŞEKİL 4.9:DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İTHALATI	38
ŞEKİL 4.10: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İTHALATININ TOPLAM İTHALAT İÇİNDEKİ PAYI	38
ŞEKİL 4.11: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İTHALATI VE TÜRKİYE TOPLAM İTHALATI PROJEKSİYONLARI	39
ŞEKİL 4.12: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İTHALAT VE İHRACAT MİKTARLARI	40
ŞEKİL 4.13: DEĞER OLARAK HAM DERİ İTHALAT VE İHRACAT MİKTARLARI (TÜİK 2008)	45
ŞEKİL 4.14: MİKTAR OLARAK HAM DERİ İTHALAT VE İHRACAT MİKTARLARI (TÜİK 2008)	45
ŞEKİL 4.15: DEĞER OLARAK HAM DERİ İTHALAT VE İHRACAT PROJEKSİYONLARI	46
ŞEKİL 4.16: MİKTAR OLARAK HAM DERİ İTHALAT VE İHRACAT PROJEKSİYONLARI	47
ŞEKİL 4.17: DEĞER OLARAK HAM DERİ ÜRETİM MİKTARLARI (TÜİK, 2008)	50
ŞEKİL 4.18: MİKTAR OLARAK HAM DERİ ÜRETİM MİKTARLARI (TÜİK, 2008)	50

ŞEKİL 4.19: DEĞER OLARAK HAM DERİ ÜRETİM PROJEKSİYONLARI	51
ŞEKİL 4.20: MİKTAR OLARAK HAM DERİ ÜRETİM PROJEKSİYONLARI	52
ŞEKİL 4.21: DEĞER OLARAK SEPI MADDESİ İHRACAT VE İTHALAT MİKTARLARI (TÜİK, 2005)	54
ŞEKİL 4.22: MİKTAR OLARAK SEPI MADDESİ İHRACAT VE İTHALAT MİKTARLARI (TÜİK, 2005)	54
ŞEKİL 4.23: DEĞER OLARAK SEPI MADDESİ İHRACAT VE İTHALAT PROJEKSİYONLARI	56
ŞEKİL 4.24: MİKTAR OLARAK SEPI MADDESİ İHRACAT VE İTHALAT PROJEKSİYONLARI	56

TABLÖLAR DİZİNİ

TABLO 2.1: ÜLKEMİZDE BAZI BITKİLERDEN TAM KURU AĞIRLIĞA ORANLA ELDE OLUNAN SEPI MADDESİ MİKTARLARI.....	4
TABLO 2.2 :GZFT ÇÖZÜMLEMESİNE İLİŞKİN ÇİZELGE VE GÖZELERİ	20
TABLO 4.1:DERİ VE DERİ MAMULLERİ İHRACAT VE İTHALATININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI	28
TABLO 4.2 : DERİ VE DERİ MAMULLERİ İHRACATININ BAŞLICA ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	29
TABLO 4.3 :TÜRKİYE’NİN DERİ VE DERİ MAMULLERİ DIŞ TİCARETİ (DTM 2008).	32
TABLO 4.4: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İHRACATI VE TÜRKİYE TOPLAM İHRACATINDAN ALDIĞI PAY (TÜİK, 2008)	34
TABLO 4.5: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İHRACAT DEĞERİ.....	35
TABLO 4.6: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İHRACATI VE TÜRKİYE TOPLAM İHRACATINDAN ALDIĞI PAY PROJEKSİYONLARI	36
TABLO 4.7: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İTHALATI VE TÜRKİYE TOPLAM İTHALATINDAN ALDIĞI PAY (TÜİK, 2008).....	37
TABLO 4.8: DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN İTHALATI VE TÜRKİYE TOPLAM İTHALATINDAN ALDIĞI PAY PROJEKSİYONLARI.....	39
TABLO 4.9:TÜRKİYE’NİN HAM DERİ İHRACAT VE İTHALATI. (TÜİK 2008)	44
TABLO 4.10: TÜRKİYE’NİN HAM DERİ İHRACAT VE İTHALAT PROJEKSİYONLARI ..	46
TABLO 4.11: TÜRKİYE’NİN YILLAR İTİBARIYLA HAM DERİ ÜRETİMİ (TÜİK, 2008)...	49
TABLO 4.12: TÜRKİYE’NİN YILLAR İTİBARIYLA HAM DERİ ÜRETİM PROJEKSİYONLARI	51
TABLO 4.13: TÜRKİYE’NİN SEPI MADDESİ İHRACAT VE İTHALAT MİKTARLARI (TÜİK, 2005)	53
TABLO 4.14: MİKTAR OLARAK SEPI MADDESİ İHRACAT VE İTHALAT MİKTARLARI (TÜİK, 2005)	55
TABLO 4.15: GZFT ANALİZİ TABLOSU	57

ÖZET

TÜRKİYE'DE DERİ SANAYİNDE KULLANILAN BİTKİSEL SEPI MADDELERİNİN ÜRETİM, İTHALAT VE İHRACATININ İNCELENMESİ

BİNİCİ, Latif

Y.Lisans, Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü

Tez Danışmanı: Yrd.Doç. Dr. Selim ŞEN

Aralık 2009, 86 Sayfa

Bitkisel sepi (tabaklama) maddeleri ham derinin hazır giyim, mobilya ve aksesuar imalatı için işlenebilir hale getirilmesinde kullanılan vazgeçilmez hammaddeler arasındadır. Ülkemizde meşe palamudu kadehleri, meşe mazısı, sumak yaprakları ve bazı ağaç kabukları başlıca sepi maddesi kaynaklarımız arasındadır.

Bu çalışmada ülkemizde ve dünyada önemli bir yeri olan yerli sepi maddelerimizin durumu, üretimi ve dış ticareti incelenmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan temin edilen sepi maddeleri ve deri sanayi üretim ve dış ticaretine ait 1990-2008 yılı verileri ışığında 2020 yılına kadar talep tahminleri yapılmıştır. Sepi maddeleri sektörü, ülkemiz ormancılık politikaları ve deri endüstrisi ile birlikte ele alınmış, sektörün durumu GZFT (Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler) yöntemi ile ayrıntılı olarak analiz edilerek, bugünkü durumu ve sorunları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sepi maddesi, deri endüstrisi, dış ticaret, talep tahmini, GZFT analizi.

ABSTRACT

AN INVESTIGATION ON PRODUCTION, IMPORT AND EXPORT OF VEGETABLE TANNING MATERIAL USED IN TURKISH LEATHER INDUSTRY

BİNİCİ, Latif

M.S., Forest Industrial Engineering Department

Advisor: Yrd.Doç. Dr. Selim ŞEN

December 2009, 86 Page

The vegetable tannin material is among the indispensable raw materials that are applied for manufacture of ready-made apparel from raw hide. Acorn, oak gall, sumac leaves and some tree barks, which are tanning materials native to Turkey, are still considered to be important raw materials in the domestic and foreign leather industry.

This study aims to investigate the situation, the production and foreign trade of the domestic tannin materials. The demand projections are made by 2020 with production and foreign trade data of 1990-2008 obtained from Turkish Statistical Institute, State Planning Organization, and The Undersecretariat of the Prime Ministry for Foreign Trade. Tanning material sector is investigated together with leather industry and forestry policy, and its situation is analyzed by SWOT analysis.

Key Words: Tanning material, leather industry, foreign trade, demand projection, SWOT analysis.

1.GİRİŞ

Deri endüstrisi dünyanın beş büyük endüstrisinden biri olarak kabul edilmektedir. Kullanıma hazır haldeki deriler, ham deri, sepileyici madde ve yardımcı maddelerden meydana getirilmektedir. Bütün dünyada derilerin büyük bir kısmı bitkisel sepi maddeleri ile işlenmektedir. Bitkisel tabaklamada deriden sonra ikinci en önemli madde olan sepi maddeleri odun dışı orman ürünleri (ODOÜ) arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Ülkemize has sepi maddeleri olarak önemli olan meşe palamudu, meşe mazısı, sumak yaprakları ve kızılçam kabukları yerli ve yabancı deri sanayinin önemli hammaddeleri olarak son elli yıldır önemini korumaktadır. Ancak bu önemli sepi maddelerimiz Türkiye'deki ormancılık politikalarındaki yetersizlikler ve ithal yolla gelen sepi maddelerinin yaygın olarak kullanılmasından dolayı dünya ticaretindeki önemini gittikçe kaybetmektedir. Mimoza ve Quebracho gibi ithal edilen sepi maddelerinin ithalatında süreklilik ile birlikte belirgin artışlar olmasına rağmen yerli sepi maddelerimizin üretiminde ve ihracatında düzensizlikler ile birlikte önemli miktarlarda azalmalar meydana gelmektedir.

Bu yüksek lisans tez çalışmasında ülkemizin önemli ihraç ürünlerinden olabilecek ve deri sanayisinin ana hammaddelerinden olan sepi maddesi kaynaklarının gittikçe azalmasının nedenleri ile birlikte üretim ve dış ticaretindeki dengesizlikler araştırılmıştır.

Araştırmada Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan (DTM) temin edilen sepi maddeleri ve deri sanayi üretim ve dış ticaretine ait son on beş yıllık veriler ışığında yapılan projeksiyonlar sektörün daha da küçüleceğini göstermiştir. 2020 yılına kadar yapılan tahminlerde ithal yolla gelen sepi maddelerinin ithalatında süreklilik ile birlikte belirgin artışlar görünmesine rağmen yerli sepi maddelerimizin ihracatında önemli miktarlarda azalmalar olacağı gözlenmiştir.

GZFT analizi ile sepi maddeleri sektörümüzün güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Halen önemli sayılabilecek miktarda meşe palamudu ve meşe mazısı ormanlarına sahip olmamız ve her yıl oluşan rekoltenin mevcut orman köylüsü ile toplanarak üretime kazandırılabilmesi güçlü yönler arasında tespit edilmiştir. Türkiye’de sepi maddesi üretimi yapan modern tesislerin birkaç tane olmakla birlikte yerli sepi maddelerimizin kaba öğütme işleminden geçirildikten sonra modifiye edilmeden kullanılmaları sektörün zayıf yönleri arasında gösterilmiştir. Deri sanayicilerinin ithal sepi maddelerini daha kolay temin edebilmeleri ve daha kaliteli olmalarından dolayı tercih etmeleri sepicilik sektörümüz açısından tehdit olarak belirlenmiştir.

Sepi maddesi kaynaklarımızın korunmasında gerekli önlemler alınmazsa ve sepi maddesi üretiminde teşvikler ve düzenlemeler yapılmadığı takdirde yerli sepi maddesi kaynaklarımızın yok olarak tanen üretiminin de sona ermesi kaçınılmaz olacaktır.

2.GENEL BİLGİLER

Odun dışı orman ürünleri (ODOÜ) kapsamında yer alan sepi maddeleri deri sanayinde ham derilerin işlenmesinde kullanılmaktadır. Sepi maddeleri çeşitli bitkisel kaynaklardan elde edilmektedir. Sepi maddeleri hayvan derilerinin işlenerek giysilik ve ayakkabılık deriler haline getirilmesinde kullanılmakta, bu işleme de sanayiciler tarafından sepileme bazı yörelerde ise tabaklama adı verilmektedir (Armağan, 1988). Derilerin tabaklanması sonunda derilere güneş, yağmur gibi hava şartlarının olumsuz etkilerine ve böcek, mantar gibi canlıların zararlı etkilerine karşı direnç kazandırılmaktadır (Toptaş, 1993). Derilerin sepilenmesinde eski çağlardan beri çeşitli bitki ekstraktlarından faydalanılmıştır. Başlıca sepi maddeleri kabuklar, odunlar, tohumlar, yaprak, kök ve mazılardan elde edilmektedir (Huş, 1969; Bozkurt ve Göker, 1981).

Son yıllarda deri endüstrisinde bitkisel sepi maddeleri yanında bazik krom ve alüminyum tuzları gibi mineral sepi maddeleri muhtelif derilerin üretiminde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak krom tuzlarının çevreye olan negatif etkileri arıtma sorununu da beraberinde getirmektedir. Mineral sepi maddelerinde mevcut olmayan fiziksel ve kimyasal özelliklere sahip olan bitkisel sepi maddeleri, doğal ürünler olmaları ve çevreye toksik etki yapmamaları nedeniyle giysilik ve ayakkabılık deri üretiminde tercih edilmektedirler (Hakimoğlu, 2005).

2.1. BİTKİLERİN ÇEŞİTLİ KISIMLARININ SEPİ MADDELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Ham deriyi mamul deri haline getiren ve sepileyici madde diye adlandırılan tanen çeşitli bitkisel sepi maddelerinde değişen miktarlarda bulunmaktadır. Bitkilerin ihtiva ettiği tanenli maddeler çoğunlukla orman teşkil eden ağaç ve ağaççıkların çeşitli kısımlarından elde edilmeleri dolayısıyla orman tali ürünleri arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Tanenli madde ihtiva eden bitkiler, bitki dünyasında fazlaca yayılmış bir durumdadırlar. Birçok familyalara giren bitkilerin

kabuk, odun, yaprak ve meyvesinde tanenli maddeler bulunmaktadır. Genel olarak tanenin en çok toplanmış olduğu yer bitkinin kabuklarıdır. Öncelikle Meşe ve Ladin kabukları ile Çam ve diğer ağaç kabuklarından sepi maddesi elde edilmektedir (Bozkurt ve Göker, 1981).

Sayıları az bazı ağaçların odunları da tanence zengindirler. Ayrıca yaprak ve meyveden de sepi maddesi elde olunmaktadır. Bazı bitkilerin meyve kabuklarında da oldukça fazla miktarda sepi maddesi bulunmaktadır. Günümüzde teknik olarak değerlendirilen önemli tanenli bitkiler quebracho, kestane, mimoza, meşe kabuğu, meşe palamudu, ladin kabuğu, hemlock, myrobalan, gambir, katechu, mangrove kabuğu ve sumak yapraklarıdır. Çeşitli ağaç türleri kabuklarının ve odunlarının ekstraksiyonu sonunda tam kuru ağırlığa oranla elde olunan tanen miktarları Tablo 2.1'de verilmiştir. (Bozkurt ve Göker, 1981)

Tablo 2.1: Ülkemizde bazı bitkilerden tam kuru ağırlığa oranla elde olunan sepi maddesi miktarları

Kabuklar	Tanen (%)	Odunlar	Tanen (%)
Meşe	10(5-17)	Meşe	8 (6-10)
Huş	11(7-13)	Kestane	10(6-13)
Söğüt	10(7-14)	Meyveler	
Ladin	11 (6-18)	Meşe palamutu	34-50
Çam ve Gökmar	11(6-18)	Meşe mazısı	50-70
		Yaprak	
		Sumak	15-20

Kabuklar

Ülkemizde sepi maddesi bakımından çam kabukları büyük önem arz etmektedir. Özellikle kızılçam kabukları sepi maddesi yönünden zengindir. Yaklaşık olarak

%10 oranında tanen içermektedir. Kızılcıam kabuğundan elde edilen sıvı ekstrakt %22, kuru haldeki ekstraktta %54 sepileyici madde içermektedir. Karaçam kabukları ise %2,7-5,4 gibi miktar bakımından teknik kullanım değeri az olan tanen ihtiva etmektedir. Sarıçam'ın kuru olan dış kabuk kısımlarında %6-10, iç kabuk kısımlarında da %12-13 tanen bulunmaktadır. Fıstıkçamı kabukları %13-20, kızılcıam kabukları ise 20 yaşındaki gövdelerde %34 oranında tanen bulunmaktadır. Ağacın yaşı arttıkça (40 yaşına kadar) kabuklarındaki sepileyici madde miktarı da artmaktadır (Bozkurt ve Göker, 1981).

Meşe kabuklarında sepi maddesi miktarı ortalama %7-20 arasında değişmektedir. Bilinen 300'e yakın Meşe türleri içerisinde kabukları sepi maddesi bakımından değerli olup ülkemizde üretimi yapılanları sapsız meşe (kara meşe) (*Quercus sessiliflora* L.), saplı meşe (akmeşe) (*Quercus robur* L.) ve pırnal meşesi (*Quercus ilex* L.)'dir. Bu meşeler yaklaşık 18 yıl sonra tanencilik bakımından istihsal çağına erişebilmektedir.

Ladin kabukları Avrupa ve Kuzey memleketlerinde tabii olarak bol miktarda bulunan bir tanenli madde kaynağıdır. Tanen bakımından değeri meşede olduğu gibi yaşa bağlıdır. Dış görünüşü ile ince, parlak, kırmızımtrak esmer renkte, iyi gelişmiş ve açık renkli bir iç kısmı olan ladin kabukları tanence zengindirler. Sıvı haldeki ekstrakt genel olarak %22, toz haldekiler ise %52-55 tanen ihtiva etmektedir (Bozkurt ve Göker, 1981; Huş, 1969).

Akyüz ve ark, ülkemizdeki ladin (*Picea orientalis* L.) kabukları üzerinde yaptıkları BİR araştırmada tanen miktarının %8.91-11.19 arasında değiştiğini tespit etmişlerdir. Kabukların ağaç gövdesinden alındıkları yere göre yükseklik arttıkça tanen miktarı da artmaktadır. Ayrıca güney bakılarda ve 750 metre rakımda kabuklardaki tanen miktarının daha yüksek oranda olduğu saptanmıştır (Akyüz ve ark, 2004b).

Kabuklar genellikle imalathanelerde doğrudan doğruya öğütölmüş kabuk unları ya da ekstraksiyon yolu ile elde edilmiş ekstraktları sepilemede kullanılmaktadır. Çoğunlukla diğer sepi maddeleriyle karıştırılıp harman yapılarak kullanılmaktadır.

Odunlar

Meşe Odununun sıvı ekstraktı %20, katı ekstraktı ise %60, toz halinde ise %66 miktarında tanen içerir. Tanen, yaşlanmış ağaçların özellikle öz odun kısmında toplanmıştır. Meşe odunu değerli bir kullanacak odunu olması dolayısıyla tanen maddesi meşe artıklarından ekstrakt elde edilmek suretiyle çıkarılır. Yarım asırdır tabaklama alanında kullanılmakta halen Avrupa ve Amerika'da üretimi yapılmaktadır.

Kestane odunundan bol miktarda ekstrakt çıkarılmaktadır. Kestane özellikle Akdeniz havzası ölkelerinde doğal olarak yayılış gösteren bir türdür. Odunundaki tanen miktarı ağaç yaşlandıkça artmasına karşılık, kabuklarındaki tanen azalmaktadır. Kestane odunu ekstraktı yapılırken bunların diri odun kısmı ile kabukları birlikte kaynatılır ve daha çok 60-70 yaşındaki ağaçların odunları kullanılır. Kestane odunu ekstraktı sıvı halde %30-40, parçalar ve toz halinde iken de %8-72 tanen ihtiva eder. Avrupa'da ve Amerika'da üretimi yapılmaktadır. Odun parçalarının ekstraksiyonu sonucu arta kalan taneni alınmış madde yakıt malzemesi olarak ya da yarı kimyasal selüloz metoduyla selüloz üretiminde ya da yonga levhaları imalinde kullanılabilir (Bozkurt ve Göker, 1981; Huş, 1969).

Meyve, Tohum, Yaprak ve Kökler

Önemli tanenli meyveler ve içerdikleri tanen miktarları: Valex (valonea ve trillo) (%70), Dividivi (%41), Myrobalan (%50), Algarobilla (%44), Teri (%50), Bablah, Nar ve Kuşburnu.

Sumak yaprakları toz ekstrakt %64, sıvı ekstrakt %30 tanen içermektedir. Gambir yaprağı %55, Sarağan yaprağı %17, Okaliptus yaprağı %10-15, Badan %17, Kermek %2,5 tanen içermektedir.

Köklerinden tanen üretimi yapılan Canaigre (%18-25), Badan (%20), Kermek (%17) tanen ihtiva etmektedir (Bozkurt ve Göker, 1981; Huş, 1969).

2.2. TÜRKİYE DE SEPI MADDESİ ELDE EDİLEN ÖNEMLİ ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİ

Yurdumuzda üretimi yapılan önemli sepi maddesi kaynağı türlerimiz palamut meşesi (*Quercus ithaburensis* subsp. *macrolepis*), mazı meşesi (*Quercus infectoria* Oliv.), Sumak (*Rhus coriaria* L.) yaprakları ve çam kabukları (çameks) dır. En fazla miktarda üretimi yapılan meşe palamudu valex (*valonea extract*) adı altında ülkemizde birkaç fabrikada üretilmektedir. Bunlardan en önemlileri Salihli'deki Artu Kimya Sanayi AŞ nin Valeks işletmesi ve Balaban Palamut İşletmeleri sayılabilir. Meşe palamudu haricinde sumak yaprağı, meşe mazısı ve kızılçam kabukları da birçok küçük çaplı tabakhanelerde öğütülerek kullanılmaktadır. Bitkisel sepi maddeleri yurt içinde geniş bir kullanım alanına sahip olmakla birlikte yurt dışına da ihraç edilmektedir (Şen, 2001).

Meşe Palamudu (*Quercus ithaburensis* Decne subsp. *macrolepis*)

Türkiye'de yayılış gösteren Fagaceae familyasının bir cinsi olan meşelerin yaklaşık 23 taksonun meyveleri bir ayırım yapmaksızın palamut olarak adlandırılmaktadır. Bununla beraber ekonomik önemi olan palamutların elde edildiği türler *Q. cerris* L. (Türk meşesi), *Q. ithaburensis* Decne subsp. *macrolepis* (Kotschy) Hedge-Yalt (Palamut meşesi) ve *Q. robur* saplı meşedir. Bunların içinde de en çok palamut meşesinin meyveleri kullanılmaktadır. Bu türün dünya üzerindeki tabii yayılış alanı Yunanistan, Arnavutluk, İtalya, Suriye, Ürdün, Türkiye kısmen Balkanlar ve hemen bütün Doğu Akdeniz Bölgesi ülkeleridir. Yaklaşık olarak ülkemizde 260

bin hektar alanda yayıldığı literatürde yer alan bu bitki Ege, Güney, Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile İç Anadolu Bölgesi, Marmara Bölgesi ve Trakya'da lokal olarak yayılış göstermektedir (OGM - 659, 1991).

Diğer meşeler, kızılçamlar, fıstık çamları ya da ardıçlarla bir arada 50-1700 m'lerde bulunur. Ağaç 5-10 yaşından itibaren meyve vermeye başlar. Bol meyve verimi 25-30 yaşından itibaren başlar. Palamut meşesinin meyvelerinin olgunlaşma dönemi yetiştirme yöresine bağlı olmakla birlikte Eylül-Kasım arasındır. Fakat meyveyi taşıyan kadehin ticari yönden ekonomik değeri çok fazla olup bu yüzden en uygun toplama zamanı Akdeniz bölgesinde Ağustos ayı ortası, Ege ve Marmara bölgelerinde de Ağustos ayı sonlarıdır (Bozkurt ve Göker, 1981, Genç, 1990; Armağan, 1988).

Meşe palamudunun tanen miktarları meyve, kadeh ve tırnak bölümlerinde farklı olup; Pelit % 6-10, kadeh % 27.5, tırnaklar ise % 34-50 civarında gallik tanen ihtiva eder. Olgun olmayan meyveler olgun olanlardan daha fazla sepileyici madde ihtiva ederler. Bunun dışında kadehlerde % 10-15 oranında su, meyvelerde ise tanenin dışında şeker (glikoz) bulunmaktadır. Şekerin bulunma oranı da pelitlerde % 9 kadehde ise % 2,7 kadardır (Anonim, 1996; Armağan, 1988; Bozkurt ve Göker, 1981; Huş, 1969).

Deri sanayinde toz veya hülâsa haline getirilen palamut kadeh ve tırnakları yalnız veya diğer sepi maddeleri ile karıştırılarak kullanılmaktadır. Ayrıca tekstil sanayinde ipekli kumaşların siyaha boyanmasında kullanılmaktadır. Derilerin tabaklanmasında sadece palamut hülâsasını kullandığında sepi maddeleri deri içine fazla nüfuz etmeyerek yüzeyde çatlaklar meydana getirmektedir. Yaklaşık olarak 100 ton palamuttan 45-50 ton hülâsa elde edilmektedir. Esmer renkteki bu hülâsa % 70 sepileyici, % 4 glikoz, % 1,5 sakkaroz ve % 7,5 su ihtiva etmektedir (Anonim, 2005).

Kadeh ve tırnakların toz hale getirilmesinden sonra su ile muamele edilmesiyle elde edilen hülâsa bal, şeker ya da diğer tatlandırıcılarla tatlandırılmak suretiyle

özellikle çocuk ishallerini kesici özelliği olan şurupların imalinde kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

Türkiye'de toplam 4 220 875 ha meşe ormanının 258 707 ha'ı palamut meşesi ormanıdır. Bunun 217 090 ha'ı (yaklaşık %84) özel şahıslara ait arazilerde bulunmaktadır. Özel şahıslara ait arazilerin büyük bölümü tarım arazisine dönüştürülmüş, tarım yapmaya elverişli olmayan bölümü ise kendi haline terk edilmiş bulunmaktadır. Dünya deri endüstrisinin yıllık sepi maddesi ihtiyacının %30'u bitkisel sepi maddeleriyle karşılanmaktadır. Bitkisel sepi maddesi ihtiyacının büyük bölümü palamut hülasesi ve tozu ile karşılandığı göz önüne alınırsa palamutların ekonomik önemleri hakkında bir fikir edinilebilir. Yılda ortalama 60-70 bin ton rekolteye sahip olduğu tahmin edilmektedir (Önal, 1993).

Meşe Mazısı (*Quercus infectoria* Oliv.)

Mazı, mazı meşesinin tomurcukları içerisine mazı arıları (*Cynips galleae tinctoriae*) tarafından açılan kanala bırakılan yumurtalardan çıkan kurtların (sürfelerin) salgılarının bitki dokusunda yaptığı etki sonucunda tomurcukların deforme edilmesiyle meydana gelen patolojik oluşumlardır. Mazı meşesinin genel yayılış alanı güney Avrupa'dan Suriye ve İran'a kadar uzanır. Türkiye'de en geniş yayılışını Batı, Güney ve Güneydoğu Anadolu'da yapan mazı meşelerine Marmara ve Batı Karadeniz Bölgelerinde de rastlanmaktadır. Mazının (*gallae*) oluştuğu mazı meşesi, iki alt türü subsp. *infectoria* ve subsp. *boissieri* ile dünyada en geniş yayılışını ülkemizde yapmaktadır. En kaliteli mazılar Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden elde edilmektedir (Bozkurt ve Göker, 1981).

Mazı meşesi, 2-20 metreye kadar boy ve 80 cm 'ye kadar çap yapabilen geniş tepeli ve genellikle düzgün gövde yapmayan çoğunlukla çalimsı yapıda ya da küçük ağaççık görünümündedir. Çoğunlukla uzun yumurta biçiminde ve kenarları ondüleli, dişli veya sığ loplu olan yaprakları, iklim koşullarına bağlı olarak kış ortalarına kadar ağaç üzerinde kalabilirler. Mazı meyveleri 1-2,5 cm çapında, küre

biçiminde, sarımsı veya grimsi esmer renkli, sapsız ve ya kısa saplı, üzeri pürtüklü taneler halindedir. Ekseriya üzerinde, mazı sineğinin çıkış yeri olan bir delik bulunur. Kokusuz ve buruk lezzetlidir (OGM - 659, 1991). Ticarete mazı, rengine ve taşıdığı tanen miktarına göre çivit mazı (kara mazı adıyla da bilinen en kaliteli mazılar olup içerdiği tanen miktarı %70 civarındadır), yeşil mazı, beyaz mazı (ak mazı) ve kırmızı mazı olarak adlandırılmaktadır.

Mazının kimyasal bileşimi %50-70 oranında tanen (Gallo tannin), %2-4 gallik asit, ellagik asit, nişasta, şeker ve kalsiyum okzalat içermektedir. Meşeler çok eski devirlerde halk arasında çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmıştır. Günümüzde de halk arasında ihtiva ettiği tanen nedeniyle mikrop öldürücü ve kan dindirici olarak kullanılmaktadır. Gallik asidin esterleri ilaç sanayinde geniş kullanım alanı bulmaktadır. Veterinerlikte dahilen kullanılan ishal kesici ilaçların bileşimine girmekte, ender olarak kanamalarda kan kesici olarak yararlanılmaktadır (Baytop, 1999).

Meşe mazısı Hititler döneminden beri Anadolu'da elde edilip kullanılan ve dış ülkelere satılan bir üründür. Örneğin 1862 yılında Osmanlı döneminde Anadolu'dan elde edilen 207 ton meşe mazısı ve 25 bin ton meşe palamudunun İngiltere'ye satışı yapılmıştır. Türkiye'de üretilen mazının önemli bir kısmı değişik ülkelere ihraç edilmektedir. Bu ihracat sürekli bir gelişme halinde olmamış, bazı yıllar gerileme göstermiştir. Türkiye'nin başta Avrupa ve Ortadoğu ülkeleri olmak üzere 20 den fazla ülkeyi kapsayan geniş bir ihraç pazarı bulunmaktadır. Mazı kimya sanayinde tannik asit elde edilmesinde kullanılan önemli bir hammaddedir. Boya, mürekkep ve çivit imalinde tutucu olarak kullanılmaktadır. Toz haline getirilen mazılar sumak yaprakları ile birlikte sepilenen derilere serpilerek derilerin ikinci kez sepilenmesinde kullanılır.

Sumak (*Rhus coriaria* L.)

Anacardiaceae familyasının bir cinsi olan sumakların yeryüzünde 150 kadar türü bulunmaktadır. Bu türlerden sadece iki tanesi *Rhus coriaria* (derici sumağı) ve *Rhus cotinus* L.(Syn: *Cotinus coggyria* Scop.) (boyacı sumağı) ülkemizde yetişip ekonomik değeri olan türlerdir. *Rhus coriariae* (Derici sumağı) nin genel yayılışı Akdeniz ülkeleri, Kırım, Kafkasya ve Kuzey İran olan bu tür ülkemizde Adana, Antalya, Aydın, Muğla, İzmir, Bingöl, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Malatya'da doğal olarak yetişir. Halk arasında derici ya da debbağ sumağı olarak bilinen bu tür en fazla 2-3 metreye kadar boylanabilen herdem yeşil, çalı tipinde bir ağaçtır. Grimsi sarı renkli genç sürgünleri sık tüylerle kaplıdır. Önemli orman tali ürünlerinden biri olan sumaklar kuzey ve güney yarı kürenin ılıman bölgelerinde ve subtropik iklimin hüküm sürdüğü yerlerde yayılış gösterirler (Bozkurt ve Göker, 1981).

Ülkemizde sumak genellikle Haziran ayı sonundan Temmuz ayı ortasına kadar toplanmaktadır. Yaprak toplama dönemi ise Temmuz-Eylül aylarıdır. Literatürde yaprakların ana damarlarının oluşumunun tamamlanması ile üretime başlanabileceği ve ana damarların kızarması ile de üretim zamanının bitirilebileceği yer almaktadır. Yapraklarda bulunan sepileyici maddelerin yağmur suları ile akıp gitmemesi için, toplama işleminin yöredeki yağmur mevsiminin başlamasından öne bitirilmesi gerekmektedir.

Sumak yapraklarının ve köklerinin toz haline getirilmesinden sonra elde edilen hülasa özellikle hafif ve ince derilerin tabaklanması ve siyaha boyanmasında kullanılan çok kıymetli bir sepi maddesidir. Özellikle eldiven derilerin yapımında sumak yapraklarından faydalanılır. Pamuklu ve yünlü dokumaların siyaha boyanmasında kullanılmaktadır. Derici sumağı yapraklarında % 15-22 oranında tanen ve mirisetin, % 7 su, % 1 kül, şekerler (glikoz, ramnoz, sakkaroz, galaktoz) ve mumsu maddeler bulunmaktadır.

Sumak içerdığı tanen sebebiyle kabız yapıcı ve hafif antiseptik yani mikrop öldürücü etkiye sahiptir. Bu nedenle ağız ve boğazın mikrobik hastalıklarında suyla kaynatılıp gargara yapılabilir. Derici sumağının meyvelerinin kanama durdurucu, ateş dürücü ve ishal kesici özellikleri vardır. Ayrıca diş eti ve boğaz iltihaplarında iltihabı dağıtııcıdır. Bu özelliklerinden dolayı ilâç sanayinde değerlendirilir. Kaba toz haline getirilen meyveler ise gıda sanayinde baharat olarak değerlendirilmektedir (Bozkurt ve Göker, 1981; Huş, 1969; Baytop, 1999).

Sumak yaprağı önemli ihraç ürünlerimizden olmakla birlikte iç tüketimi de çok fazladır. İç tüketim miktarlarının belirlenmesi çalışması yapılmamış olmakla birlikte yıllık 200 tondan fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Çeşitli Ağaç Kabukları

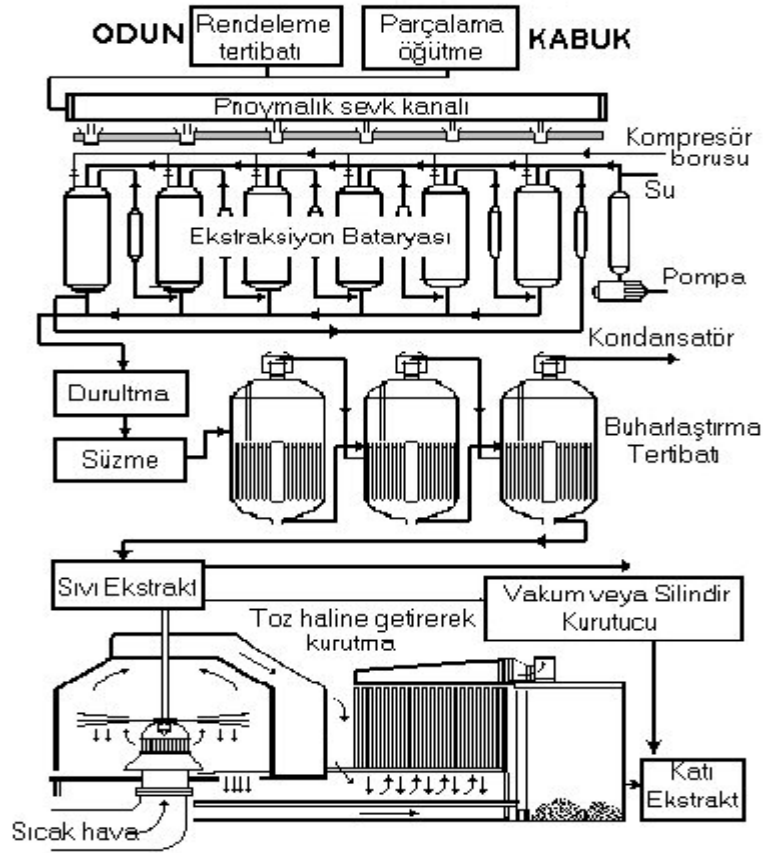
1990 yılı öncesinde Çam kabuklarından çamex ve pinex adı altında tanen üretimi yapan bazı işletmeler olmuş, fakat bunlar daha sonra kapanmışlardır. Çeşitli ağaç kabukları ülkemizde sepi maddesi bakımından büyük önem arz etmesine rağmen ülkemizde kabuktan sepi maddesi üretimi yapılmamaktadır. Günümüzde bazı yerel tabakhanelerde sepileme sonrası deriye güzel bir renk kazandıran kızılçam kabukları öğütülerek diğer sepi maddeleri ile birlikte karıştırılıp kullanılmaktadır.

2.3. BİTKİSEL SEPİ MADDELERİNİN ELDE EDİLMESİ

Bitkisel ekstraktların elde edileceği bitki kabuk, odun, kozalak ve kadeh gibi bitki kısımları önce parçalanarak küçük kısımlara ayrılmaktadır. Daha sonra öğütülerek inceltilmektedir. Ekstraksiyonda kullanılacak olan suyun kalsiyum ve magnezyum gibi sertlik derecesini arttıran maddeleri içermemesi ve pH derecesinin yaklaşık 5 olması gerekmektedir. Bazı fabrikalarda ekstraksiyon suyuna sodyum sülfid veya sodyum bisülfid katılarak randıman artırılmaktadır. Ekstraksiyon bataryaları 500-1200 litrelik kazanlardan oluşabilmektedir.

Kazanların her birisine 250-350 kg miktarında ekstraksiyon malzemesi doldurulabilmektedir. (Şekil 1) Ekstraksiyon kapları açık veya kapalı olabilmektedir. Yeni doldurulan kap her defasında en son boşaltılmaktadır. Ekstraksiyonu yapılacak olan maddenin özelliğine göre işlem çeşitli sıcaklıklarda yapılabilmektedir.

Örneğin meşe palamudu ekstraktı üretilen Salihli, Artu kimya, Palamut ve Valeks İşletmesi'nde Valonea ekstraktı (Valeks) adı ile üretilen sepi maddesi 85 °C'de 80 dak süreyle ekstraksiyona tabi tutularak üretilmektedir (Huş, 1969; Anonim, 1996). Ekstraksiyon sonrası tanen çözeltisi durulmak üzere tekne şeklindeki kaplara akıtılmakta, pres veya santrifüj tertibatından geçirilerek filtre edildikten sonra buharlandırma tertibatında suyu uzaklaştırılarak yoğun bir duruma getirilmektedir.

Şekil 2.1: Sepi maddesinin elde edilmesine ait iş akışı

Buharlandırma kapları birbiriyle irtibatlı olan birkaç kazandan ibarettir. Buharlandırma vakumla yapıldığı takdirde daha düşük sıcaklık uygulanacağından maddenin çözünmesi de önlenmektedir. Buharlaştırma kazanında karıştırıcı tertibatlı olan özel bir vakum buharlaştırıcısında %20-25 oranda yoğunluğa erişinceye kadar tekrar bir buharlandırmaya tabi tutulmaktadır. Bunu takiben soğumaya bırakılan madde katı bir ekstraksiyon ürünü olarak elde edilmektedir. Katı maddenin elde edilmesi silindir biçimindeki kurutuculardan geçirmek ya da sıcak hava akımına karşı püskürtmek suretiyle de sağlanabilmektedir. Püskürtme metodu süt tozu ya da kahve ekstraktının elde edilmesi işleminde olduğu gibidir. Şekil 1'de görüldüğü gibi tanen çözeltisi dakikada 5000-20000 devir yapan bir tertibattan geçirilerek püskürtülmekte ve ortamdaki sıcak hava ile temas eden tanecikler anında kuru toz haline gelerek dip kısma çökmektedir. (Anonim, 1996)

2.4. BİTKİSEL SEPI MADDELERİNİN ENDÜSTRİDE KULLANILMASI

Tanenli bitki ekstraktları günümüzde başlıca deri sanayinde her türlü derilerin işlenmesinde sepi maddesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca petrol sondajlarında inceltici olarak, sanayide tutkal, boya, saç boyaları ve mürekkep üretimi gibi çok değişik kullanım yerlerine sahiptir. Değişik ülkelerin florasına bağlı olarak elde edilen sepi maddelerinin büyük bir kısmı sepileme işlemlerinde kullanılmaktadır. Bitkisel sepi maddelerinin deri sanayi dışında değişik maksatlarda kullanılmaları için araştırmalar devam etmektedir. Temel maksatlardan biri de daha kıymetli ürün eldesidir. Arıtma sistemlerinde, protein çöktürülmesinde, formaldehit (HCHO) ile reaksiyona sokularak reçine tipli plaka ve benzeri ürünler eldesinde, kozmetik ve ilaç sanayinde kullanılmaktadır. Bunlarla ilgili çoğu bilgiler patent/know-how olarak tutulmaktadır (Hakimoğlu, 2005).

Tanenli bitki, kök, kabuk, meyve ve yapraklar eski çağlardan beri halk arasında ilaç yapımında da kullanılmıştır. Antimikrobiyal özelliklerinden dolayı günümüzde ilaç sanayinde de geniş bir kullanım alanı mevcuttur. (Baytop, 1999). Sepi maddelerinin deriye kazandırdığı antifungal ve antibakteriel özellikler odun

çürüten mantarlara karşı da bir çok çalışmada test edilmektedir. Şen, 2001 yaptığı çalışmasında Türkiye’de üretimi yapılan önemli sepi maddelerinden meşe palamudu, meşe mazısı, sumak yaprakları ve kızılçam kabuklarının odun çürüten *Pleurotus ostreatus* ve *Phanerochaete chrysosporium* mantarlarına karşı antifungal özelliklerini araştırmıştır. Çalışmasının sonucunda %4 ve daha üzeri konsantasyonların odun koruma açısından bu mantarlara karşı etkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca insektisit özelliklerini de araştırmış, sepi maddelerinin böcek larvalarına karşı da önemli derecede itici özellikler gösterdiğini belirtmiştir.

2.5. BİTKİSEL SEPI MADDELERİNİN DERİ ENDÜSTRİSİ İÇİN ÖNEMİ

Deri yapma işi insanoğlu var olduğundan beri en eski sanatlardan biri olarak önemini korumaktadır. Dünya deri endüstrisinin yıllık sepi maddesi ihtiyacının %30'u bitkisel sepi maddeleriyle karşılanmaktadır. Bitkisel sepi maddelerinin deri endüstrisi için yeri doldurulmayacak bir hammadde olduğu ancak tabaklama ile deriye uygulanan kimyasal işleme açıklanabilir.

Sepileme ile kararsız, bozunabilir, kokuşabilir ve parçalanabilir durumda olan deri kollagenleri dış etkilere karşı sürekli olarak dayanıklı hale getirilmektedir. Deri yapısında yer alan proteinler arasında %98 oranında kollagen molekülleri bulunmaktadır (Çelik, 2005). Sepilemede kullanılan sepi maddeleri kollagen molekülleri arasında ağ şeklinde (üç boyutlu çok sayıda bağ teşkili) bağlanmalar meydana getirir ve böylece deri proteinlerinin zincir şeklindeki yapısı kararlı hale geçer. Bu bağlanmalar tuz şeklinde iyonik bağlanma ve hidrojen köprüleriyle bağlanma şeklindedir. Sepilemede ulaşılan ağ teşkilinin derecesi ve bağlanma şeklinin kararlılığına göre derinin büzüşme sıcaklığı yükselir. Bu bağlanmaların kuvvetleştirilmesi için artı değerlikli Alüminyum gibi maddeler de kullanılmaktadır (Toptaş, 1993).

Derinin gözle görülebilen lifleri birkaç mm uzunlukta ve yaklaşık 0.2 mm çapındadır. Bu lifler, çapı yaklaşık 0.005 mm olan 30–300 adet lifcik demetlerinden meydana gelir. Lifcik demetleri, çapı yaklaşık 0,0001 mm olan

200–1000 lifçikten oluşur. Lifçikler 700–800 adet kollagen molekülünden meydana gelir. Kollagen molekülü, birbirine amid (-CO-NH-) teşkili ile bağlanmış ve her biri 3130 amino asit ihtiva eden, 3 adet peptit zincirinden meydana gelir. Kollagen molekülünün bu 3 polipeptit zinciri birbirine sarılmış (vida adımı şeklinde) halde (heliks) bulunur. Her beş kollagen molekülü bir demet oluşturur. Sepi maddelerinin reaksiyon yerleri bu kollagen molekül demetleridir. Sepi maddelerinin bağ teşkil edebilmesi için lifler arasında kollagen molekül demetlerine işleme gerekir.

Sepileme (tabaklama) sonucunda kollagen moleküllerinin ağ teşkil ederek bağlanmaları, deriyi asit, baz ve hidrotrop madde çözeltilerine karşı dayanıklı hale getirir. Ham derinin kurutulduktan sonra tekrar ıslatılıp yumuşak ve esnek hale getirilmesinin zor olmasına karşılık, sepilenmiş deri tekrar tekrar kurutulup ıslatılması halinde esnek ve yumuşak halini muhafaza eder. Tanenlenen (tabaklanan) deri artık eski haline döndürülemez (Yıldız, 1993).

2.6. SEPİLEMENİN MEKANİZMASI VE DERİYE KAZANDIRDIĞI ÖZELLİKLER

Sepileyici bir etki için serbest fenol grupları gerekmektedir. Bitkisel tanenler yüksek oranlarda serbest fenolik gruplarda değişen derecelerde kondenzasyon ve polimerizasyon gösteren maddelerden oluşur. Kimyasal yapıları her bitkiye göre değişiklik göstermektedir. Bütün sepi maddeleri ağız buruşturucu özelliğe sahiptir. Sepileme sonucunda kararsız, bozunabilir, kokuşabilir ve parçalanabilir durumda olan deri kollagenleri dış etkilere karşı sürekli olarak dayanıklı hale gelir (Toptaş, 1993; Berkel, 1948).

Sepilemede kullanılan sepi maddeleri kollagen molekülleri arasında ağ şeklinde (üç boyutlu çok sayıda bağ teşkili) bağlanmalar meydana getirir ve böylece deri proteinlerinin zincir şeklindeki yapısı kararlı hale geçer. Bu bağlanmalar tuz şeklinde iyonik bağlanma ve hidrojen köprüleriyle bağlanma şeklindedir. Sepi

maddelerinin reaksiyon yerleri bu kollagen molekül demetleridir. Sepi maddelerinin bağ teşkil edebilmesi için lifler arasında bu kollagen molekül demetlerine işlemesi gerekir. Sepileme süresini belirleyen faktör bu işleme (difüzyon) hızıdır. Sepileme yardımıyla kollagen moleküllerinin ağ teşkil ederek bağlanmaları, sepilenmiş deriyi asit, baz ve hidrotrop madde çözeltilerine karşı dayanıklı hale getirir. Ham derinin kurutulduktan sonra tekrar ıslatılıp yumuşak ve esnek hale getirilmesinin zor olmasına karşılık, sepilenmiş deri tekrar tekrar kurutulup ıslatılması halinde esnek ve yumuşak halini muhafaza eder (Toptaş, 1993).

2.7. BİTKİSEL SEPI MADDELERİNİN EKONOMİK YÖNDEN İNCELENMESİ

Bitkisel sepi maddelerinin en çok kullanıldığı alan deri ve deri mamulleri sanayidir. Bitkisel sepi maddelerinin üretim, tüketim, ihracat ve ithalatı genel olarak bu sektöre bağlıdır. Her ne kadar bitkisel sepi maddelerinin veya daha saf olarak elde edilen tanenlerin kullanıldığı kimya, farmakoloji ve kozmetik sanayileri olsa da bu endüstriler daha çok spesifik tanenleri kullanmaktadırlar. Bu tezde deri sanayisi için temel hammadde özelliği taşıyan bitkisel sepi maddeleri ele alınmıştır. Bitkisel sepi maddelerinin durum analizi GZFT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) analiziyle yapılmaya çalışılmıştır.

GZFT Çözümlemesi

Bir işletmenin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerinin değerlendirilmesi, GZFT Çözümlemesi olarak adlandırılmıştır. GZFT Çözümlemesi, iç ve dış çevrenin analizinden meydana gelmektedir (Kotler, 2003).

GZFT Çözümlemesi, iç ve dış çevre etkenlerinin sistematığı olmakla birlikte, bu iç ve dış çevre etkenleri arasında en iyi etkileri sağlayacak strateji veya stratejileri belirlemektir. Bu çözümlemenin esası; güçlü yönler ile fırsatların en üst düzeye çıkarılması ve zayıf yönler ile tehditlerin ise en aza indirilmesidir (Pearce ve

Robinson, 1985). Strateji oluşturma amacıyla GZFT özümlemesi yapılırken önemli olan her bir güçlü ve zayıf yön ile fırsat ve tehdidin sıralanması değil, işletmenin amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli olan strateji için etkili olan etkenlerin belirlenmesidir (Thompson ve Strickland, 1983).

Bir stratejik yönetimde işlemler ve basamaklar, bir organizasyonun güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehditlerin ortaya konmasıyla başlar. Genel olarak bu işleme, “GZFT çözümlemesi” denir. GZFT özümlemesi bir organizasyona, kurumsal amaç ve hedeflerini gerçekleştirebilmesi için uygulanması gereken stratejileri tanımlamak ve uygulamak imkânını sağlar. GZFT özümlemesinde toplanan ve çözümlemeye konu edilen bilgiler, organizasyonun amaçlarında, hedeflerinde, politikalarında ve stratejilerinde değişiklik yapılmasını da gerektirebilir (Dündar, 1989).

GZFT özümlemesi pazarlama çevresi ile ilgili bilgilerin organize edilmesi ve strateji geliştirmeye yardımcı olması maksadıyla firmalar tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çözümlemenin temel prensibi, firma hakkında veya çevre ile ilgili herhangi bir değişkenin; kuvvetli, zayıf, fırsat veya tehdit olarak sınıflandırılmasıdır (Demirdögen, 1997).

Bir ortamı doğru ve eksiksiz olarak analiz etmek, doğru kararlara ulaşabilmenin ön koşuludur. Bir işletmenin herhangi bir girişimine başlamadan önceki durumunu, sistematik bir şekilde ortaya koymak amacıyla yapılan durum analizlerinden en yaygın olanı, GZFT özümlemesidir. GZFT; kurumun kendi üstünlüklerini, zayıflıklarını ve içinde bulunduğu ortamdan kaynaklanan fırsat ve tehditleri ele alan bir analizdir (İlter ve Ok, 2004).

Açılımı; “S (Strengths): Güçlü Yönler, W (Weaknesses): Zayıf Yönler, O (Opportunities): Fırsatlar ve T (Threats): Tehditler” olan GZFT (SWOT) özümlemesi; işletmenin çevresi ile etkileşim içinde sistematik olarak incelendiği bir yöntemdir. Bu yöntem, planlama yapılırken işletmenin güçlü ve zayıf yönleri

ile karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditleri analiz etmeyi ve geleceğe dönük stratejiler geliştirmeyi ifade eder.

Amaç; iç ve dış etkenleri dikkate alarak, var olan güçlü yönler ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yanların etkisini ise en aza indirecek plan ve stratejiler geliştirilmesine yönelik altyapı çalışmalarının gerçekleştirilmesidir (Kansız ve Acuner, 2005).

İşletmenin iç çevresi, onu oluşturan parçaların (alt sistemler) oluşturduğu ortamdır. İşletmenin kurumsal kültürü, genel yönetimi, finansman, insan kaynakları, üretim ve hizmet, pazarlama alanındaki faaliyetlerin her biri işletmenin bir bütün olarak etkili olmasına ve verimliliğine tesir etmektedir. Bu faktörlerin, sektördeki rakip işletmelerden daha iyi ve etkili olması, işletmeye üstünlük ve fırsat sağlar. Üstünlükler; işletmenin iç çevresinin analizi sonucunda ortaya çıkartılan, rakiplerine karşı üstünlük sağlayabildiği varlık ve yeteneklerini kapsamaktadır. Güçlü olmak ve üstünlüklere sahip olmak işletme için son derece önemlidir. Aksi takdirde dış çevrenin meydana getirdiği fırsatlardan yararlanılamaz. Bunun da ötesinde, işletmenin varlığını tehdit eden dış çevre unsurlarına üstünlüklerini kullanarak cevap vermek zorundadır. Tüm bu konular, işletmenin üstünlüklerinin önemini göstermektedir. İşletmeyi geliştirecek ve ileriye götürebilecek iç çevre göstergeleri üstünlükler olarak adlandırılmaktadır. Zayıflıklar; işletmeyi geri götüren ve onun hayatını sürdürebilmesini zorlaştıran iç çevre göstergeleridir ve işletmenin mevcut varlık ve yetenek kapasitelerinin rakiplerine oranla güçsüz ve düşük olduğu durumları belirtmektedir. İşletme varlık ve yetenekleri açısından rakiplerine göre zayıf ise, bu durumda sektörde başarılı olan işletmelerin uygulamalarını inceleyerek zayıflıklarını gidermeye çalışır (Ülgen ve Mirze, 2004).

Fırsat, belirli bir hedef veya hedef öbeği ile ilgili olarak işletmeye olumlu koşullar hazırlayan dış çevrenin herhangi bir özelliğidir. Tehdit ise, yukarıdakinin aksine belirli bir amaca ulaşmada işletme için sorun oluşturan herhangi bir çevresel gelişmedir (Demirdögen, 1997).

Bir başka ifadeye göre fırsatlar; dış çevrenin analizi sonucunda işletme için olumlu sonuçlar getirebilecek unsurlardır. Politik, yasal, teknolojik, sosyokültürel, demografik ve uluslar arası çevre unsurları sürekli bir değişim içindedir. Bazı değişimler işletme için olumlu sonuçlar oluşturabilmektedir. İşletme bu fırsatlardan yararlanarak varlığını daha rahat olarak sürdürebilmekte ve rekabet üstünlüğü elde edebilmektedir. Ancak, bu fırsat ve olanaklardan yararlanabilmek için işletmenin bazı varlık ve yeteneklerde rakiplerine üstünlük sağlaması gerekir. Tehditler ise; fırsatların aksine ve işletmenin varlığını sürdürmesine engel olabilecek veya rekabet üstünlüğünü kaybetmesine neden olabilecek uzak veya yakın çevredeki değişimler sonucu ortaya çıkan, işletme için arzu edilmeyen oluşumlardır. İşletme bunlara karşı da sahip olduğu üstünlüklerle cevap verecek ve mevcut durumunu sürdürmeye çalışacaktır. Sürekli ve hızlı değişen bir dış çevrede bu unsurları izlemek, onlara karşı önlemler almak yaşamsal öneme sahip konulardır (Ülgen ve Mirze, 2004).

İç çevre değişkenlerinden güçlü yönler işletme için istenen, zayıf yönler ise işletmenin aleyhine olan ve istenmeyen etkenlerdir. Dış çevre değişkenlerinden fırsatlar; işletmeye olumlu koşullar sağlayabileceğinden dolayı işletme için arzulanan, tehditler ise işletmenin sektörde varlığını sürdürebilmesi ve başarılı olabilmesini tehlikeye düşüreceğinden dolayı işletme için istenmeyen değişkenlerdir. İstenen ve istenmeyen GZFT değişkenlerine göre, aşağıdaki Tablo 2. GZFT Çözümlemesinin basit bir özeti olarak algılanabilmektedir (İlter ve Ok, 2004)

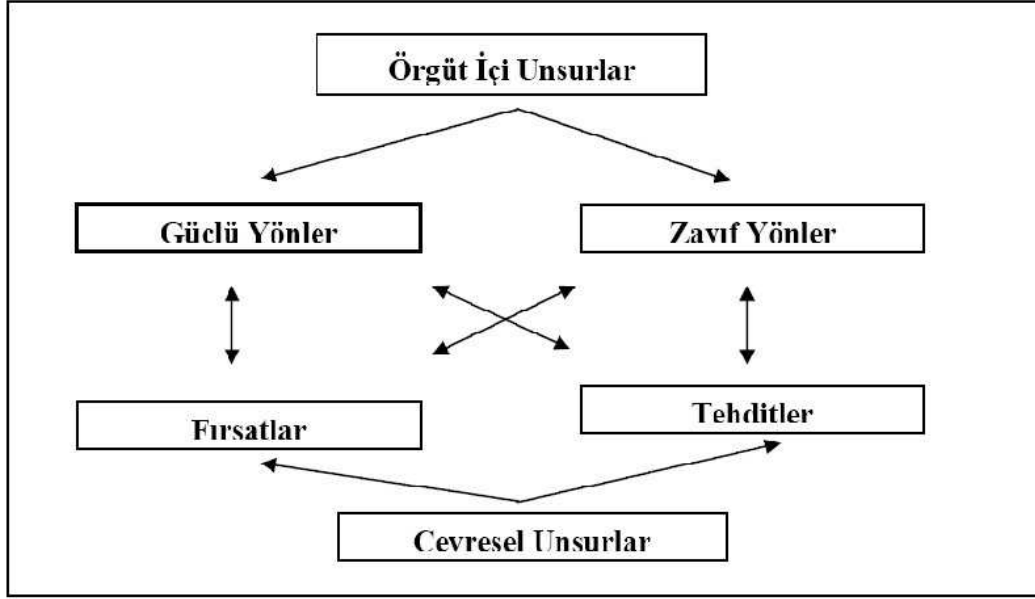
Tablo 2.2 :GZFT Çözümlemesine ilişkin çizelge ve gözeleri

Etkenin Yeri	Etkenin Tipi	
	İstenen	İstenmeyen
İçsel	<i>Güçlü</i>	<i>Zayıf</i>
Dışsal	<i>Fırsat</i>	<i>Tehdit</i>

GZFT Çözümlemesinde çevresel (piyasadaki) fırsat ve tehditler tanımlanır, işletmenin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulur. Fırsat-tehditler, işletmenin güçlü ve zayıf yönleri ile karşılaştırılır. Stratejiler, işletmenin yeteneklerinin tehditleri karşılayabileceği şekilde tasarlanır (Çetin, 2000).

Zayıf noktaların ortaya konulması uzun dönemli planlama ve stratejiler için ciddi güçlük ve sınırlamalara yol açan sorunların ortadan kaldırılmasına ve önlenmesine doğru atılan bir adım niteliğindedir. Öte yandan, işletmeler hangi yönlerden güçlü olduklarını da tanımak zorundadırlar. Çünkü işletme çabalarını yoğunlaştıracağı faaliyet sektörlerini ve alanları da böylece tanıma olanağına kavuşabilecektir. Ayrıca bu inceleme sonucunda işletme çoğu kez farkında olmadığı bazı imkân ve fırsatları yakalayıp genişleme ve gelişme yollarının ne olduğunu anlayabilecektir (Eren, 1990).

GZFT Çözümlemesinde, işletmenin dış çevresindeki unsurların incelenmesi sonucunda işletme için fırsat ve tehditler, işletme içi analiz sonucunda ise işletmenin üstünlükleri ve zayıflıkları belirlenir. Çevresel fırsat ve tehditlerin yapısına daha uygun olan ve rekabeti olumlu olarak etkileyebilecek işletme üstünlük ve zayıflıkları listeye alınır. GZFT matrisi bu yönüyle, çevresel fırsat ve tehditleri karşılayabilecek, rekabeti olumlu olarak etkileyebilecek belirli sayıdaki önemli üstünlük ve zayıflıkları kapsamaktadır (Ülgen ve Mirze, 2004). Aşağıdaki şekilde GZFT çözümlemesindeki ana unsurlar ve birbirleriyle etkileşimleri gösterilmektedir (Anonim, 2003).

Şekil 2.2: GZFT Çözümlemesinde temel unsurlar

GZFT Çözümlemesi, sektör bazında geniş ölçüde uygulanmaktadır. Ancak özel sektör işletmelerinde ve firmalarda daha çok kullanılmaktadır. Özel işletmeler, işletme amaçlarına daha kısa zamanda ulaşabilmek ve diğer işletmelerden daha başarılı olabilmek için uzman kuruluşlara başvurarak işletmeleri için GZFT Çözümlemesi yaptırıp rekabet güçlerini geliştirmek için yeni stratejiler belirlemektedirler. İşletme başarısında ve karlılığında işletmenin içerisinde bulunduğu mevcut durumu çok büyük bir öneme sahiptir. Rakipleri açısından hangi noktalarda güçlü ve zayıf olduğunu bilen bir işletme, zayıf yanlarını güçlü hale getirmek için hedefler saptayarak, güçlü yanları ile çevresel fırsatlarını işletme amaçları doğrultusunda kullanarak ve tehditlerden kaçınacak stratejiler geliştirerek, işletme için tehdit oluşturacak unsurları da bertaraf edebilmektedir. İşletmenin iç ve dış çevresini tanıyarak, faaliyette bulunduğu iş kolunda başarılı olmasının yollarından birisi de, GZFT Çözümlemesini kullanarak geleceğe dönük stratejiler belirlemesidir (Aydın, 2005).

3.MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada bitkisel sepi maddelerin üretim, ihracat ve ithalat verileri kullanılmıştır. Ayrıca sepi maddelerinin hammadde olarak en fazla kullanıldığı deri ve en fazla etkilendiği deri sanayisine ait üretim ve dış ticaret verileri bu çalışmanın materyalini oluşturmuştur. Türkiye deri sektörünün ve sepi maddelerinin üretim ve dış ticaret rakamları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) bilgi işlem verilerinden ve T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Tekstil, Deri ve Giyim Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu kayıtlarından alınmıştır.

Bitkisel sepi maddelerinin üretimi hakkında güncel bilgileri ve sektörün içinde bulunduğu sorunları Artu Kimya Sanayi Palamut ve Valeks İşletmesi Ticaret A.Ş. den Doç. Dr. İsmet Hakimoğlu ve Sayın S.Arda Yağcı ile yapılan görüşmeler sonucu sağlanmıştır.

Bitkisel sepi maddelerinin üretim ve tüketimi ile ilgili mevcut durumu hakkındaki bilgi Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Tali Ürünler Şube Müdürü Bahattin ÖRS'le yapılan görüşmeler sonucu sağlanmıştır.

Deri ve Deri Mamullerinin üretimi hakkında güncel bilgileri ve sektörün içinde bulunduğu sorunları Saatçi Deri İmalat Sanayi Ticaret Limited Şirketi'nden Salih YAMAN, İsmail YAMAN ve Malik BAŞTOPÇU ile yapılan görüşmeler sonucu sağlanmıştır.

Deri ve Deri Mamullerinin üretimi, ihracat, ithalat durumu hakkında güncel bilgileri ve sektörün içinde bulunduğu sorunları Paysa Deri Limited Şirketi'nin

işletmecisi ve aynı zamanda Gerede Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Üyesi, Gerede Organize Deri Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, Gerede Ticaret ve Sanayi Odası Üyesi, S.S. Teknik Deri Küçük Sanat Koop. Üyesi Ersin KAŞKA ile yapılan görüşmeler sonucu sağlanmıştır.

Sepi maddeleri sektörünün analizinde toplanan üretim, ithalat ve ihracat rakamları ile öncelikle bir projeksiyon çalışması yapılmıştır. Projeksiyon hesaplamalarında, üstel fonksiyon, bileşik faiz, aritmetik ve bu üç yöntemden çıkan sonuçların ortalaması yöntemleri kullanılmıştır.

Üstel fonksiyon ve bileşik faiz yöntemleri için öncelikle artış hızı hesaplanır.

$$P_{t+n} = P_t * e^{r \cdot n} \quad P_{t+n}: \text{Son sayım sonucu}$$

$$P_{t+n}/P_t = e^{r \cdot n} \quad P_t: \text{İlk sayım sonucu}$$

$$\log_e P_{t+n}/P_t = r \cdot n \quad \log_e e \quad r: \text{Artış hızı}$$

$$n: \text{İki sayım arasındaki fark}$$

burada $\log_e e = 1$ olduğundan,
 $r = (\log_e P_{t+n}/P_t)/n$ bulunur.

Daha sonra bu artış hızından istenilen zaman için üstel fonksiyon projeksiyonu aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$P_{\text{son}} = P_{t+n}^{(n \cdot r)} \quad P_{\text{son}}: \text{Projeksiyon sonucu} \quad P_{t+n}: \text{Son sayım sonucu}$$

$$n: \text{Projeksiyon zamanı ile son sayım arasındaki fark} \quad r: \text{Artış hızı}$$

İstenilen zaman için bileşik faiz projeksiyonu aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$P_{\text{son}} = P_{t+n} * (1 + r)^n \quad P_{\text{son}}: \text{Projeksiyon sonucu} \quad P_{t+n}: \text{Son sayım sonucu}$$

$$n: \text{Projeksiyon zamanı ile son sayım arasındaki fark} \quad r: \text{Artış hızı}$$

Aritmetik yöntemde ise aşağıdaki formülden faydalanılır.

$$P_{\text{son}} = P_t + [(P_{t+n} - P_t)/n] * (T_{\text{son}} - T_t)$$

$$P_{\text{son}}: \text{Projeksiyon sonucu} \quad P_{t+n}: \text{Son sayım sonucu} \quad P_t: \text{İlk sayım sonucu}$$

$$n: \text{Son sayım ile ilk sayım arasındaki fark} \quad T_{\text{son}}: \text{Projeksiyon yılı} \quad T_t: \text{İlk sayım yılı}$$

Sektörün deri sanayisi ile direkt bağlantılı olması, deri piyasasındaki iç ve dış ekonomik gelişmelerden çok fazla etkilenmesi, ülkemizdeki sürdürülebilir ormancılık politikalarının yetersiz olması, son yıllarda sepi maddesi üreticilerinin çok çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kalmasından dolayı sektör hakkında daha detaylı bir inceleme yapmak için GZFT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) analizine başvurulmuştur.

Ayrıca sepi maddeleri ile deri ve deri mamulleri Gümrük tarife cetvelinde aşağıdaki kod numaralarıyla tanımlanmıştır.

32- Debagatte ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar: tanenler ve türevleri; boyalar, pigmentler ve diğer boyacı maddeleri: müztahzar boyalar ve vernikler; macunlar; mürekkepler

41- Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler

42- Deri eşya: saraciye eşyası, eyer ve koşum takımı: seyahat eşyası, el çantası ve benzeri mahfazalar: hayvan bağırsağından mamul eşya

43- Postlar, kürkler ve taklit kürkler:bunların mamulleri

6403-Yüzü deriden ayakkabı ve terlik

4.BULGULAR

4.1. TÜRKİYE DERİ İŞLEME SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU

Türk deri sektörünün 1980’li yıllarda geçirdiği yapısal değişiklik, deri üretimini olumsuz yönde etkilemiştir. Deri tabakçılığı ve üretimi arasında kullanılan bazı kimyasal maddelerin yarattığı olası çevre kirliliği riski, bu tür sanayilerin çok daha güvenli üretim birimlerinde yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Yıllardan ve hatta asırlardan bu yana Kazlıçeşme bölgesinde kurulu bulunan Türk Deri Sektörü tabakhaneleri, bu haklı istek sonucu, üretim yerlerini değiştirme kararı almışlardır. Bu amaçla 1986 yılında başlatılan Tuzla Organize Deri Sanayi Bölgesi projesi, 1992 yılında hazır duruma gelmiş ve deri üretim birimleri yavaş yavaş bu sanayi bölgesine taşınmaya başlamıştır. Ancak organize sanayi bölgesinin yapımı ile tamamlanması arasında geçen sürede, deri işletmelerinin Kazlıçeşme’yi boşaltmaları istenmiştir. Bu nedenle dericilerin Kazlıçeşme’deki üretimleri dururken, Tuzla’daki üretimleri hemen başlayamamıştır. Bu ise Türk Deri Sektörü üretiminin düşmesine neden olmuştur. Turizmden sonra Körfez krizinden en çok etkilenen sektörlerin başında gelen deri sanayi, yeniden yapılanmayı hızlandırarak 1992 yılında Kazlıçeşme problemini de çözmüş ve Tuzla Organize Deri Sanayi Bölgesini faaliyete geçirmiştir (Anonim, 2006a).

İzmir’de Yeşildere bölgesinde 1996 yılına kadar üretim yapan dericiler de 1997 yılında Menemen bölgesinde tamamlanan organize deri sanayi tesislerine geçmişlerdir.

Türkiye deri sektörü, bugün Tuzla, Menemen ve Çorlu bölgelerinde arıtma tesisine sahip üç deri organize sanayi bölgesi, Bursa, Uşak, Gerede, Gaziantep’teki deri üretim tesisleri, konfeksiyon atölyeleri ve fabrikalarıyla çağların ötesinden gelen dev bir üretim koludur (Anonim , 2009c).

Dünyada işlenen küçükbaş derilerin önemli bir bölümü Türkiye’de işlenmektedir. Türkiye’de deri işleme endüstrisi hammadde büyükbaş derinin %75’ini, küçükbaş derinin %46’sını ithalat yoluyla karşılamaktadır. Ham olarak ithal edilen deriler işlendikten sonra katma değeri yüksek ürünler haline getirilerek ihraç edilmektedir (Anonim, 2006c).

4.2. TÜRKİYE DERİ VE DERİ MAMULLERİNİN EKONOMİK ÖNEMİ

Ülkemizde deri ve deri mamulleri sektörümüz imalat sanayi üretimindeki % 2,3'lük ve toplam sanayi istihdamındaki % 1,52'lik payı ile ülkemiz açısından hayati öneme sahip sektörlerden birisi olup 10. büyük sanayi sektörü olma özelliğine de sahip bulunmaktadır (Anonim, 2006b).

Yıllık 400 bin ton işleme kapasitesine sahip sektörde bugün girdileri, üretim süreçleri, işleme kapasiteleri ve ürünleri farklı, yaklaşık 20.000 kişinin istihdam edildiği 1.300 tabakhane bulunmaktadır (Anonim, 2009c).

Deri konfeksiyon sektörü üretiminin yaklaşık % 95’ini ihraç etmektedir. Deri işleme kapasitesi bakımından dünyada İtalya'dan sonra ikinci sırada olup, küçükbaş ham derilerin % 75’ini işleme kapasitesine sahiptir. Katma değeri yüksek nihai ürün ihraç eden bir sektör olan deri giyim sektörü, esnek üretim yapısı, kısa sürede siparişleri karşılayabilme, kalite-fiyat avantajı nedeniyle pazar payını artırma imkânına sahiptir (Anonim, 2006b).

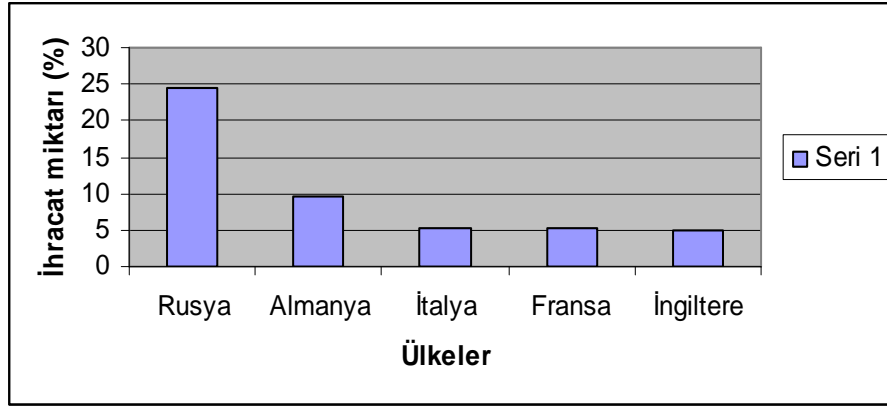
4.3. DERİ VE DERİ MAMULLERİ DIŞ TİCARET

Türkiye deri ve deri mamulleri ihracatının ülkelere göre dağılımı (Tablo 4.1) incelendiğinde, 2008 yılı itibariyle AB (27) ülkelerinin %46,2’lik payla en büyük ihraç pazarımız olduğu anlaşılmaktadır. AB ülkeleri arasında ise Almanya %9,5’lük payla birinci, İtalya %5,3’lük payla ikinci sırada gelmektedir. Diğer önemli ihraç pazarımız ise %24,5’lik paya sahip Rusya’dır. Deri ve deri mamulleri

ihracatımızın gerçekleştirildiği diğer önemli ülkeler ise sırasıyla, Fransa (%5,2), İngiltere (%4,9), Kazakistan (%4,7), İspanya (%4,3), Romanya (%2,9), ABD (%2,7), Hollanda (%2,5)'dir (Anonim 2008a Anonim 2008b)

Tablo 4.1: Deri ve Deri Mamulleri İhracat ve İthalatının Ükelere Göre Dağılımı

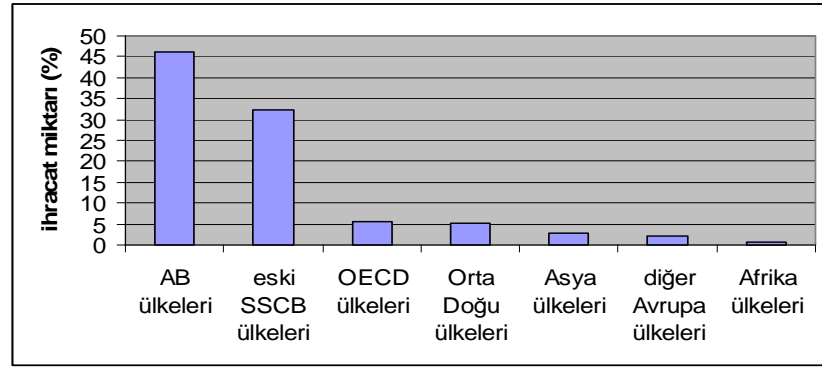
Deri ve Deri Mamulleri İhracat ve İthalatının Ükelere Göre Dağılımı-2008			
İhracat (%)		İthalat (%)	
Rusya	24,5	İtalya	14,7
Almanya	9,5	İspanya	14,3
İtalya	5,3	İngiltere	13,4
Fransa	5,2	Çin H.C.	9,7
İngiltere	4,9	Fransa	5,2

Şekil 4.1: Deri ve Deri Mamulleri İhracatının Ükelere Göre Dağılım Oranı

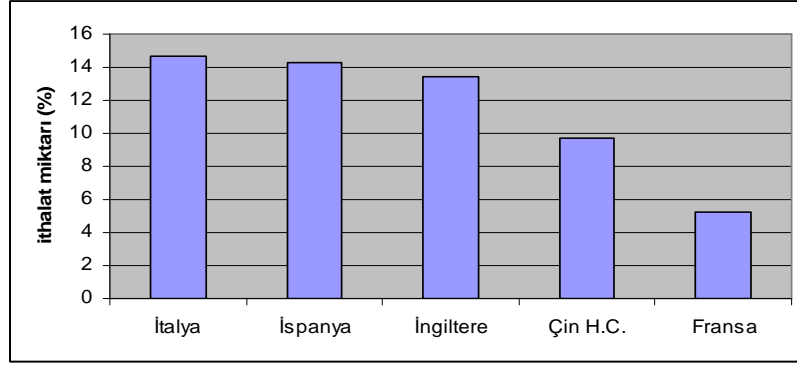
Tablo 4.2 : Deri ve Deri Mamulleri İhracatının Başlıca Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Ülke Grupları	Deri ve Deri Mamulleri İhracatı (%)
AB ülkeleri	46,2
eski SSCB ülkeleri	32,3
OECD ülkeleri	5,4
Orta Doğu ülkeleri	5,2
Asya ülkeleri	2,8
diğer Avrupa ülkeleri	2,2
Afrika ülkeleri	0,6

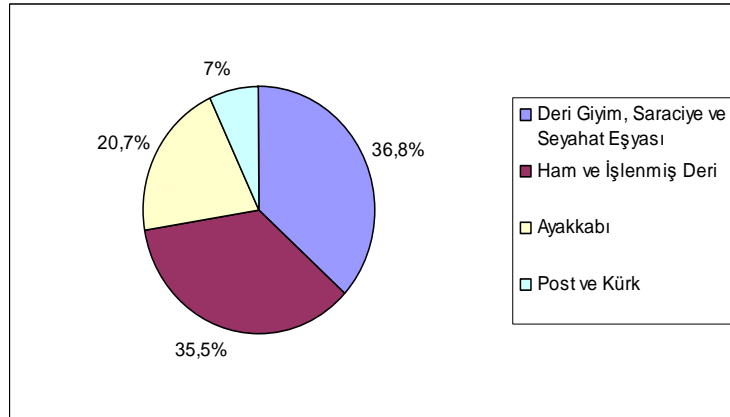
Şekil 4.2 :Deri ve Deri Mamulleri İhracatının Başlıca Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (DTM 2008)

Başlıca ülkeler itibariyle sektörel ithalatımız incelendiğinde ise, genel deri ithalatımız içerisinde % 54,6'lık paya sahip AB ülkelerinin birinci sırada geldiği görülmektedir. İtalya (%14,7), İspanya (%14,3) ve İngiltere (%13,4) AB ülkeleri arasında en büyük oranda ithalat yaptığımız ülkelerdendir. Bu ülkelerin dışında, Çin Halk Cumhuriyeti (%9), Avustralya (%6), ABD (%4), İrlanda (%2) ve Azerbaycan (%2) ithalat yaptığımız başlıca ülkelerdendir (Anonim, 2006b).

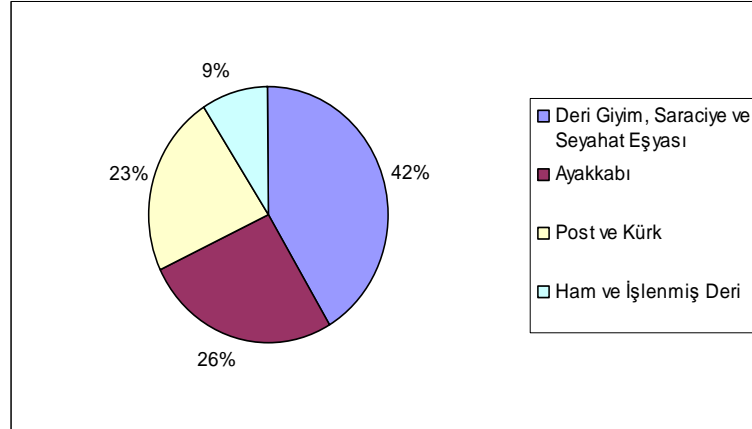
Şekil 4.3: Deri ve Deri Mamulleri İthalatının Ükelere Göre Dağılımı Oranı

Deri ve deri mamulleri ithalatımızın ürün gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, % 36,80'lik payla deri giyimi, saraciyeye ve seyahat eşyası, bunu % 35,50'lik gibi önemli bir payla ham deri ve işlenmiş deri, % 20,70'lik payla ayakkabının ve % 7'lik payla da post ve kürklerin izlediği görülmektedir (Anonim, 2009b).

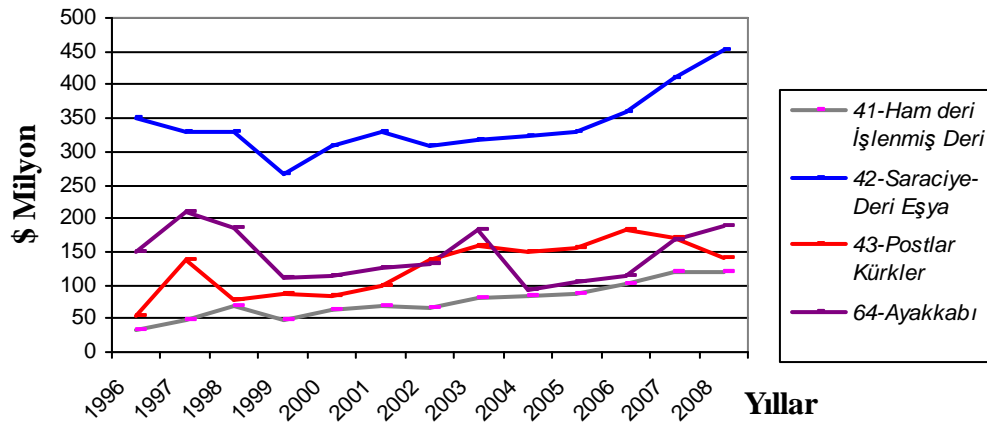
Şekil 4.4: Deri ve Deri Mamulleri İthalatımızın Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

Deri ve deri mamulleri ihracatımız incelendiğinde, deri giyimi, saraciyeye ve seyahat eşyası % 42 gibi önemli bir paya sahip olduğu, bunu % 26'lık payla ayakkabının, % 23'lük pay ile post ve kürklerin izlediği görülmektedir. Ham deri ve işlenmiş deri % 9'luk paya sahip olan diğer önemli ihraç ürünlerimizdir (Anonim, 2009b).

Şekil 4.5: Deri ve Deri Mamulleri İhracatımızın Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

Ülkemiz ihracatında önemli bir yeri olan deri ve deri mamulleri sektörü, 1996 yılında 511 milyon ABD Doları düzeyindeki ihracatını 1997 yılında 635 milyon ABD Doları'na yükseltmiştir. 1998 yılında sektör ihracatı 571 ABD Doları'na, 1999 yılında ise 398 milyon ABD Doları'na kadar gerilemiştir.

Şekil 4.6 : Deri ve Deri Mamulleri İhracatımızın Gelişimi

Özellikle 1997 yılına kadar önemli döviz girdileri sağlayan deri ve deri mamulleri sektöründe, ham deri ihtiyacının büyük ölçüde ithalat yolu ile karşılanması, işgücü ve enerji maliyetlerinin artmasının yanı sıra, yurt dışı pazarlarda yoğun bir rekabet yaşanması ve Asya ve Rusya Krizleri'nin piyasaları daraltıcı olumsuz etkisi ile, 1998 ve 1999 yıllarında ihracat açısından büyük bir gerileme yaşanmıştır. İhracatta

görülen düşüşün ardından, sektör, piyasalardaki olumlu gelişmelerin, mevcut kalite-fiyat cazibesinin ve ABD pazarına yönelişin bir sonucu olarak, 2000 yılında 493 milyon ABD Dolar'lık, 2001 yılında 541 milyon ABD Dolar'lık ve 2002 yılında 563 milyon ABD Dolar'lık ihracat gerçekleştirmiştir. 2003 yılında deri ve deri mamulleri ihracatımız ise 631 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır (Anonim, 2006b).

Tablo 4.3 :Türkiye'nin Deri ve Deri Mamulleri Dış Ticareti.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
İHRACAT	511	634	571	443	493	541	563	631	651	680	761	869	901
41- Ham deri, post, kösele	33	48	68	48	63	69	67	80	85	87	102	120	121
42- Saraciye-deri eşya	350	328	330	265	307	328	307	316	324	330	360	409	451
43- Kürk, post ve mamulleri	54	138	79	86	83	100	138	160	149	155	182	171	140
Alt-toplam	437	514	476	398	453	497	513	556	558	572	644	700	712
6403-Yüzü Deriden ayakkabılar	74	120	94	44	40	44	51	75	93	106	115	167	188
İTHALAT	1040	1054	687	306	562	616	866	904	945	1003	1268	1469	1460
41- Ham deri, post, kösele	902	785	514	195	383	427	621	615	572	473	566	609	518
42- Saraciye-deri eşya	36	37	53	41	48	55	70	93	159	276	365	470	537
43- Kürk, post ve mamulleri	55	89	59	32	71	94	121	111	86	83	111	119	102
Alt-toplam	993	991	626	268	502	576	812	819	817	832	1042	1198	1157
6403- Yüzü Deriden ayakkabılar	47	63	61	38	60	40	54	85	128	169	224	269	302

2007 yılına kadar sektörün mevcut trendini devam ettirdiği, 2007 yılının ortalarında ABD'de ortaya çıkan finansal kriz tüm dünyaya yayılırken reel sektör üzerindeki etkileri de belirginleşmeye başlamıştır. Son dönemde açıklanan veriler, ekonomik yavaşlamanın dünya ekonomisinin geneline yayıldığı ve derinleştiğini ortaya koymaktadır.

Türk deri ve deri mamulleri ihracatı, 2008 yılının Eylül ayına kadar sürekli artış gösterirken, küresel ekonomik krizin Türkiye'yi etkilemeye başladığı Ekim ayında % 5,1 oranında, krizin derinleştiği Kasım ve Aralık aylarında ise bir önceki yılın

aynı dönemine göre düşüş oranı sırasıyla %25,9 ve %34,4 olarak kaydedilmiş ve 2008 yılında 901 Milyon ABD Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan, özel fatura ile satışların da dahil olduğu ihracatçı birlikleri kayıtları dikkate alındığında, deri ve deri mamulleri sektörünün ihracatı, 2007 yılında 1.268 Milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve 2008 yılında %1,7 oranında artarak 1.318 Milyon dolara ulaşmıştır (Anonim, 2009b).

Deri sanayi, 2000 yılından itibaren başta Rusya olmak üzere ihrac pazarlarına yönelik stratejilerinde değişiklikler yapmıştır, aynı zamanda pazarlardaki talep değişikliği de sektörü buna zorlamıştır.

Sektörün öncelikli hedefi kaliteli ürünlerle ülke ve firma imajının yaratılmasıdır. Türk deri sektörünün, hammaddesinin %70'ini ithal etmesi sektörün en büyük dezavantajı durumundadır. Bu nedenle başta ithal hammadde olmak üzere, pahalı enerji, finansman zorlukları maliyeti artıran, rekabeti zorlaştıran unsurlardır.

Ham deri üretiminin yetersiz ve sektörün ithalata bağımlı olması dikkate alındığında, ham deri ihracatçısı ülkelerin ihracatlarını kısıtlamaya yönelmeleri gelecekte sektörün hammadde sıkıntısının artmasına neden olabilecektir (Uysal, 2002).

Gelişmiş ülkeler, 1970'li yıllardan itibaren deri sanayinde ortaya çıkan çevre kirliliği, sanayide suyun fazla kullanımı, artan üretim ve işçilik maliyetleri nedeniyle deri işleme sanayini bırakmaya başlamıştır.

1980'li yılların ikinci yarısından sonra, Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloku'nun dağılması serbest piyasa ekonomisinin giderek önem kazanması ve yaygınlaşması, deri ticareti sanayinde dengelerin değişmesine neden olmuştur. Deri üretim merkezi, Avrupa'dan doğuya doğru kaymaya başlamıştır (Anonim, 2006b).

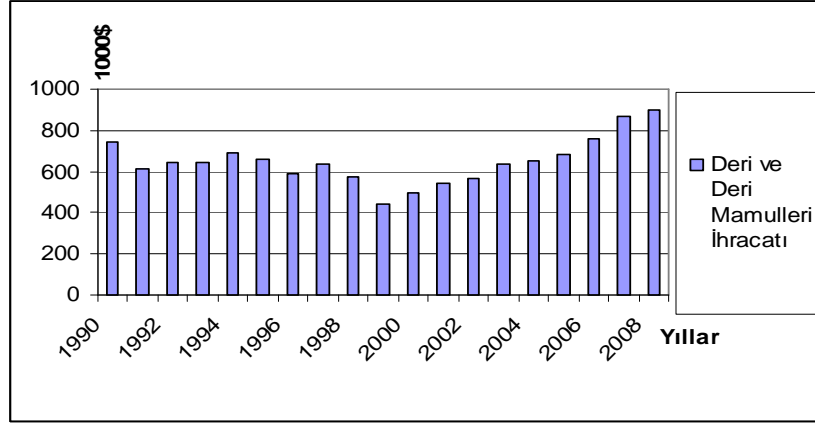
Gelişmiş ülkeler ham derileri az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ihraç edip, bu ülkelere işlenmiş deri veya mamul deri ithalatı yapmaktadırlar.

Ülkemiz üretilen derilerin % 95'i ihraç edilmektedir. İşleme kapasitesi bakımından dünyada İtalya'dan sonra ikinci sırada olup, küçükbaş hayvan derisinin % 75'ini işleme kapasitesine sahiptir.

Deri sektöründe ham deri, birinci derecede önemli girdi unsurudur. Ülkemizde ham deri üretiminin yetersiz ve sektörün ithalata bağımlı olması dikkate alındığında, ham deri ihracatçısı ülkelerin ihracatlarını kısıtlamaya yönelmeleri gelecekte sektörün hammadde sıkıntısının artmasına neden olabilecektir.

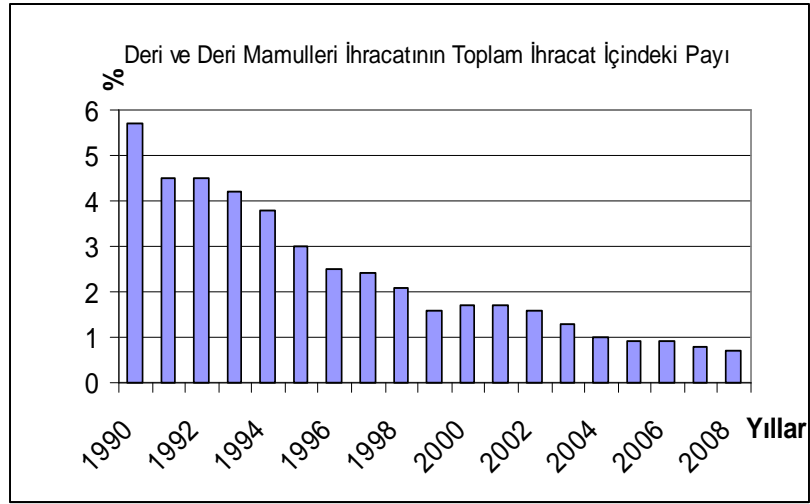
Tablo 4.4: Deri ve deri mamullerinin ihracatı ve Türkiye toplam ihracatından aldığı pay (TÜİK, 2008)

Deri ve Deri Mamullerinin İhracatı Ve Türkiye Toplam İhracatından Aldığı Pay Birim:1000\$			
Yıl	Deri Ve Deri Mamullerinin İhracatı	Toplam İhracat	Derinin Payı
1990	745 078	12 959 288	5.7
1991	610 263	13 593 539	4.5
1992	645 209	14 365 414	4.5
1993	639 846	15 345 002	4.2
1994	691 451	18 107 003	3.8
1995	657 786	21 107 023	3.0
1996	588 094	23 224 465	2.5
1997	634 001	26 261 072	2.4
1998	571 737	26 973 978	2.1
1999	443 809	26 587 225	1.6
2000	493 693	27 774 906	1.7
2001	541 689	31 334 216	1.7
2002	563 509	35 081 121	1.6
2003	631 963	47 252 836	1.3
2004	650 742	62 773 654	1.0
2005	680 095	73 426 151	0.9
2006	761 414	85 761 134	0.9
2007	869 407	102 273 016	0.8
2008	901 544	132 027 115	0.7

Tablo 4.5: Deri ve Deri Mamullerinin İhracat Değeri

Deri ve deri mamullerinin İhracatı 1990 ile 1999 yılları arasında düşük değerli artış ve azalışlar şeklinde dalgalanma oluştururken, 1999 yılından itibaren sürekli bir artış kaydetmektedir.

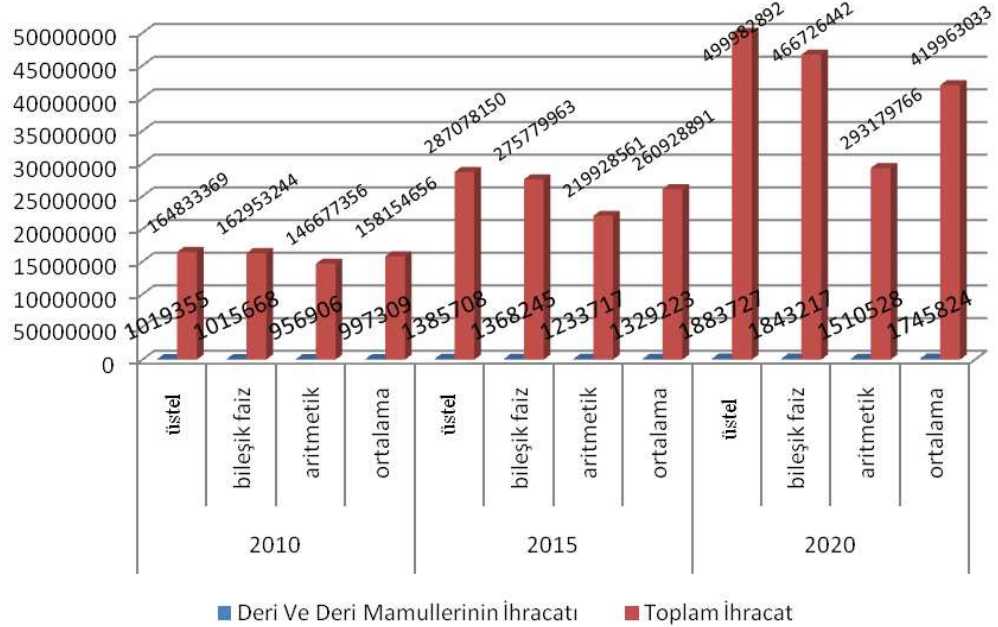

Şekil 4.7: Deri ve Deri Mamullerinin İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı

Deri ve deri mamullerindeki ihracat artışı Toplam İhracat artış hızından daha yavaş olduğu için Toplam İhracat içindeki payı % olarak sürekli azalmaktadır.

Tablo 4.6: Deri ve deri mamullerinin ihracatı ve Türkiye toplam ihracatından aldığı pay projeksiyonları

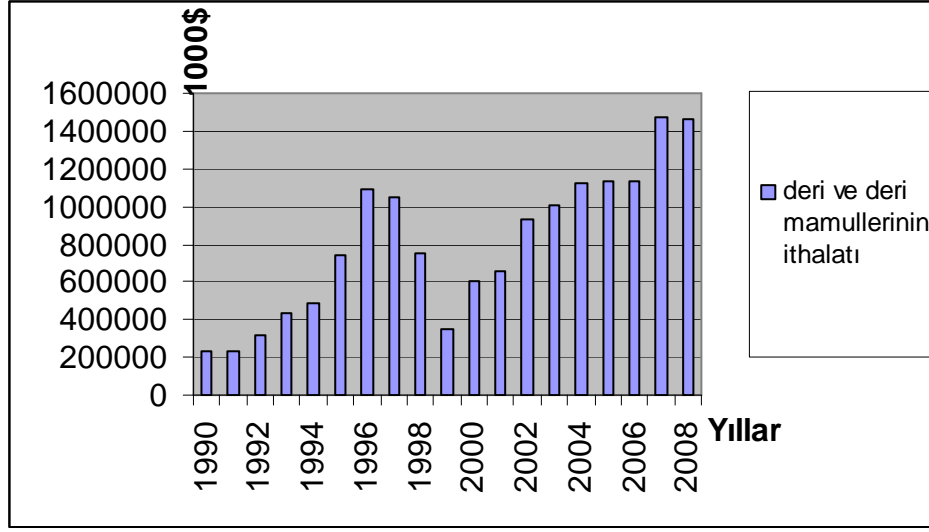
Yıllar	Projeksiyon Yöntemi	Deri ve Deri Mamulleri İhracatı (1000 Dolar)	Toplam İhracat (1000 Dolar)	Derinin Payı
2010	üstel	1 019 355	164 833 369	0,62
	bileşik faiz	1 015 668	162 953 244	0,62
	aritmetik	956 906	146 677 356	0,65
	ortalama	997 309	158 154 656	0,63
2015	üstel	1 385 708	287 078 150	0,48
	bileşik faiz	1 368 245	275 779 963	0,50
	aritmetik	1 233 717	219 928 561	0,56
	ortalama	1 329 223	260 928 891	0,51
2020	üstel	1 883 727	499 982 892	0,38
	bileşik faiz	1 843 217	466 726 442	0,39
	aritmetik	1 510 528	293 179 766	0,52
	ortalama	1 745 824	419 963 033	0,42

Şekil 4.8: Deri ve Deri Mamullerinin İhracatı ve Toplam İhracat projeksiyonları

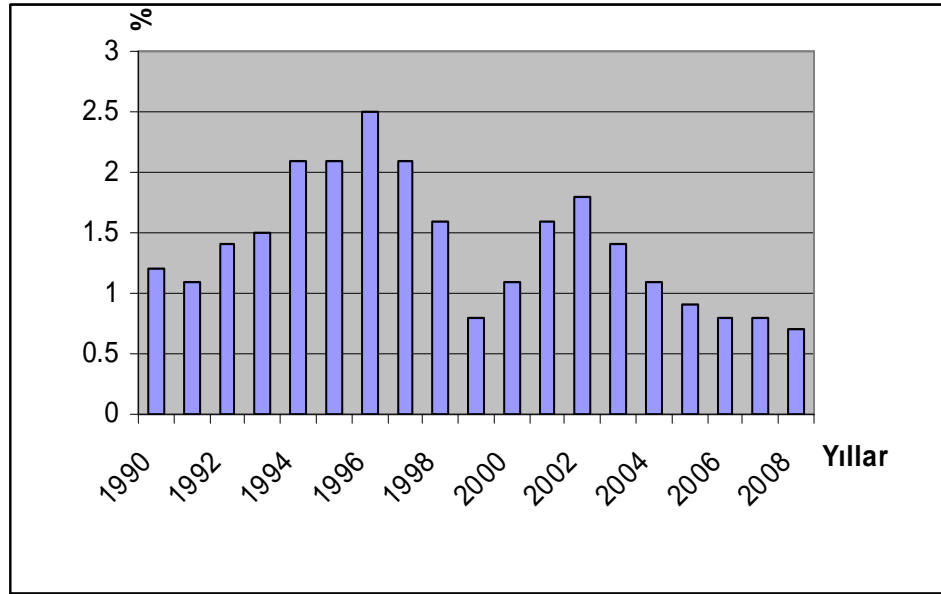
Tablo 4.7: Deri ve Deri Mamullerinin İthalatı ve Türkiye Toplam İthalatından Aldığı Pay

Deri ve Deri Mamullerinin İthalatı Ve Türkiye Toplam İthalatından Aldığı Pay Birim:1000\$			
Yıl	Deri ve Deri Mamullerinin İthalatı	Toplam İthalat	Derinin Payı
1990	248 412	23 302 002	1.2
1991	228 091	21 039 012	1.1
1992	319 497	22 870 703	1.4
1993	434 268	29 429 006	1.5
1994	489 221	23 270 002	2.1
1995	743 459	35 705 011	2.1
1996	1 091 253	43 627 642	2.5
1997	1 045 749	48 559 721	2.1
1998	753 682	45 921 392	1.6
1999	348 305	40 671 749	0.8
2000	604 813	54 503 821	1.1
2001	660 806	41 399 085	1.6
2002	928 368	51 554 702	1.8
2003	1 011 291	69 339 692	1.4
2004	1 122 633	97 540 268	1.1
2005	1 131 230	116 776 303	0.9
2006	1 137 645	139 576 002	0.8
2007	1 469 891	170 063 006	0.8
2008	1 460 151	201 964 018	0.7

Şekil 4.9:Deri ve Deri Mamullerinin İthalatı

1990 – 1996 yılları arasındaki deri ve deri mamulleri ithalatında artışlar, 1996 ile 1999 yılları arasında sürekli bir azalış ve 1999 yılından itibaren de sürekli bir artış sağlamıştır.

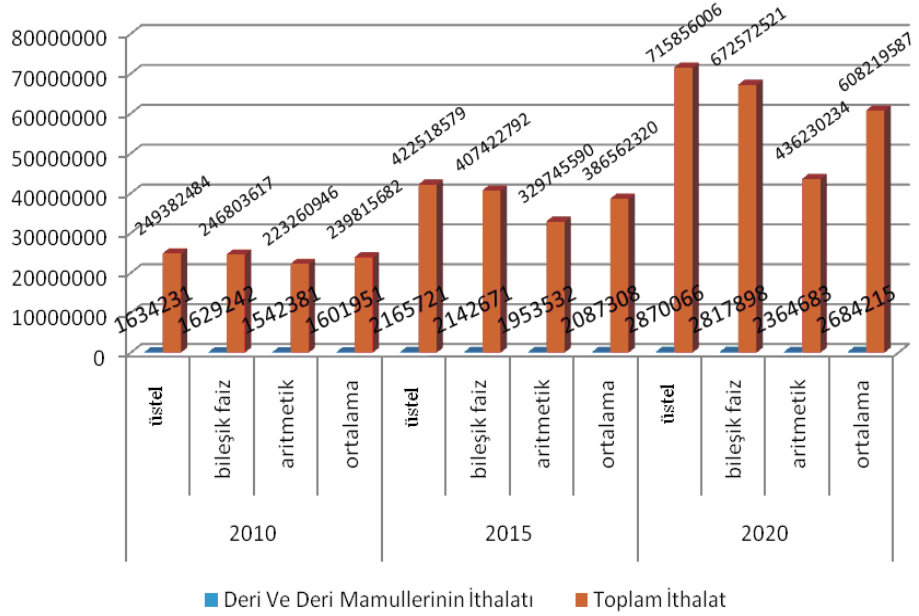

Şekil 4.10: Deri ve Deri Mamullerinin İthalatının Toplam İthalat İçindeki Payı

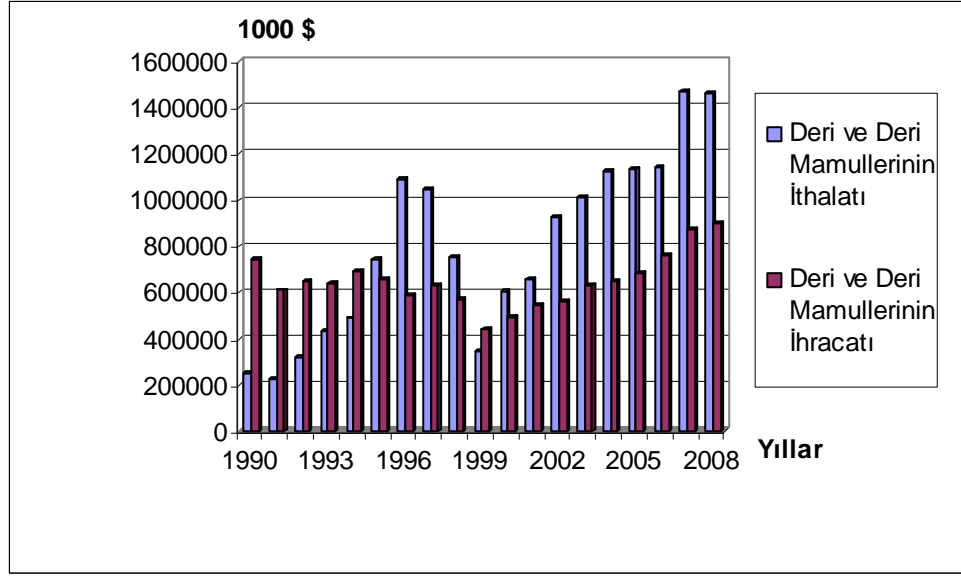
Deri ve deri mamullerinin ithalatındaki artış toplam ithalatın artış hızının gerisinde kaldığı için % olarak payı sürekli azalmaktadır.

Tablo 4.8: Deri ve deri mamullerinin ithalatı ve Türkiye toplam ithalatından aldığı pay projeksiyonları

Yıllar	Projeksiyon Yöntemi	Deri ve Deri Mamullerinin İthalatı (1000 \$)	Toplam İthalat (1000 \$)	Derinin Payı
2010	üstel	1 634 231	249 382 484	0,66
	bileşik faiz	1 629 242	246 803 617	0,66
	aritmetik	1 542 381	223 260 946	0,69
	ortalama	1 601 951	239 815 682	0,67
2015	üstel	2 165 721	422 518 579	0,51
	bileşik faiz	2 142 671	407 422 792	0,53
	aritmetik	1 953 532	329 745 590	0,59
	ortalama	2 087 308	386 562 320	0,54
2020	üstel	2 870 066	715 856 006	0,40
	bileşik faiz	2 817 898	672 572 521	0,42
	aritmetik	2 364 683	436 230 234	0,54
	ortalama	2 684 215	608 219 587	0,44

Şekil 4.11: Deri ve deri mamullerinin ithalatı ve Türkiye toplam ithalatı projeksiyonları

Şekil 4.12: Deri ve Deri Mamullerinin İthalat ve İhracat Miktarları

Deri ve Deri Mamullerinin İthalatı ve İhracatında 1999 yılından itibaren sürekli bir artış eğilimi gözlenmektedir. Yıllar itibariyle Deri ve Deri Mamullerinin İthalatı İhracatından daha fazladır. Bunun nedenlerinden birisi Deri ve Deri Mamulleri İhracatının temel hammaddesi olan ham derinin büyük kısmını İthalat yoluyla karşılamakta olmamızdır. Deri ve Deri Mamullerinin İthalatında en büyük payı ham ve işlenmiş deri tutmaktadır.

Türkiye Deri ve Deri Mamulleri 1990-2008 yılları arasındaki ihracat ithalat verileri incelendiğinde, 1990 – 1991 yıllarında yaşanan körfez krizi ihracatı olumsuz etkilerken, üretimi azaltmıştır. Deri sektöründe bu dönemde 1993 yılında başlayan kayıt dışı ticaret önem kazanırken, üretimde de büyük artışlar yaşanmıştır. Kayıtlı ihracat tutarı ile toplam ihracatımızda % 1.66'lık bir paya sahip olan sektör, bavul ticareti rakamlarının da bu tutara eklenmesi ile payını yaklaşık % 10'lara çıkarmaktadır.

Ancak bu durum kayıtlı ihracatın düştüğü yönünde resmi rakamlar olarak belirtilmektedir.

Özellikle deri konfeksiyon ürünlerinin büyük bir çoğunluğu Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğu, eski demir perde ülkelerine yapılmaktayken, yaşanan ekonomik kriz sonrası yeniden Avrupa Birliği ülkeleri ve İskandinav ülkelerine ve çok azda olsa Amerika'ya bir yönelim başlamıştır.

Avrupa Birliği – Türkiye dış ticaret ilişkilerinin değerlendirilmesinde; deri sektörü ticaretinin oldukça önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye; özellikle kalite ve deri işleme sanayi için uygunluğu nedeniyle, AB ülkelerinden ham ve işlenmiş deri ithalatı yaparken, deri konfeksiyon ve saraciyeye sanayi ürünleri ile ayakkabı olarak Avrupa Birliği pazarına ihracatı artırma ve gerekli ekonomik politika tedbirlerini de almalıdır.

Bu önlemler diğer alanlarda sağlanacak başarılarla birlikte Türkiye'nin AB'ye girmede ekonomik ve siyasi pazarlık gücünü daha da artıracaktır (Uysal, 2002).

Günümüz tüketici toplumları son derece bilinçli hareket ederek, insan sağlığına ve çevreye olumsuz etkilerinden dolayı mümkün olduğu kadar az miktarda kimyasal ile işlenmiş ürünleri tercih etmektedir. Deri işleminde kullanılan kimyasalların çoğu Dünya Çevre sağlığı Örgütü'nün hazırladığı ve insan sağlığına aykırı olduğunu belirttiği listelerde yer almaktadır. Özellikle deri sanayinde doğrudan veya dolaylı olarak kullanılan kimyasal maddelerden benzidin ve benzidin türevleri, aseton, benzokinon, dimetilamin toluol, sülfhidrat, naftilamin, akrilamid, etilenoksit, asetaldehit, anilin ve toluen diizosiyanatın DFG (Alman Araştırma Birliğinin) yayınlarında insan sağlığına doğrudan ve dolaylı olarak zararlı olabildiği bildirilmiştir. Ülkemizde söz konusu kimyasal maddelerin kullanımında yeterli hassasiyetin gösterilmediğini ve çoğu kez proseslerde gereğinden fazla kimyasal maddelerin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Fazla kimyasal madde kullanımı, hem arıtma yükünün artmasına hem de işletme ve arıtma maliyetlerinin yükselmesine sebep olurken büyük ekonomik kayıplara ve ekolojik zararlara neden olmaktadır (Özgünay, 2000).

4.4. TÜRKİYE’NİN HAM DERİ DIŞ TİCARETİ

Deri sanayinin ana maddesi olan ham deri, 1960’lı yıllara kadar ihracatımızın temel maddelerinden biri olmuştur. Bu yıllara kadar mevcut kapasitenin %70’lere varan kısmı gerek ham deri, gerekse yarı mamul şeklinde ihraç edilmiştir. 1960’ı takip eden yıllarda ise, sektörün gelişimine paralel olarak ham deri talebi artmış, mevcut ham deri üretiminin tamamı sanayide kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde yurtiçi ham deri arzı, talebi karşılamada yetersiz kalmış ve bu nedenle de ithalata gidilmiştir. Diğer taraftan 1985 yılından itibaren de ham deri ihracatı izne tabi ürünler listesine alınmış ve canlı hayvan ihracatına da kısıtlamalar getirilmiştir (Anonim, 2009a).

Deri sektörü ithalatımız daha ziyade konfeksiyon girdisine yönelik ham deri ihtiyacına dayanmaktadır. 1980 yılı sonrası deri hazır giyim sanayi ürünleri ihracatındaki artış nedeniyle ham deri talebi de artmıştır. Talebi karşılayamayan yurtiçi ham deri üretimi nedeniyle de ithalata gidilmiştir (Uysal, 2002).

1990’lı yıllarda, Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte, Türk deri ve deri hazır giyim sektörü ihracatı büyük bir gelişme göstermiştir. 1990’lı yıllarda ihracatın gelişmesindeki en büyük etken, Rusya Federasyonu ve Doğu Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen ihracattaki artış ve bu ülkelere gelen turistlere yönelik satışlardır. 90’lı yıllarda gerek yurt içi gerekse yurt dışı deri ve deri ürünleri talebindeki yüksek oranlı artışlar sayesinde, deri sektöründe büyük yatırımlar gerçekleştirilmiş, üretim kapasitesi önemli oranda artmıştır (Bektaş ve Sarı, 2007).

1990’lı yıllardan itibaren deri ithalat kompozisyonunda da değişimler olmuştur. Bu dönemde genel ithalat içinde önemli payı sırası ile, işlenmiş deri sanayi, ham deri sanayi ve ayakkabı sanayi almıştır. Deri hazır giyim ve saraciye sanayinin payının ise çok düşük olduğu görülmüştür (Uysal, 2002).

Deri işleme sanayi ile ham deri ithalatı 1983 yılından itibaren deri sektörü dış ticaretinde ön plana çıkmaya başlamıştır. 1996 yılında ham deri ithalatı 84 milyon dolar ile en yüksek değere ulaşmıştır.

Türkiye toplam ithalatında deri sektörünün payı 1996 itibariyle %2,5, ham deri ithalatının payı ise yine toplam ithalat içerisinde %1,5 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün hammaddede dışa bağımlı olması nedeniyle ithalatın yapıldığı ülkelerdeki sosyal, siyasal ve ekonomik yapıdaki sorunlar ve değişimlerden Türk deri sektörü de etkilenmektedir. Yabancı ülkelerdeki üretim dalgalanmaları sektörün hammadde maliyetlerinin yükselmesine neden olmaktadır (Uysal, 2002).

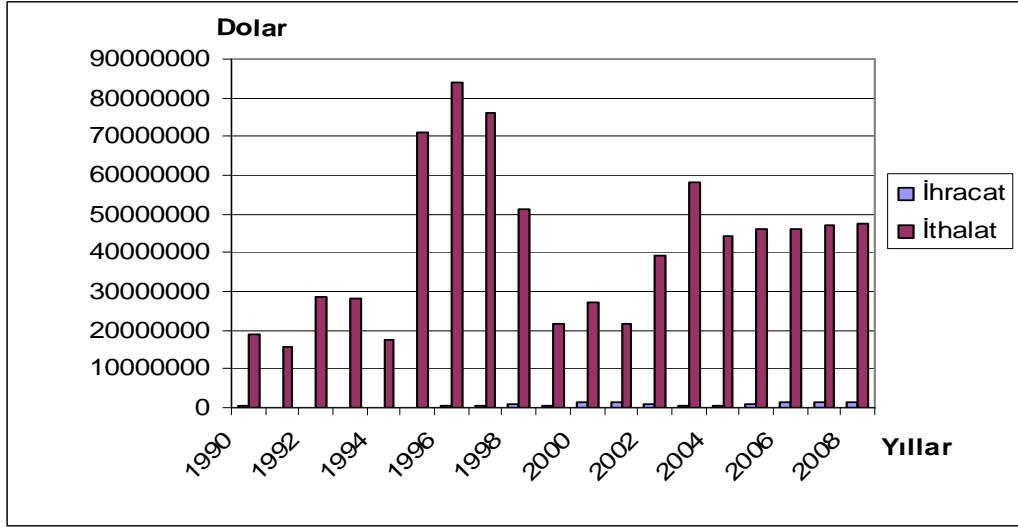
1998 yılında yaşanan Rusya ekonomik krizi sonrasında, üretiminin yaklaşık yarısını bu pazara ihraç eden sektörde, tek pazara bağımlılık nedeniyle satışlarda ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Bu ekonomik kriz sonrasında sektördeki firmaların bir kısmı kapanmış veya kapanma noktasına gelmiştir. Azalan üretim, 2000'li yıllarda, sektörün alternatif pazarlara yönelmesi ve yurt içi talebin canlanmasının etkisiyle artmıştır. Bununla birlikte, 2001 yılında ülkemizde ortaya çıkan mali kriz sonucunda sektörün ihracatı artmasına rağmen, iç talebin daralmasıyla üretimde gerileme yaşanmıştır. Uygulanan ekonomik programın 2002 yılı başından itibaren olumlu etkileri gözlenmiş olsa da, deri üretimi 2003'den bu yana azalmaktadır (Bektaş ve Sarı, 2007).

Son yıllarda Rusya pazarı ile müsemma olan Türk deri sektörü, halbuki, 2007 yılı resmi ihracat 2 milyar doları bulan, üretiminin % 95'ini ihraç eden yapısı, dünya markalarına üretim yapan oyuncuları ile sadece Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde değil, dünya pazarlarında da yerini almıştır. Bu bağlamda, Türkiye'de deri ve deri mamulleri sanayi son 15 yılda hızla gelişmesini sürdürmüş ve yurtiçi ham deri kaynaklarının yanı sıra önemli ölçüde ithal hammadde kaynaklarını da kullanarak önemli tutarda deri ürünleri ihracatı gerçekleştirmek suretiyle uluslararası pazarlarla bütünleşmeyi belirli oranda başarmış ve bu bağlamda küresel bir oyuncu olma yolunda ciddi adımlar atmıştır. Bu gelişmelerin

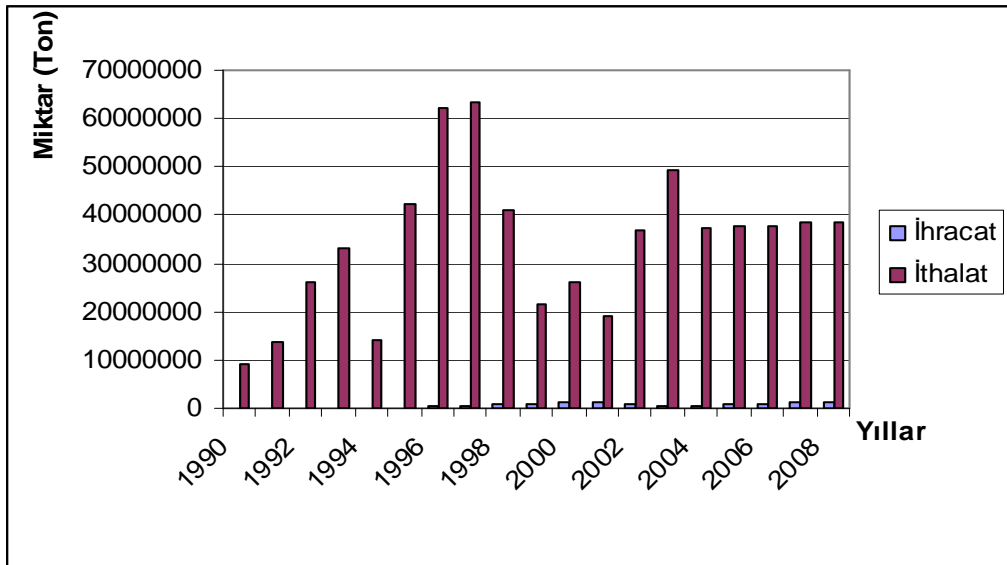
paralelinde, talepte yüksek oranlı artışlar yaşanmış, sektörde büyük yatırımlar gerçekleştirilmiş ve üretim kapasitesi önemli oranda artmıştır (Bektaş, 2006).

Tablo 4.9:Türkiye'nin ham deri ihracat ve ithalatı

Yıllar	İHRACAT		İTHALAT	
	Dolar	Miktar(Ton)	Dolar	Miktar(Ton)
1990	596 706	123 134	19 112 647	9 255 266
1991	8 198	264	15 883 229	13 679 081
1992	18 360	370	28 607 864	26 129 099
1993	19 073	14 150	28 347 992	33 121 101
1994	197 352	29 552	17 530 144	14 206 818
1995	35 683	23 825	71 222 554	42 342 316
1996	649 607	208 418	83 980 488	62 129 992
1997	305 804	268 106	76 280 855	63 170 260
1998	850 668	883 533	51 072 051	41 107 330
1999	628 147	1 028 432	21 760 481	21 705 070
2000	1 258 728	1 180 683	27 162 144	26 049 703
2001	1 218 865	1 064 125	21 525 295	19 144 516
2002	942 871	901 600	39 100 364	36 900 214
2003	551 710	502 614	57 947 135	49 407 185
2004	580 646	413 910	44 275 490	37 074 022
2005	1 119 940	906222	45 984 923	37 569 470
2006	1 218 010	985444	46 128 475	37 810 225
2007	1 302 080	1 053 462	47 012 109	38 334 515
2008	1 381 000	1 094 313	47 386 227	38 641 169

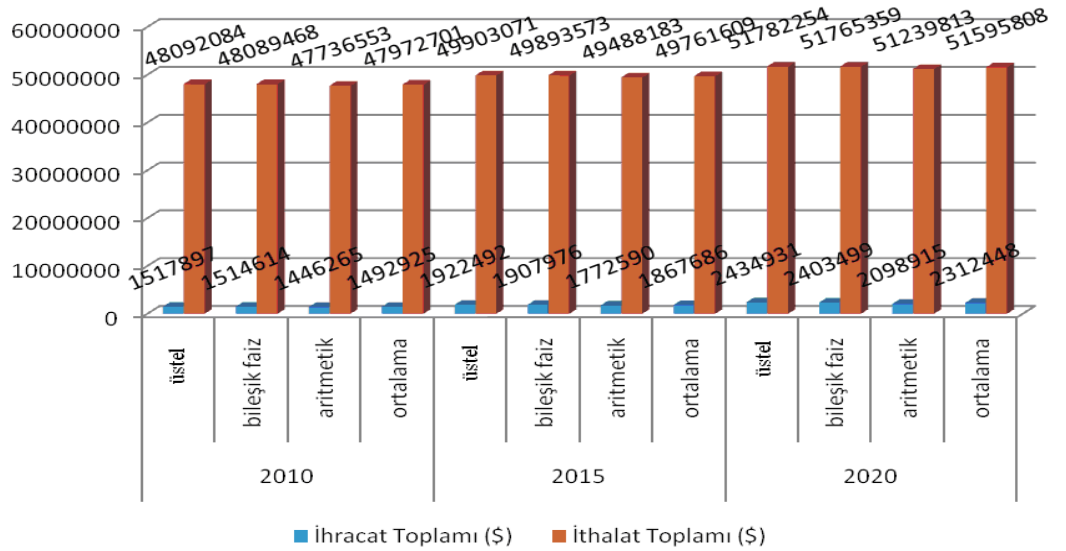
Şekil 4.13: Değer olarak ham deri ithalat ve ihracat miktarları

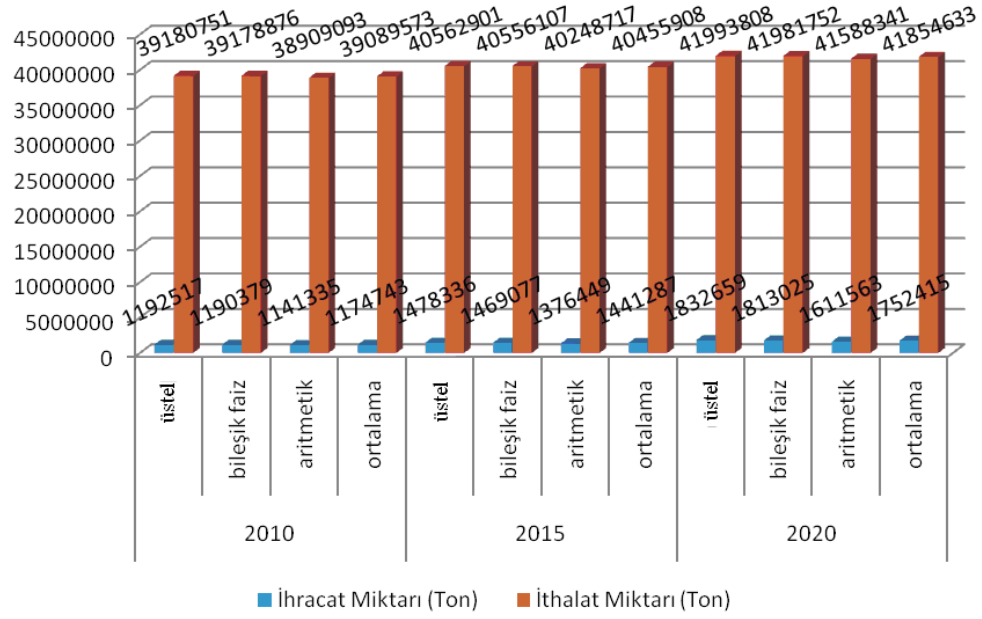
Şekil 4.14: Miktar olarak ham deri ithalat ve ihracat miktarları

Tablo 4.10: Türkiye'nin ham deri ihracat ve ithalat projeksiyonları

Yıllar	Projeksiyon Yöntemi	İhracat Toplamı (Dolar)	İhracat Miktarı (Ton)	İthalat Toplamı (Dolar)	İthalat Miktarı (Ton)
2010	üstel	1 517 897	1 192 517	48 092 084	39 180 751
	bileşik faiz	1 514 614	1 190 379	48 089 468	39 178 876
	aritmetik	1 446 265	1 141 335	47 736 553	38 909 093
	ortalama	1 492 925	1 174 743	47 972 701	39 089 573
2015	üstel	1 922 492	1 478 336	49 903 071	40 562 901
	bileşik faiz	1 907 976	1 469 077	49 893 573	40 556 107
	aritmetik	1 772 590	1 376 449	49 488 183	40 248 717
	ortalama	1 867 686	1 441 287	49 761 609	40 455 908
2020	üstel	2 434 931	1 832 659	51 782 254	41 993 808
	bileşik faiz	2 403 499	1 813 025	51 765 359	41 981 752
	aritmetik	2 098 915	1 611 563	51 239 813	41 588 341
	ortalama	2 312 448	1 752 415	51 595 808	41 854 633

Şekil 4.15: Değer olarak ham deri ithalat ve ihracat projeksiyonları

Şekil 4.16: Miktar olarak ham deri ithalat ve ihracat projeksiyonları

4.5. TÜRKİYE’NİN YILLAR İTİBARIYLA HAM DERİ ÜRETİMİ

Deri işleme sektörü, büyükbaş ve küçükbaş ham derilerin insan gücü, makine ve çeşitli işlemlerden geçirilip işlenerek mamul deri haline getirilmesini kapsayan bir alt sektördür.

Türkiye’de deri işleme sektörü, 1970’li yıllardan sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. Önceleri ufak mekanlarda üretim yapılırken artan çevre baskısıyla 1990’lı yıllarda yeni organize sanayi bölgeleri yapılarak göçe zorlanmıştır.

Yeni sanayi bölgelerine geçiş yeni fabrikaların oluşmasını sağlarken kapasitelerde önemli artışlar olmuş, deri işleme kapasitesi bir misli artmıştır. Ancak bu durum da hammadde temininde dışa bağımlılığı arttırmış, neredeyse ham deri üretimi kadar deri, her yıl yurtdışından sağlanmıştır.

Dövizle alınan hammadde yükselen devalüasyon neticesinde yapılan üretimin iç pazarda satışını son derece güçleştirmiştir. Neticede üretimler kısılmış ve kuruluşların kapasiteleri üçte bire düşmüştür. Pek çok işletme ayakta kalabilmek

için maliyetin altında satışa devam etmişse de likidite açığını kapatmak için yüksek faizli banka kredilerine başvurmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Yüksek faizli kredi alan işletmelerin bir kısmı borçlarını ödeyemez hale gelerek işletmesini ya kapatmış ya da durma noktasında üretimine devam etmiştir.

Gümrük Birliği'ne geçiş olayı da sektörü etkilemiştir. Şöyle ki, deri mamullerinde olan fon ve vergiler kalkmış, yurtdışından mamul deri, kösele, ayakkabı ithali cazip hale gelmiştir. Pek çok firma ihtiyacı olan derileri yurtiçinden sağlarken, bir kısmını da yurtdışından ithal etmektedir. Bu durum yurtiçinde deriye olan talebi az da olsa daraltmıştır.

Keza Uzak Doğu'daki ekonomik kriz de Türk deri üreticilerini zor durumda bırakmış, bu ülkeler ellerindeki mamul stokları ucuz fiyatla piyasalara sürmüş, mamul deri fiyatları her geçen gün düşmüştür. Türk dericileri bu fiyatlarla rekabet edememiş, üretimi kısmak ve durdurmak noktasına gelinmiştir.

Ayrıca Rusya'da ortaya çıkan kriz nedeniyle turistlerin gelmemesiyle stoklar elde kalmış, bu durum firmaların büyük zarar etmelerine yol açmıştır. 1999 yılına kadar devam eden bu durum yaz ortalarında biraz canlanma göstermeye başlamışsa da bu kez de ülkemizdeki deprem felaketi gibi üst üste gelen etkiler sonucu bir anda çekler ve alacaklar ödenemez olmuştur.

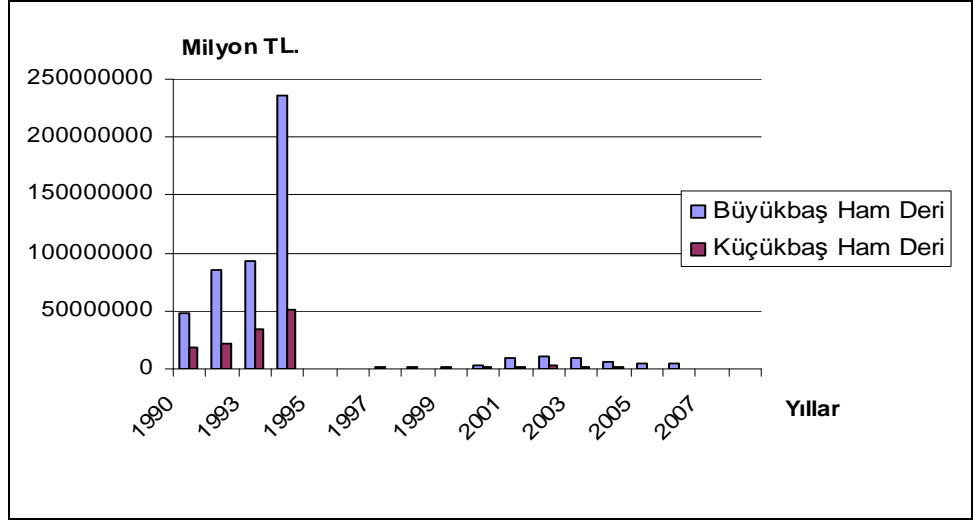
2000'li yıllarda, sektörün alternatif pazarlara yönelmesi ve yurtiçi talebin canlanmasının etkisiyle artmıştır. Ancak, 2001 yılında ülkemizde ortaya çıkan mali kriz sonucunda sektörün ihracatı artmasına rağmen, iç talebin daralmasıyla üretimde gerileme yaşanmıştır. Uygulanan ekonomik programın 2002 yılı başından itibaren olumlu etkileri gözlenmiş olsa da, deri üretimi 2003'den bu yana azalmaktadır. 2008 yılı küresel ekonomik krizin de sektör üzerinde olumsuz etkileri görülmektedir. Ancak, Türk deri sanayi halen üretim değeri açısından ülkemizin sürükleyici sektörlerinden biridir. Sahip olduğu deneyim, rekabet gücü ve yüksek üretim kapasitesi ile sektör dünya devleri ile yarışmaktadır. Ayrıca,

Türk deri sektörü teknolojik açıdan da gelişmiş, teknik bilgi ve donanım ihraç edebilecek düzeye erişmiştir.

Sonuç olarak, Gümrük Birliği'nin etkisi, Uzak Doğu krizi, Rusya krizi, deprem felaketi ve 2008 yılı küresel ekonomik kriz gibi üst üste gelen etkiler sonucu deri işleme sektörü taşınma dolayısıyla elde ettiği yeni üretim yerleri ve artan kapasite avantajını yeteri kadar kullanamamıştır (Kuyumcu, 2009).

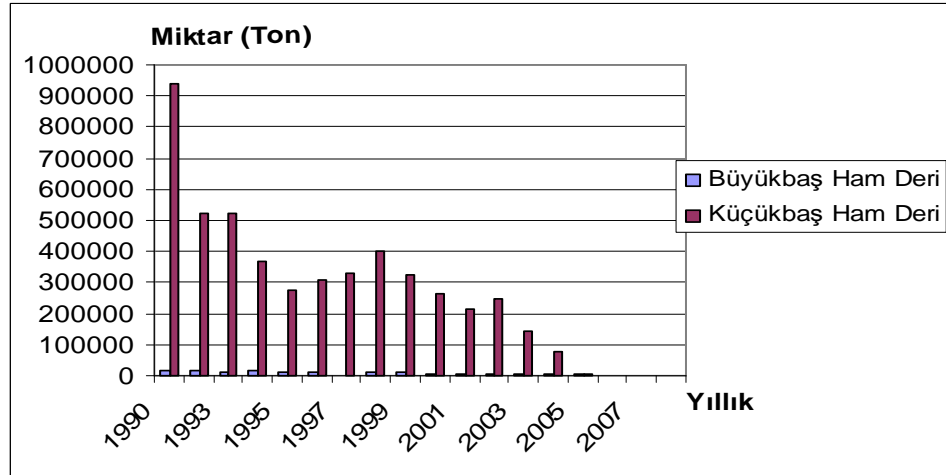
Tablo 4.11: Türkiye'nin yıllar itibariyle ham deri üretimi

Yıllar	Büyükbaş ham deri		Küçükbaş ham deri	
	Üretim Değeri (Milyon TL)	Üretim Miktar (Ton)	Üretim Değeri (Milyon TL)	Üretim Miktar (Ton)
1990	47 807 575	14 726	19 120 961	941 779
1991	68 202 194	15 106	11 594 456	448 274
1992	85 933 023	14 682	21 694 899	520 656
1993	92 678 000	11 752	33 947 555	522 859
1994	236 614 771	14 546	51 237 159	369 548
1995	375 187	9 819	75 183	273 641
1996	640 013	9 031	17 481	305 699
1997	1 049 147	7 400	31 901	332 104
1998	2 173 859	9 635	517 582	399 285
1999	2 299 109	8 488	574 723	322 049
2000	3 450 975	5 844	830 141	263 379
2001	9 527 139	7 834	1 783 893	214 925
2002	10 273 352	6 782	2 628 604	249 674
2003	9 570 598	5 236	1 623 338	141 565
2004	6 883 967	4 083	860 069	75 901
2005	4 360 711	3 016	26 428	6 158
2006	4 036 725	2 456	7 502	2 290
2007	3 980 375	2 424	5 914	1 803
2008	3 810 000	2 318	4 120	1 256

Şekil 4.17: Değer olarak ham deri üretim miktarları

Büyükbaş ve Küçükbaş ham deri üretim değeri olarak sürekli yükselen bir grafik izleyip, 1994 yılında en yüksek değerine ulaşmıştır. Takip eden yıllarda düşük seviyedeki artışlar 2002 yılına kadar sürmüştür ve günümüze kadar düşme eğilimini sürdürmektedir.

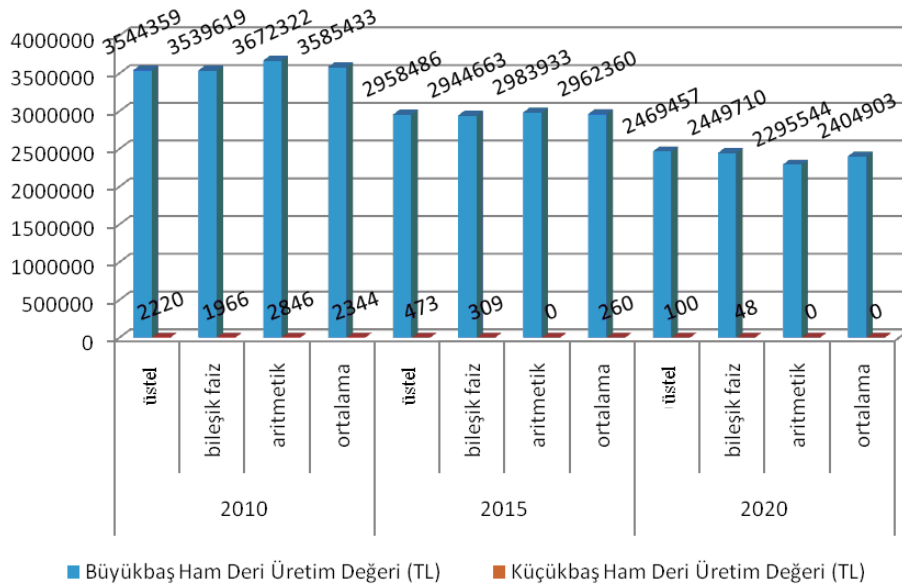

Şekil 4.18: Miktar olarak ham deri üretim miktarları

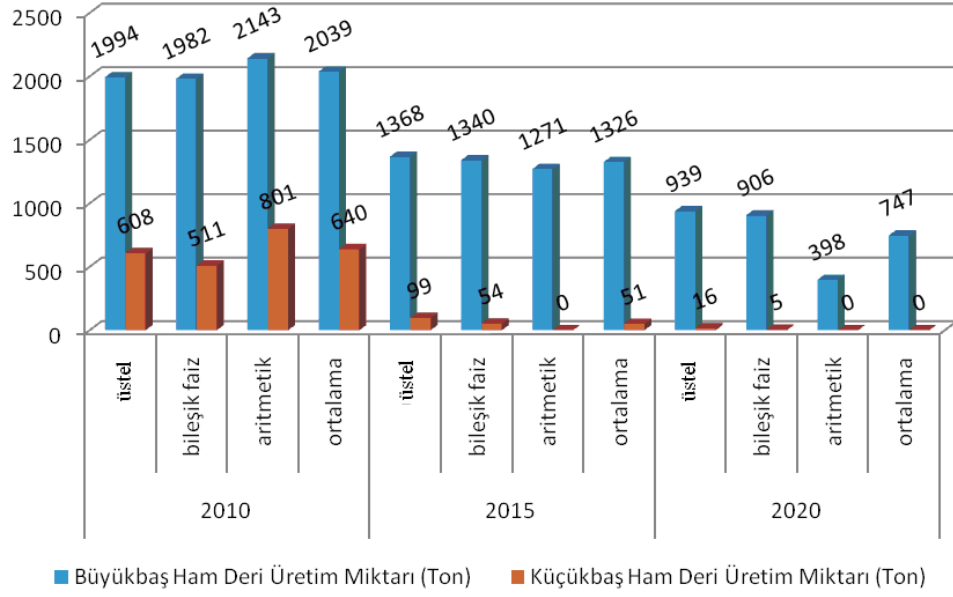
Büyükbaş ham deri üretim miktarı düşük bir düzeyde olup son yıllarda üretimi iyice azalmıştır. Küçükbaş ham deri üretim miktarı ise Büyükbaş ham deri üretimine oranla daha fazladır; ancak sürekli olarak azalmaktadır.

Tablo 4.12: Türkiye'nin yıllar itibariyle ham deri üretim (HDÜ) projeksiyonları

Yıllar	Projeksiyon Yöntemi	Büyükbaş HDÜ Değeri (TL)	Büyükbaş HDÜ Miktarı (Ton)	Küçükbaş HDÜ Değeri (TL)	Küçükbaş HDÜ Miktarı (Ton)
2010	Üstel	3 544 359	1 994	2 220	608
	bileşik faiz	3 539 619	1 982	1 966	511
	aritmetik	3 672 322	2 143	2 846	801
	ortalama	3 585 433	2 039	2 344	640
2015	Üstel	2 958 486	1 368	473	99
	bileşik faiz	2 944 663	1 340	309	54
	aritmetik	2 983 933	1 271	0	0
	ortalama	2 962 360	1 326	260	51
2020	Üstel	2 469 457	939	100	16
	bileşik faiz	2 449 710	906	48	5
	aritmetik	2 295 544	398	0	0
	ortalama	2 404 903	747	0	0

Şekil 4.19: Değer olarak ham deri üretim projeksiyonları

Şekil 4.20: Miktar olarak ham deri üretim projeksiyonları

4.6. TÜRKİYE'DE SEPI MADDELERİ ÜRETİMİ

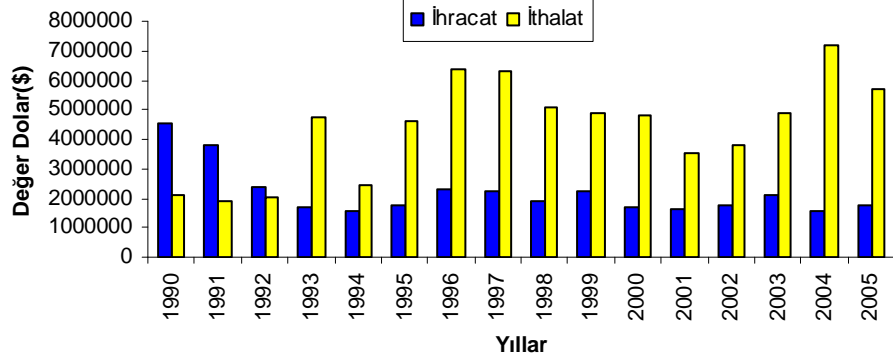
Türkiye’de orman yan ürünlerinden sepi maddesi üretimi yapmakta olan bazı işletmeler faaliyetlerine son vermişlerdir. Salihli ilçesinde meşe palamudundan bitkisel sepi maddesi üretimi yapan bir işletme halen devam etmektedir. Bunun haricinde küçük çaplı ham deri işletmecileri meşe mazısı ve sumak yaprakları gibi ürünleri öğütülmüş olarak herhangi bir ekstraksiyona tabi tutmadan yalnız ya da mimoza, quebracho gibi ithal sepi maddeleri ile karışık olarak kullanmaktadırlar. Tuzla, İzmir, Gerede ve diğer illerdeki ham deri işletmeleri daha çok ithal yolla gelen mimoza, quebracho, kastanie gibi kaliteli sepi maddelerini tercih etmektedirler (OGM – 659,1991).

4.7. TÜRKİYE’NİN SEPI MADDELERİ İHRACAT VE İTHALATI

Ülkemiz 1990 ve 2005 yılları arası sepi maddeleri ihracat ve ithalat rakamları göz önüne alındığında ihracatımızın düşük değerlerde olduğu görülmektedir. Buna karşılık yabancı sepi maddelerinin ithalatı artışa yakın bir seyir izlediği görülmektedir.

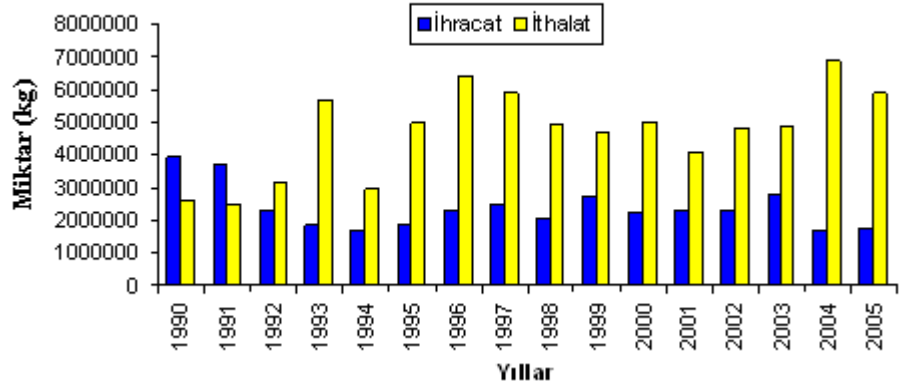
Tablo 4.13: Türkiye'nin Sepi Maddesi ihracat ve ithalat miktarları

Yıllar	İHRACAT		İTHALAT	
	Dolar	Miktar(kg)	Dolar	Miktar(kg)
1990	4 546 105	3 934 140	2 073 218	2 644 154
1991	3 782 405	3 678 189	1 867 484	2 469 527
1992	2 369 433	2 292 948	2 049 590	3 138 491
1993	1 673 144	1 815 864	4 719 091	5 669 113
1994	1 591 680	1 708 336	2 447 922	2 933 023
1995	1 763 195	1 824 019	4 624 729	4 978 006
1996	2 321 719	2 336 642	6 381 278	6 410 792
1997	2 225 074	2 464 201	6 300 581	5 891 683
1998	1 928 092	2 048 577	5 096 218	4 972 019
1999	2 224 549	2 711 378	4 878 464	4 674 143
2000	1 718 437	2 194 442	4 807 029	5 021 220
2001	1 639 737	2 294 750	3 516 392	4 102 132
2002	1 731 790	2 317 334	3 763 140	4 825 188
2003	2 078 209	2 788 402	4 913 124	4 868 867
2004	1 554 026	1 689 173	7 184 828	6 901 331
2005	1 739 064	1 748 096	5 716 702	5 900 545

Şekil 4.21: Değer olarak sepi maddesi ihracat ve ithalat miktarları

Değer olarak sepi maddelerinin ihracatı 1992 yılına kadar ithalatından fazladır; ancak bu yıldan sonra ihracat düşük seviyede sürmesine rağmen ithalat yüksek seviyede devam etmektedir.

Şekil 4.22: Miktar olarak sepi maddesi ihracat ve ithalat miktarları

Miktar olarak sepi maddelerinin ihracatı 1991 yılına kadar ithalatından fazladır; Ancak bu yıldan sonra ihracat düşük seviyede sürmesine rağmen ithalat yüksek seviyede devam etmektedir.

4.8. SEPİ MADDELERİNİN DIŞ TİCARET PROJEKSİYONLARI

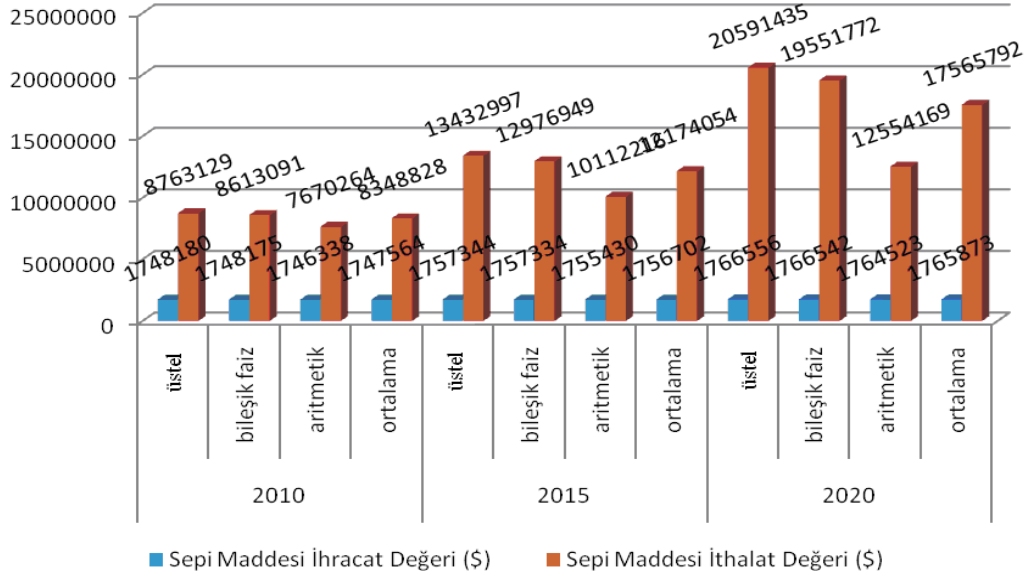
Yerli sepi maddesi üretilen orman alanlarımızın büyük çoğunluğu özel şahıslara aittir. Özel şahıslara ait bu arazilerin çoğu tarım arazisine dönüştürülmüştür, tarım yapmaya elverişli olmayan alanlar ise kendi haline bırakılmıştır. Bunun nedeni de Dünya sepileyici maddeler piyasasında eski Pazar payımızı kaybetmemiz sonucu, sepi maddesi işleyen işyeri sayısının azalması mevcutlarının da düşük kapasiteyle çalışmalarından dolayı hammadde alımlarının düşmesidir.

Bozulan arz-talep dengesinde üretici aleyhine gelişmiş ve düşük fiyatla alımlar başlamış ve ekonomik getirisinin azalması bitkisel sepi maddeleri üretiminin azalmasına sebep olmuştur.

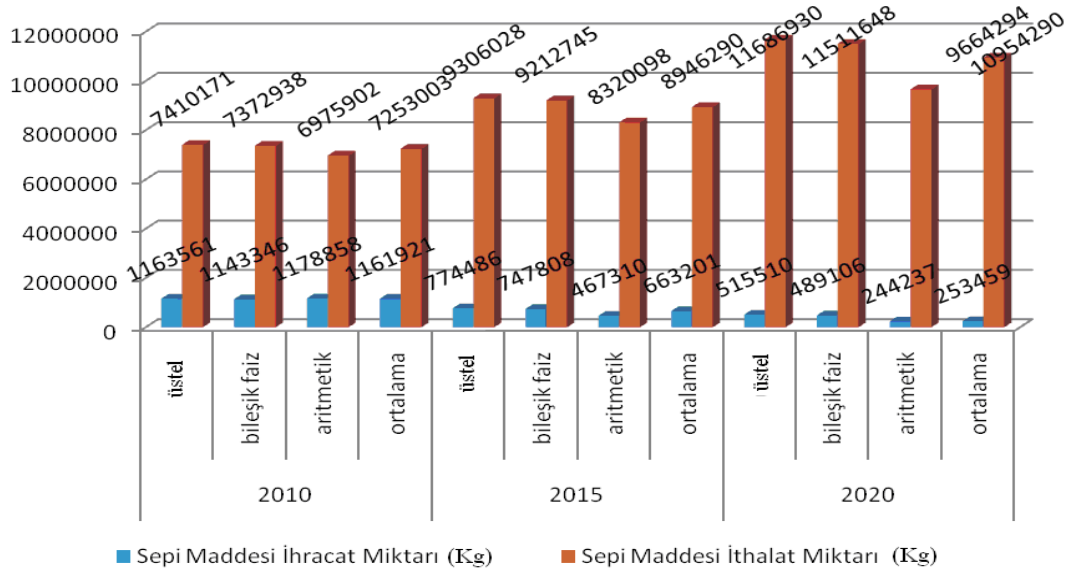
Yerli bitkisel sepi maddelerinin ihracatı yıllara göre azalarak düşük bir seviyede sürmekte iken, mimoza ve quebracho gibi yabancı bitkisel sepi maddelerinin ithalat artışı devam etmektedir. (Önal,1993)

Tablo 4.14: Miktar olarak sepi maddesi ihracat ve ithalat miktarları

Yıllar	Projeksiyon Yöntemi	Sepi Maddesi İhracat Toplamı (Dolar)	Sepi Maddesi İhracat Miktarı (kg)	Sepi Maddesi İthalat Toplamı (Dolar)	Sepi Maddesi İthalat Miktarı (kg)
2010	Üstel	1 748 180	1 163 561	8 763 129	7 410 171
	bileşik faiz	1 748 175	1 143 346	8 613 091	7 372 938
	aritmetik	1 746 338	1 178 858	7 670 264	6 975 902
	ortalama	1 747 564	1 161 921	8 348 828	7 253 003
2015	Üstel	1 757 344	774 486	13 432 997	9 306 028
	bileşik faiz	1 757 334	747 808	12 976 949	9 212 745
	aritmetik	1 755 430	467 310	10 112 216	8 320 098
	ortalama	1 756 702	663 201	12 174 054	8 946 290
2020	Üstel	1 766 556	515 510	20 591 435	11 686 930
	bileşik faiz	1 766 542	489 106	19 551 772	11 511 648
	aritmetik	1 764 523	244 237	12 554 169	9 664 294
	ortalama	1 765 873	253 459	17 565 792	10 954 290

Şekil 4.23: Değer olarak sepi maddesi ihracat ve ithalat projeksiyonları

Şekil 4.24: Miktar olarak sepi maddesi ihracat ve ithalat projeksiyonları

Sepi maddelerinin ileriye doğru tahmininde ithalatının miktar bazında artarak devam ettiği ihracatının ise azalacağı öngörülmektedir.

4.9. GZFT ANALİZİ

Sepi maddeleri ile Deri sektörüne ilişkin GZFT analizi tablo 15' verilmiştir.

Tablo 4.15: GZFT analizi tablosu

4.9.1.GÜÇLÜ YÖNLER

- *Türkiye'deki köy nüfusunun yaklaşık yarısını orman köylüsünün oluşturması*

Bu durum ormanlarımızdan bitkisel sepi maddelerinin toplanması için yeterli işgücü kaynağı bulunduğu bir göstergesidir.

- *Ülkemize has bitkisel sepi maddelerinin birim fiyatının ithal yolla gelen bitkisel sepi maddelerinin birim fiyatından ucuz olması*

Ülkemize has bitkisel sepi maddelerinin (valeks vb.) birim fiyatı 1.5 \$ iken, ithal edilen (mimoza ve quebracho vb.) Bitkisel sepi maddelerinin birim fiyatının 2,5 \$ olması.

- *Önemli derecede meşe ormanlarına sahip olmamız.*

Toplam arazinin yaklaşık % 27'sini ormanlarımız oluşturmakta ve bununda 4 220 875 ha meşe ormanlarıdır.

- *Deri sanayisi için ithal edilen (mimoza ve quebracho vb.) bitkisel sepi maddelerinin temininde sıkıntı yaşanmaması.*

Deri ve deri mamulleri üretiminde kullanılan bitkisel sepi maddelerinin devamlı ve bol miktarda ithalatı yapılabilmektedir.

- *Çevre ve Orman Bakanlığının tüm yurt sathına yayılmış birimleri, bilgi ve deneyimleri ile güçlü bir teşkilatın varlığı.*

Çevre ve Orman Bakanlığının her bölgede teşkilatlanmış güçlü ve deneyimli yapısı ile gerek kamu gerekse özel sektör ormanı adı altında çeşitli kişi ve kuruluşlarca yapılan orman kurma çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

- *Deri ve deri mamulleri sektöründe yüksek tecrübe sahibi olmamız.*

Yüzyıllar boyu Anadolu'nun en yaygın, en yoğun, en gerekli iş kollarını kapsayan dericiliğin tarihsel sürecinde Orta Asya'dan İran'a, Mısır'a ve bütün Akdeniz'e, Karadeniz'e kadar uzayan çok geniş uygarlıklar havzasından alıntılar, esintiler,

etkiler taşıdığı taşımaktadır. Bütün bu süreçte Anadolu dericiliği, geniş bir coğrafyada farklı kültürlerin ortak potasında gelişti.

Türkiye deri sanayi, çok eski ve köklü bir yapıya sahip olmasına karşın, Cumhuriyetin ilk yıllarında babadan oğula geçen ve lonca karakterini koruyan bir iş kolu olarak varlığını sürdürdü. Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu'nun hemen her yerinde küçük tabakhanelerin yürüttüğü deri işlemeciliği vardı.1970'lerden sonra Türk deri sektörü yapısal değişimlere uğrayarak gelişmesini başlayıp bugün Tuzla, Menemen ve Çorlu bölgelerinde arıtma tesisine sahip üç deri organize sanayi bölgesi, Bursa, Uşak, Gerede, Gaziantep'teki deri üretim tesisleri, konfeksiyon atölyeleri ve fabrikalarıyla çağların ötesinden gelen dev bir üretim kolunu oluşturmaktadır.

- Dünyada en son teknolojiyi kullanmakta olmamız ve bu teknolojiye ulaşabilme yeteneği

Başta İstanbul Tuzla olmak üzere oluşturulan modern organize deri sanayi bölgeleri, bu bölgelerde kurulan teknolojik düzeyi yüksek yüzlerce yeni tabakhane, gelişmesi hızlanan deri kimyasalları ve makineleri yan sanayileri, dünyanın ilgisini çekmeye başlayan fuarlar, büyük miktarlarda sermaye yatırımıyla, emekle, sektör mensuplarının atılcı ruh hali ve özverisiyle yaratılmış büyük değerler olmuştur.

- Türk deri sektörünün Avrupa da 2., Dünyada 4.sırada yer alması.

Özellikle küçükbaş deri işlemede, Avrupa'da İtalya'nın ardından 2., dünyada ise İtalya, Çin ve Hindistan'ın liderliğini çektiği piyasada 4.sırada yer almaktadır.

- Deri organize sanayi bölgelerinin kurulmuş ve arıtma tesislerinin tamamlanmış olması

Türkiye'de deri işleme sektörünün dikkat çeken özelliği, çevreye saygılı üretim yapılması açısından en çok yatırım gerektiren sektör olmasıdır. 4857 Sayılı İş Kanunu ve İlgili Yönetmelikler diğer sektörlerde olduğu gibi, deri sektöründe de bir çok yeni düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bugün, Deri Organize Sanayi Bölgelerinde, Avrupa standartlarında, çevreye duyarlı, modern üretim yapan faal

durumdaki büyük ölçekli tabakhaneler Tuzla (İstanbul), Çorlu (Tekirdağ), Menemen (İzmir), Uşak, Bursa, Manisa, Gönen'de (Balıkesir) yerleşmişlerdir. Ayrıca Çanakkale, Isparta, Denizli ve Niğde'de de küçük büyük işletmeler bulunmaktadır.

- Ülkemizdeki hayvan varlığında düşüşe karşı kritik seviyenin üzerinde olması

Yıllar itibarıyla ülkemizdeki hayvan varlığı devamlı düşmekle birlikte Ülkeler arasında bir mukayese yapıldığında Türkiye'nin üç ülke (İngiltere, Fransa, Almanya) dışında en fazla sığira, İngiltere'den sonra en fazla koyuna, İtalya'dan sonra en fazla mandaya ve en fazla keçiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu değerler Türkiye'nin hayvan sayısı bakımından, özellikle küçükbaş hayvanlarda ve sığırlarda büyük bir katılımcı olabileceğini göstermektedir.

- Avrupa ve Asya pazarlarına yakınlık

Türkiye'nin Avrupa ve Asya pazarlarına yakınlığı, ithalatımızın önemli bir kısmını oluşturan ham derinin büyük bölümünün Avrupa'dan sağlanması ve ihracatımızın da büyük bölümünü oluşturan mamul ve yarı mamul derininde Avrupa, Rusya ve BDT ülkelerine yapmamızı sağlamaktadır.

- Türkiye'nin dünyanın nitelikli ham derisini ithal etme refleksine sahip bir ülke olması

Dünya küçükbaş deri üretiminin yaklaşık 1/5'inin Türkiye'de işlenmesi Türkiye'nin kaliteli ham deriyi alabilme refleksini de beraberinde getirmekte ve rekabet gücüne olumlu katkı sağlamaktadır.

- Dünya küçükbaş deri üretiminin %22'sinin Türkiye'de işlenmesi

Dünyada işlenen küçükbaş derilerin %22'si Türkiye'de konfeksiyon ürününe dönüşmektedir, Bu yapının temel nedeni ise, en büyük pazar olan BDT ülkelerinin kürklü küçükbaş deriden mamul ürünlere olan yüksek talebidir.

- *Deri ve deri mamullerine yönelik tanıtım yapan kuruluşların varlığı*

Türkiye Deri Sanayicileri Derneğinin ve Deri Tanıtım Grubunun fuar etkinlikleri ile uluslararası arenada Türk derisinin imajını güçlendirmeye yönelik tanıtım faaliyetleri yapılmaktadırlar.

- *Deri ve deri mamulleri talebinin yükselişine cevap verebilecek kapasitede tesislere sahip olmamız*

Sektördeki işletmeler ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli firmalardan oluşmaktadır. Deri ve kürk giyim sektöründe yaklaşık 1.500-2.000 işletme, 25.000-30.000 kişilik istihdam sağlamaktadır. İşletmelerin %60'ı küçük, %20'si orta ve yine %20'si büyük şirketlerdir. Sektörde (Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme) ağırlığı olması sonucunda esnek üretim avantajını sağlamaktadır.

4.9.2.ZAYIF YÖNLER

- *Bitkisel sepi maddelerinden Valeks tek başına kullanıldığında çamur oluşturmakta ve çökerip banyoda kalma gibi dezavantajları bulunmaktadır.*

- *Ülkemize has sepi maddelerinin ithal edilen bitkisel sepi maddelerine göre deriyi yüzeysel tabaklaması, sert, kırılğan istenmeyen renkte deriler vermesi sebebiyle çok yaygın kullanım olanağı bulamamaktadır.*

- *Ülkemize has sepi maddelerinin üretimi her yıl değişkenlik göstermektedir.*

Dünya pazar payını kaybetmemiz ve sepi maddesi üreten işletmelerin az sayıda olmaları ve düşük fiyatla alım politikaları nedeniyle üretimin az ve yıldan yıla değişmesini sağlamaktadır.

- *Bitkisel sepi maddelerinin kimyasal sepi maddelerine göre daha pahalı oluşu*

Bitkisel sepi maddelerinin birim fiyatının yaklaşık 1,5 \$ olması, kimyasal sepi maddelerinin ise 1 \$ olması

- Ülkemizde bitkisel sepi maddelerinden olan ağaç kabuklarından sepi maddesi üretiminin yapılmaması

- Deri sektöründe atıl kapasitenin oluşu, kapasitesinin tamamını kullanamaması

Atıl kapasite her zaman ve her ekonomi için çok ciddi bir hastalık işaretidir. Çünkü atıl kapasite, yatırıma dönüşmüş bir sermayenin verimsizleşmesi, değer yitirmesi, eksik istihdam ve pazar kaybı anlamına gelmektedir. Pazar genişlemesi daha fazla yatırımı, daha fazla yatırım daha fazla üretim ve istihdamı, bütün bunlar daha fazla borçlanmayı teşvik etmektedir. Bu ilişkiler içinde üretilen malların pazar daralması nedeniyle talep edilmemesi durumunda ise bir halkası kopan zincirin tamamı parçalanmaktadır.

Ödenemeyen, büyüyen ve faiz yükü artan borçların arkasından tensikatlar, kapanan işletmeler gelmektedir. Deri sektörümüz açısından atıl kapasite sorunu esas olarak Rus pazarındaki ani daralmanın bir sonucu olmakla birlikte ondan ibaret değildir. Son kriz, atıl kapasite oranlarını artırmıştır; ancak sanayi bu krizden önce de tam ya da optimum kapasite ile çalışmamıştır. Bu nedenle, atıl kapasite sorunu konjonktürel değil, yapısal bir sorun olmuştur.

- Ülkemize has bitkisel sepi maddeleri üreten firmaların az sayıda oluşu ve hammadde bulmakta sıkıntı yaşamaları

İthal edilen bitkisel sepi maddelerinin yerli bitkisel sepi maddelerine göre deriyi daha iyi tabaklaması nedeniyle deri sanayinde daha fazla tercih edilmektedir. Bu yüzden bitkisel sepi maddeleri üreten firma azdır. Az sayıda olan firmalarda düşük fiyatlı alım politikası nedeniyle yeterli hammadde sağlayamamaktadırlar.

- Deri ve deri mamullerinin üretiminde kullanılan enerji, işgücü v.b. girdi maliyetleri rakip ülkeler seviyesinin çok üzerindedir.

Avrupa Birliği ve OECD'ye üye ülkelere kıyasla, sektör yüksek enerji girdisi kullanmaktadır.

Türkiye’de çalışanın işverene maliyeti içerisinde istihdam vergilerinin payı %42 düzeyindedir. Diğer sosyal ödentilerde hesaplanacak olursa çalışanın işveren maliyeti neredeyse iki katına ulaşmaktadır. Bu rakam ABD’de %21,2 Japonya’da %16,2’dir. OECD ortalaması ise %18’dir.

- Finansal yönden bankalar dışında bir kuruluşun olmaması

Finansal yönden bankaların dışında bir kuruluşun olmadığı gibi özellikle 1999 yılındaki Rusya ekonomik krizi sonrası yaşanan darboğaz sonunda yüksek faiz oranlarıyla çekilen krediler geri ödenemeyip birçok işletme batmıştır.

- Pazar çeşitlenmesine gidilmemesi

Deri sanayinin dış pazarlara açılışında öncelikli pazar Avrupa olmuştur. Avrupa pazarı, girilmesi, yerleşmesi, isteklerinin karşılanması kolay olmayan, kar marjı düşük ama son derece istikrarlı bir pazar olma niteliğine sahiptir. Türkiye deri sanayi bu pazarda belki yavaş ama emin adımlarla ilerlemiştir. Ancak sektörün büyük bir bölümü 1990’lı yılların büyük fırsatı olarak ortaya çıkan Rus pazarının sunduğu imkanlara kapılarak Avrupa pazarına olan ilgi ve ilişkisini kaybetmiştir. Yatırım ölçek ve tercihlerinden, hammadde seçimine kadar birçok faktör bu pazarın yüksek talep döneminin isteklerine göre şekillenmiştir. Sektörde pazar portföyü riskini üstlenen işletmeler Rusya’da yaşanan 1998 krizi sonrası büyük kayıplara uğramıştır.

- Deri sanayinde marka çıkaramamış olmamız ve fason üretimin fazlalığı

Moda ve marka yaratma konusunda sektörün güçlükleri bulunmaktadır. Bu alanda, özgünlük ve yaratıcılıktan çok taklitçilik ön plandadır. Modacı ve tasarımcılarla çalışma, bu çalışmaya kaynak ayırma ve altyapı yetersiz düzeydedir.

- Uzmanlaşmanın az olması nedeniyle her işletme her türlü deriyi işlemektedir.

Türkiye’de deri üretimi yapılan bölgelerimiz arasında eşitsizlikler ve “haksız rekabet” söz konusudur. Farklı bölgelerde farklı ürünler üzerinde uzmanlaşmaya gidilmemiş ve kendi içinde yıpratıcı bir rekabet içindedir.

- *Orman Bakanlığı, Orman köylüsü, sepi maddeleri üreticileri ve kullanıcıları arasında gerekli koordinasyonun sağlanamaması*

- *Üniversitelerde pratik eğitime yeterince eğilinmemesi*

Üniversiteler ile sanayi yeterince işbirliği içinde eğitim sürdürememektedir.

- *Dünya pazarlarında tanıtımın az olması*

Ülke ve firma imajını yurt dışında hedef kitlelere iletmenin en uygun yollarından biri de ihtisas fuarlarıdır. İhracat artışının sağlanması için fuar teşviklerinin de gözden geçirilip yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

- *Kayıt dışılığın sektörde yoğun bir şekilde devam etmesi*

İhracatın, en geniş tanımıyla, bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetin yabancı ülkelere satılması olduğu göz önüne alınarak, uygulanan dış politika rejimi ve kuralları ne olursa olsun, bu tanıma uyan ticari işlemlerin ihracat, bu işi yapan kişilerin de ülke ekonomisine en büyük katkıyı sağlayan ihracatçılar olarak tüm kamu kurum ve kuruluşlarında kabul ve destek görmesi gereklidir. Mevcut karmaşık düzenin temel nedeni, en büyük pazarımız olan Rusya'daki kayıt dışı yapı nedeniyle, ihracatçılarımızın da zorunlu olarak bu düzene uyum sağlayacak biçimde faaliyet göstermesidir.

- *Vadeli işlemlerin yaygın olmasının maliyet artışı yaratarak rekabet gücünü düşürmesi*

- *Verginin, ham deriye %1 oranında, bitmiş deriye %18 oranında uygulanması*

Deri sektöründe faaliyetlerini sürdüren işletmeler yüksek bir vergi oranıyla üretim yapmaktadırlar.

- *Sektördeki patronların vizyonsuz ve eğitimsiz olması, patrandan çalışana doğru eğitim ve kurumsal kültürün aktarılıyor olması*

Sektörün diğer bir ciddi sorunu, deri işlemeciliğinde eğitilmiş personel bulmadaki sıkıntılardır. Sektörde “deri mühendisleri”nin istihdamı yakın bir tarihte

sağlanmıştır. Ancak, yaygın olduğunu söylemek iyimserlik olacaktır. Deri işçileri açısından da “usta-çıraklık ilişkisi” ile meslek bugüne kadar ayakta kalabilmiştir.

- Üretimde kullanılan kimyasal maddelerin pahalıya alınması

Deri sektöründe kimyasal maddelerin toplam üretim maliyetleri içindeki oranı yaklaşık %20 dir ve bunun %25-30'luk kısmının hammaddesi de yurt dışından ithal edilmektedir.

- İthalatta eşgüdüm olmaması dolayısıyla yüksek fiyatla ham deri temini

Ham deri ithalatında ortak yaklaşım, eşgüdüm ve dayanışma bulunmamaktadır. Türk alıcıların gösterdiği yüksek ve bazen de suni talep neticesinde ham deri fiyatları yükselirken kalitesi de düşmektedir.

- Kesim ve saklama tekniklerinin yetersizliği nedeniyle deri kayıpları

Yerli sığır derilerinin gevşek yapılı olması ve kuyruk, kafa gibi eklentileri ile birlikte satılması nedeniyle kalite düşmekte ve %20 civarında fire oluşmaktadır. Veteriner hekim gözetimli büyük çiftliklerin azlığı, kesim standartların getirilmemesi, uygun olmayan şartlarda ve yöntemlerinde depolanma nedeniyle deri ekonomik değerini kaybetmektedir.

- Hayvancılığın önemini yitirmesi

İşletme başına düşen hayvan sayısı ve birim hayvan başına verimin düşük, yem bitkileri ekim alanlarının yetersiz, çayır ve meraların büyük ölçüde vasıflarını yitirmiş olmaları, hayvan hastalıklarının etkilerini sürdürmeleri, üreticilerde teknik bilgi noksanlığı ve üretici örgütlerinin yetersizliği nedenlerle hayvancılık üretimi yıllar itibariyle azalma eğilimindedir.

- Yetersiz kurumsal yapı

Sektörde kurumsal yapı henüz oturmamış küçük ve orta büyüklükte aile şirketleri, altyapı sorunu bulunan üretim planı yapılmadığından sektördeki mevcut stokun ürüne dönüşme riski artmaktadır. Bu yapısı itibari ile öz kaynak kıtlığı içindedir.

Kredi ihtiyacı yüksektir. Mevcut koşullarda uygulanan yüksek faiz politikasıyla, finansman maliyeti yükselmekte bu da sorunlara neden olmaktadır.

- Hammaddenin dışa bağımlı olması

Türk deri sektörünün diğer bir sorunu ise; ham deri teminidir. Türk deri ürünleri üretiminde kullanılan büyükbaş hayvan derilerinin %46'sı, küçükbaş hayvan derilerinin ise %75'i ithalatla karşılanmaktadır. İthalat aşamasında ortaya çıkan sorunlar ise hem zaman hem de para kaybına neden olarak maliyetleri artırırken deri sanayicisinin pazara vereceği tepkiyi de geciktirmektedir. Hammaddenin tedarikinde yurtdışı bağımlılığının ana sebebi Türkiye'nin hayvan varlığının sayısal ve nitelik olarak yeterli düzeyde olmamasıdır.

-Veri eksikliği kayıt dışılık

En büyük alıcı olan Rus işletme sahipleri, Rusya'daki kayıtsız ekonomik yapı ve yüksek vergiler nedeniyle alımlarını uluslar arası dış ticaret kuralları içinde yapmamaktadırlar. Siparişlerini yurt içinde nakit karşılığı yapmaktadırlar. Türkiye'nin toplam ihracat içindeki kayıt dışı deri ve deri mamulleri ihracatının % 8 civarı olduğu tahmin edilmektedir.

- Emek yoğun bir iş kolu olması

Deri üretim sürecini tamamen makinelerle yapmak mümkün değildir. Üretimin her aşamasında büyük ölçüde emek gücüne ihtiyaç duyulmaktadır.

4.9.3.FIRSATLAR

-Yerli bitkisel sepi maddelerinin olumsuz yanlarının modifikasyonla iyileştirilmesi

Bitkisel tabaklamada valeks ya da kestane gibi hidrolize tanenler kullanıldığında deri yüzeyinde "bloom" veya "blome" olarak adlandırılan lekelenmeler meydana gelmektedir. Bu lekeler tanenlerin hidrolizi ile açığa çıkan yeşil renkli suda çözünmez ellağ asit ya da beyaz renkli chebulinic asitten oluşmaktadır. Ciltteki bu çiçeklenme istenmeyen bir özellik olduğundan ve bunun yüzeysel firçalanması ya da bisülfite ile muamele edilmiş likörlerin kullanımı ile giderilmesi sağlanmaktadır.

Bitkisel tabaklamada tuz ilavesinin meydana getirdiği pH yükselmesi ile difüzyon artmakta, ancak yüksek oranda tuz ilave edildiğinde tuzun deriden suyu çekerek difüzyon ve bağlanmayı azalmaktadır. Tuzun deride esneklik ve yumuşaklığa, deri renginin açılmasına ve bitmiş deride su alma sebep olmaktadır.

100 ton palamuttan ortalama 40-45 ton ekstrakt elde edilebilmektedir. Elde edilen ekstrakt esmer renkli toz formda olup, %70 tanen, %4 glikoz, %1,5 sakkaroz ve %7,5 su içermektedir. Bitkisel tabaklama maddeleri için optimal ekstraksiyon sıcaklığı 80-100 °C arasında değiştiiği, vales için bu değer ise 60-70 °C'dir. Yüksek ekstraksiyon sıcaklıkları ile tabaklama maddesinin parçalanması ve bu yolla tabaklayıcı olamayan maddelerin de çözünerek şerbete geçmesi ve ayrıca oksidasyon olayları sonucu istenmeyen sonuçlar elde edilmemesi için ekstraksiyon sıcaklığı iyi ayarlanması gerekir.

Ülkemize has sepi maddelerinin tabaklama sırasında deri içerisine tam nüfus etmesini engelleyen bir şekilde çamur oluşturmaları, taneni oluşturan birimlerin hidrolizi sonucu tanen miktarının azalması bunun sonucu şeker ve küf oluşturmaları, fermentasyon sonucu yüksek su emişine sahip boş ve süngerimsi deri, içerdikleri anthocyanidin ve kinonlar gibi renk maddelerinden dolayı koyu renk deri vermeleri gibi olumsuzlukları ve bilindiklerini ve bu dezavantajlarını ortadan kaldırmak için diğer bitkisel tanenler ile karıştırılmaları, sentetik tanenler ile muamele ya da çeşitli kimyasal maddelerle muamele edilerek ortadan kaldırılabilir.

Ayrıca ülkemize has bitkisel sepi maddelerinin deriye verdiği olumsuzlukları gidermek için mineral sepi maddeleri ile ön sepileme yapılarak deri yüzeyinde ve derinin dış katlarında deriye kısmen bağlanması ve bitkisel sepi maddelerinin derinin iç kısımlarına girmesi sağlanır.

- Yerli bitkisel sepi maddelerinin modifikasyonlarla iyileştirilmesi durumunda ithal edilen sepi maddelerine oranla ucuz olmasından dolayı daha çok tercih edilebilir.

- Kimyasal sepi maddelerinin kullanımını azaltmaya yönelik devlet teşvikleri sağlayabiliriz.

Derilerin tabaklanmasında kimyasal sepi maddelerinin yerine Bitkisel sepi maddelerinin kullanılmasına yönelik devlet teşvikleri sayesinde kimyasal sepi maddelerinin doğaya verdiği zararlar azaltılmış olacak ve büyük maliyetlerle kurulan ve işletilen arıtma tesislerine ihtiyaç azalacaktır.

- Avrupa Birliği katılım sürecinde AB'nin çevre ile ilgili kriterlerine uyum sağlayamayan organize sanayi bölgeleri dışındaki özellikle küçük ölçekli işletmeler üretimlerinde bitkisel sepi maddeleri kullanarak faaliyetlerini kesintiye uğratmadan devam ettirebilirler.

Avrupa Birliğine katılım sürecinin bir yansıması olarak kısa vadede müzakere sürecinde işlenecek konu başlıklarına göre, çevre düzenlemeleri ilk başlıklarda yer alırsa sektörde organize sanayi bölgelerinde, arıtma tesisi yatırımını tamamlamış olanların da bir rekabet avantajı ve Avrupa Birliği ülkelerine doğru her hangi bir engelleme olmaksızın ticari ilişkileri geliştirmeleri beklenmelidir. Ancak sektörün bütününe bakıldığında bu yatırımı yapmamış olan bölgelerde ciddi sıkıntılar ve kapanma tehlikeleri beklenmelidir.

Arıtma tesisi yatırımı yapmamış bölge ve firmaların, çevre bilinciyle üretimini gerçekleştirilmeyen işletmelerin, çevre bilincinin yerleşmesine fırsat oluşmadan zorluklarla karşılaşmaları kaçınılmaz görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında, özellikle organize sanayi bölgelerinde üretim yapmayan küçük ölçekli işletmelerin üretimlerini bitkisel sepi maddelerine doğru kaydırmaları gerekmektedir.

-İthal edilen bitkisel sepi maddelerinin yerine ikamesi olan yerli bitkisel sepi maddelerinin kullanımının artması

Yerli bitkisel sepi maddelerinin kullanımının artması ile ithalat miktarını azaltabiliriz ve döviz kurundaki hareketlerin oluşturabileceği hammadde maliyetlerindeki artışları engelleyebiliriz.

- Bitkisel sepi maddeleriyle üretilen deri ve deri mamullerine yeşil etiketlenme yöntemi ile talebini artırabiliriz.

Son yıllarda daha belirgin olarak hissedilen küresel iklim değişimleri, ozon deliği, asit yağmurları, toksik kimyasal maddeler ve zararlı artıklar, hava ve su kirliliği gibi çevre problemlerinin oluşumuna her sanayi dalı gibi deri sanayi de az veya çok katkıda bulunmaktadır. Deri sanayi yüksek su tüketiminin yanı sıra aynı zamanda çok çeşitli kimyasal kullanımına ve çeşitli atıklara sahip bir sanayi dalıdır. Bu etiketler deri mamullerinin zararlı maddeleri içermediklerinin garantisini vermektedir. Burada amaç yeşil etiketleme ile tüketicinin tercihlerini değiştirmektir.

- Deri sektöründe sanayi ile üniversite arasındaki işbirliğinin hayata geçirilmesi

Üniversitelerle deri sanayi kuruluşlarının işbirliği ile hem deri sektörünün istediği özellikte işgücü sağlanabilir, hem de Üniversite bünyesinde oluşturulacak deri ve deri mamulleri Test ve Analiz Laboratuvarı kurulması ile de deri sektörünün geleceğine yönelik çalışmalar yapılması sağlanabilir.

- Bavul ticaretinin geriye gitme ve bitme noktasına gelmesi

Özellikle Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinin Bavul ticareti denilen kayıt dışı yolla yapılan ticaretten dolayı (kayıtlı deri ihracatının toplam ihracattaki payının % 2 kayıtsız olarak yapılan ticaretin ise toplam ihracattaki payının % 8 olduğu tahmin edilmektedir) önemli derecede vergi kayıpları olmaktadır.

1998 yılında yaşanan Rusya ekonomik krizi sonrasında, üretiminin yaklaşık yarısını bu pazara ihraç eden sektör büyük sıkıntılar çekmiş ve yeni pazarlar arama yoluna girmiştir.

- Avrupa Birliği ile müzakere sürecinin başlaması

Deri sektörünün Avrupa Birliği ülkelerine yakınlığı ve esnek yapısı nedeniyle önemli fırsatların doğması beklenmelidir. Bu süre zarfında, Avrupa Birliği yönetmeliklerine uygun altyapısal düzenlemelerin tamamlanması AB pazarına yönelik teşkilatlanmayı ve ticareti artıracaktır.

Sektörde AR-GE yatırımlarının finansmanı, eğitim kalitesinin yükselmesi, eğitim reformunun AB kazanımları paralelinde sektörel etkileri, Avrupa Birliği fonlarının üretken ve etkin kullanımı, sektörde uluslararası düzeyde bilgi kullanımının ve ihracatının temel taşı olma fırsatını da getirecektir.

- Deri işinin Avrupa'dan kayması

Çevre kirliliği ve işgücü maliyetlerinin yüksekliği nedeni ile özellikle Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş ülkeler deri işleme sanayinden uzaklaşmışlardır. Genellikle gelişmiş ülkeler ham derileri az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ihraç edip, bu ülkelere işlenmiş deri veya mamul deri ithalatı yapmaktadırlar.

- Hayvancılığın yeniden canlanma eğilimi (GAP vb.)

GAP projesinin tamamlanıp, entansif tarıma geçilmesiyle, Bölge'nin hayvansal üretiminde, birim başına verimin az, meraya bağımlılığın fazla olduğu küçükbaş hayvancılık bugünkü önemini yitirecektir. Sulamanın yaygınlaşması ile mera alanları azalacak, hayvancılık entansif şekle dönecek, bunun sonucunda da küçükbaş hayvancılığın yerini birim başına verimi yüksek olan büyükbaş hayvanlar alacaktır. Sulamaya açılacak 1.7 milyon ha arazinin %15'inde yem bitkilerine yer verilmesi, sığır yetiştiriciliğinin gelişmesi için bir altyapı oluşturacaktır.

- *Hayvan ırkındaki iyileşmeler profesyonel besiciliğin ve kesim koşullarında iyileşmeye başlamasından dolayı kaliteli deri üretiminin artmaya başlaması*

Özellikle ülkemizin büyükbaş hayvan ırkının veriminin düşük deri yapısının gevşekliğinden dolayı kaliteli ürünler verememektedir. Buna yönelik hayvan ıslah projeleri sürdürülmektedir. Ayrıca profesyonel besiciliğin ve modern kesim yerlerinin artması ile yüzüm sırasında oluşan ispireler (derin bıçak yaraları) ise çok önemli bir yan ürün olan yarmanın değer kayıpları azalmaya başlamıştır.

- *Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve işçi sendikalarının daha etkin şekilde tüm dünyada etkisini göstermesi Uzakdoğu ülkelerindeki deri üretim maliyetlerini artıracaktır.*

Özellikle haksız rekabete neden olan Uzakdoğu ülkelerinde işçilik ve her ne pahasına olursa olsun pazarı kaybetmemek için yaptıkları ticaret belirli kriterlere bağlandığında üretim maliyetlerinde artış gözlenecektir.

- *Türkiye deri sektörünün dünya pazarlarında edindiği yer*

Türkiye'deki deri üretimi uzakdoğu ülkelerinde olduğu gibi düşük ve orta kalitede deri üretimi şeklindedir. Türk deri sektörünün uzak doğulu menşeli ucuz ve kitle üretimine yönelik ürünlerle rekabette sıkıntı yaşamaması için ürün kalitesini ve çeşitliliği artırmaya yönelik AR-GE çalışmaları yapması gerekir.

- *Orman köylüsünün kooperatifler kurmaları veya etkinliklerini artırmaları*

Kooperatiflerin kurulması veya etkinliklerinin artırılması ile araçların aldığı payın ortadan kalkması durumunda; bitkisel sepi maddeleri toplayan orman köylüsünün kazancı artacağından daha çok miktarda bitkisel sepi maddeleri toplanacaktır. Diğer taraftan bitkisel sepi maddeleri işleyen işletmeler hammaddeyi daha ucuza sağladığından elde edilen ürünü daha hesaplı piyasaya sunabilir ve böylece yerli bitkisel sepi maddelerinin daha çok tercih edilmesini sağlayabiliriz.

- *Üretimde kullanılan enerji, işçilik ve işveren üzerindeki kurumlar vergisi v.b. maliyet unsurlarının makul bir seviyeye çekilmesi*

Böylece Deri sektörünün üretim maliyetlerini düşürülerek uluslararası piyasalarda rekabet gücünün artırılması sağlanacaktır.

- *Ham derinin ülke dışına çıkışına izin vermeyen ülkeler bunun yerine kromlu derinin ülke dışına çıkışına izin vermektedir. Ancak ithal edilen kromlanmış deride ham deri gibi deri sanayinin temel hammadde niteliğinde olduğu için kromlu deriden alınan %18'lik KDV nin ham deride olduğu gibi %1'e düşürülmesi sektör işletmelerinin maliyetlerinin azalmasına neden olabilir.*

- *Sektöre Eximbank ve KOSGEB destekleri*

Kredilerinin arttırılarak yaygın şekilde kullanımının sağlanması ile hem ihracatın finansmanına daha fazla katkı verilmesi hem de ihracatın artması sağlanacaktır.

4.9.4.TEHDİTLER

- *Döviz kurlarındaki herhangi bir yükseliş ithal edilen bitkisel sepi maddelerinin fiyatını da yükseltecek ve deri üretim maliyetini arttıracaktır.*

- *Bitkisel sepi maddelerine göre kimyasal sepi maddelerinin birim fiyatının ucuz ve teminin de sıkıntı yaşanmaması*

Ülkemize has bitkisel sepi maddelerinin birim fiyatı yaklaşık olarak 1,5 \$ ve üretimi her yıl farklılıklar gösterir. İthal yolla gelen bitkisel sepi maddelerinin bol ancak birim fiyatının 2,5 \$ olması, kimyasal sepi maddelerinin ise hem bol miktarda temin edilebilmesi hem de birim fiyatının 1 \$ olması nedeniyle üretim sürecinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

- *Olası salgın hastalık tehlikesinin et tüketimini ve dolaylı olarak deri üretimini etkilemesi*

- *AB müzakere sürecinin yaratacağı kurumsal zorlamalar çevre başlığının öne alınması*

Organize sanayi bölgeleri dışındaki arıtma tesisine sahip olmayan özellikle küçük ölçekli işletmelerde yaşanan ciddi sıkıntılar nedeniyle kapanma tehlikesi içinde olacaklardır. Deri kimyasalları üretiminde belli standartların oluşturulması halinde deri kimyasallarının fiyatının % 30 oranında artması beklenmektedir.

- *Çin ve Uzakdoğu ülkelerindeki işçilik maliyetlerinin düşük olmasından dolayı rekabette avantaj sağlaması*

Türk deri sektörü Uzakdoğu ülkelerinde ucuz işgücü ve akıl almaz teşviklerin yarattığı “haksız rekabet” ortamıyla mücadele etmektedir.

- *Gümrük Birliğine girmemiz neticesinde kotaların kalkması ile Çin, Hindistan gibi ülkelerin yıkıcı rekabeti ve gizli desteklemeleri karşısında Türkiye'nin uluslararası pazarlarda ve kendi iç pazarında pazar kaybına uğramaya başlaması*

-*Giderek artan dışa bağımlılık*

Ham deri üretiminde büyükbaş ham derinin % 75'ini, küçükbaş ham derinin % 46'sını ithal etmekteyiz ve ham derinin kaynağı olan hayvan varlığı da yıllar itibariyle sürekli azalmaktadır. Diğer taraftan bitkisel sepi maddelerinde ise ülkemize has bitkisel sepi maddelerinin üretimi günden güne azalmakta ve yerini ithal yolla gelen bitkisel sepi maddelerine ve kimyasal sepi maddelerine bırakmaktadır.

- *Uluslararası Ticaretin Serbestleştirilmesi ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Düzenlemeleri İle Uluslar arası Rekabetin Daha Sertleşmesi*

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurallarının ve ISO 1400 gibi Çevre Yönetim Sistemi standardının yaygınlık kazanmasıyla, en azından sektöre yönelik haksız rekabet yaratan diğer ülke sektörlerinin bu haksız rekabeti önlenmiş olacaktır. Bu durum, dünya pazarlarında ve iç pazarda haksız rekabete maruz kalmayan sektörün ihracat performansının yükselmesini sağlayacaktır.

- *Avrupa Birliği ülkelerinin daha önce sanayide suyun fazla kullanılması ve çevre kirliliği nedenleriyle terk ettiği deri sektörünü çok fazla istihdam ve ekonomik*

yönden getirisinin çok olmasından dolayı sektöre yönelik teşvikler ve yasalar çıkararak tekrar ele geçirme istekleri.

- Giderek daha fazla miktarda bitkisel sepi maddesi ithalatımız

Ülkemize has bitkisel sepi maddeleri üretiminin yeterli düzeyde olmaması, her yıl değişkenlik göstermesi ve kalitesinin istenen düzeyin altında olması nedeniyle bitkisel sepi maddesi ihtiyacının önemli bir kısmını ithal yolla karşılamaktayız.

- İthal edilen hayvanların derisinin yerli üretilen hayvanların derisinden kaliteli, kesim ve saklama koşullarının daha iyi oluşu

- Ekonomik krizlerin sektörü derinden etkilemesi

Gümrük Birliği'ne geçiş ile fon ve vergiler kalkmış, yurt dışından mamul deri, kösele, ayakkabı ithali cazip gelmiştir.

Uzakdoğu'daki ekonomik kriz sonucu bu ülkeler ellerindeki mamul stokları ucuz fiyatla piyasalara sürmüş ve üretimimizi düşürmeye neden olmuştur. Rusya'da ortaya çıkan kriz sonucu turistlerin gelmemesi nedeniyle stoklar elde kalmış ve üretim azalmıştır. Son olarak ta ABD'de ortaya çıkan ve bütün dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz sonucu deri sektörümüz etkilenmiştir.

- Meşe orman alanlarının azalması bunların yerine ekonomik yönden daha değerli ağaçların dikimi ve tarım arazisine dönüştürme

Türkiye de toplam 4 220 875 ha meşe ormanı mevcuttur, bununda 258 707 ha (yaklaşık %84) özel şahıslara ait arazilerden oluşmaktadır. Özel şahıslara ait arazilerin büyük kısmı tarım arazisine dönüştürülmüş ve tarım yapmaya elverişli olmayan bölümü ise kendi haline terk edilmiştir. Bunun nedeni ise, dünya bitkisel sepi maddeleri piyasasında eski pazar payını koruyamamış olmamızdır.

- Rusya ve BDT ülkelerinin globalleşmesini tamamlaması nedeniyle eskisi gibi ihracat yapamıyor olmamız.

Pazar çeşitliliğinin sağlanamaması ve tek pazar bağımlılığı çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Başta Rusya Federasyonu olmak üzere, Doğu bloğu ülkeleri ve BDT ülkelerinin Dünya ticaretine entegrasyonunu tamamlama sürecine girmesi bu ülkelere yapılan ihracatı eskisi kadar kolay veya karlı olmaktan çıkarmıştır.

- *Ham deri ithal edilen ülkelerin ham deri çıkışına kısıtlama veya yasaklama getirmeye başlamaları hammaddede sıkıntı yaşanmasına neden olmaktadır.*

Ham deri çıkışını yasaklayan ülkeler bunun yerine kromlu derinin ülke dışına çıkışına izin vermektedir.

Ham deriye % 1'lik KDV ödenirken, kromlanmış deriye %18'lik KDV uygulanması ithal yolla hammadde sağlayan firmaların hammadde maliyetlerinde artış sağlamaktadır.

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye’de sepi maddelerinin en çok kullanıldığı alan olarak deri sanayisi ile ilgili veriler ışığında üssel analiz, bileşik faiz ve aritmetik ortalama yöntemleri kullanılarak projeksiyonlar yapılmıştır. 2020 yılına kadar yapılan projeksiyonlar tedbirler alınmadığı takdirde gelecekte deri sanayinin önemli bir hammaddesi olan sepi maddelerinin üretiminin ve ihracatının gittikçe azalacağını göstermiştir. Türkiye’nin odun dışı orman ürünleri arasında yer alan meşe palamudunun önceki yıllardaki üretim ve ihracatı çok değişkenlik göstermekle beraber 1969 senesinde en yüksek seviyede gerçekleşen ihracat 6075 ton kadar olmuştur (Bozkurt ve Göker, 1986). Meşe mazısının 1980 ve önceki yıllardaki 1000 tona yakın seyreden ihracatı günümüzde oldukça düşük seviyelerdedir. Meşe palamudu, meşe mazısı, sumak yaprakları ile birlikte tüm sepi maddesi ihracatımız 1990’lı yıllardan bu yana 1500-2000 ton arasında değişerek gelmiştir. Meşe palamudu ve meşe mazısı üretim ve ihracatlarındaki düşüşün en önemli sebebinin artık orman köylüsünün bu ürünleri geçimlerinin başlıca kaynağı olarak görmemelerinden kaynaklandığı bildirilmektedir. Ormanlardan meşe palamudu ve meşe mazısı toplatmak için nakliye ve işçilik ücretlerini iki kat fazla vermelerine rağmen işçi bulmakta zorluk çekmektedirler. Diğer taraftan özel şahıslara ait meşe ormanlarının gittikçe tarım arazilerine dönüştürülmeleri de bir etken olarak görülmektedir (Hakimoğlu ve Yağcı, 2005).

Türkiye’nin jeopolitik konumundan dolayı bazı ürünler yurt içine giriş yapıp ve tekrar yurt dışına çıkış yapmaktadır. Re-export olarak adlandırabileceğimiz bu uygulama bazı ürünlerimizde olduğu gibi sepi maddelerinin dış ticaretinde de söz konusu olabileceğinden ithalat ve ihracat ile ilgili rakamlar yapılan projeksiyonlarda yanıltıcı sonuçların ortaya çıkmasına da sebep olabileceği mümkündür. Bundan dolayı sektörü her yönüyle ele alıp incelemek için GZFT

analizi daha gerçekçi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. GZFT analizinde sepi maddeleri deri sanayisi ile birlikte düşünüldüğünden güçlü yönler, fırsatlar, zayıf yönler ve tehditler her iki sanayi için birlikte aynı tabloda ele alınmıştır. Sonuçlar Tablo 15 te özet olarak verilmiştir.

Halen meşe palamudu ve meşe mazısı ormanlarımızın önemli sayılabilecek derecede fazla olması, ormanlarda işgücü sağlayabilecek kadar orman köylüsünün bulunması, elde edilen sepi maddesi miktarlarının ve fiyatlarının makul seviyede olması güçlü yönler arasında yer almıştır. Ayrıca Avrupa ve Asya pazarlarına yakınlık sepi maddelerimizin ülkemiz deri sanayisi bakımından önemini daha uzun yıllar koruyacağını göstermektedir.

Bitkisel sepi maddelerimizden en fazla üretimi yapılan meşe palamudunun tek başına kullanılmasının (özellikle giysilik ve ayakkabı derilerinde çatlamaya neden olduğu için) her deri için mümkün olmaması bir zayıf yön görülmektedir. Rekoltesinin, dolayısıyla üretimlerinin ayrıca işgücü ve nakliye masraflarındaki artışın da zayıf yönler olarak kaydedilmiştir. Yerli bitkisel sepi maddelerimiz meyvelerden elde edilmekte olduğundan rekolte her yıl değişiklik göstermektedir. Quebracho ve mimoza sepi maddeleri ise odun ve kabuktan elde edilen maddeler olduğundan üretimleri yıllar bazında çok fazla değişkenlik göstermemektedir. Bu da yerli deri üreticilerinin ülkemize has sepi maddelerinden ziyade daha güvenli hammadde kaynağı olarak ithalatı tercih etmelerine neden olmaktadır.

Yerli sepi maddelerinin ithal sepi maddelerine göre daha ekonomik olmaları (birçok yerel tabakhanelerde karıştırılarak kullanılmaktadırlar), ham deri işleme sektörünün Avrupa'dan Türkiye ve uzak doğuya kayması, orman köylüsünün kooperatif kurarak etkinliklerini arttırmaları, enerji ve vergi giderlerinin makul seviyelere çekilmesi fırsatlar olarak görülmektedir.

İthal sepi maddelerinin temininde sıkıntı yaşanmaması, deriye iyi nüfuz etmesi, deriyi çatlatmaması, ayrıca iyi renk kazandırması tercih edilebilirliklerini arttırdığından başlıca tehditler olarak görülmektedir. Meşe orman alanlarının

kesilerek azalması, bunların yerine ekonomik getirisi daha fazla olduğu düşünölen meyve ağaçlarının dikilmesi ya da tarım arazilerine dönüştürölmesi sepi maddeleri üretimini tehdit eden önemli bir diğer sebeptir.

6. ÖNERİLER

Deri ve deri mamulü ihracatçısı firmalarımızın işletme sermayelerinin yetersiz olması, yeterli ve kaliteli şekilde üretimi sürdürmede ve dış pazarlara açılmada önlerindeki önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Deri işlemede sektörün arzu ettiği özellik ve kalitede sepi maddesi üretimi için üreticinin piyasa istek ve ihtiyaçlarına ayak uydurması gerekmektedir. Mevcut sektör yapılanmasıyla bu sorunu çözmek için her şeyden önce yıllara bağlı olarak sepi maddesi üretim kapasitesine göre deri sanayinin ihtiyacının iç piyasadan veya ithalat yoluyla karşılanması yönünde çalışmaların birlikte yürütülmesinin sağlanması gerekmektedir. Sepi maddesinin iç piyasaya tercih ettirme, dış pazar koşullarını geliştirme ve rekabet gücünün artırılması gibi konularda sanayi odaları, üretici birlikleri ve akademisyenler ile birlikte çalışmalar yapılmalıdır.

Avrupa Komisyonun düzenlediği Avrupa Deri ve Tabaklama Sanayileri ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda çevreyle ilgili görüşülen konularda Kimyasalların kayıt edilmesi, değerlendirilmesi ve izin verilmesinin belirli kurallara göre yapılmasına ilişkin yasa tasarısının kabul edilmesi durumunda kimyasal ürünlerin fiyatlarının yaklaşık % 30 artacağı ve maliyetlerin artması sonucunda KOBİ'lerin (Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler) ayakta kalmakta güçlük çekecekleri görüşü rapor edilmiştir. Deri sektörümüzün önemli bir kısmını oluşturan hammadde ve kimyasalların ithalatımızın büyük bir kısmını AB ülkelerinden sağlamamız nedeniyle öncelikle üretim yapan KOBİ'lerin (Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler) olası bu yasa tasarısının kabul edilmesi durumunda sıkıntı yaşamamaları için üretimlerinde kimyasal sepi maddelerinin yerine bitkisel sepi maddelerinin kullanımına yönelik teşvik çalışmalarının yapılması gerekmektedir (Anonim, 2009d).

Ülkemizde sepi maddelerinin potansiyelini değerlendirmek için kapsamlı bir envanter çalışması yapılmalı, bu doğal kaynakların iç ve dış pazardaki değerlendirme olanakları yeterince araştırılmalıdır.

Sepi kaynaklarımızın ormanlardan toplanıp işletmelere nakliyesinde orman köylüsü ile iletişimin geliştirilmesi bu kaynaklarımızın üretimi ve pazarlanması konusunda çoğu engellerin aşılmasında önemli avantajlar sağlaması, orman köylüsü ve küçük orman sahipleri için girdi kaynakları olabilir.

Çevre sorununun dünyanın en önemli sorunlarının başında geldiği kuşkusuzdur. Özellikle sanayileşme, çevre sorununu da beraberinde getirmekle birlikte, ironik ve çelişik bir biçimde sorunun çözüm yöntemleri de sanayi ve teknolojinin gelişmesinde gizlenmektedir. Bununla birlikte, deri sektörü diğer ağır sanayi sektörleri kadar gelişmemiş olmasına rağmen, en kirletici sektörlerden biridir. Deri sanayinde kullanılan kimyasal sepi maddelerinin çevreye olan zararlarının azaltılması için bitkisel sepi maddesi üreten firmalara yönelik vergi avantajları sağlanarak hem çevreye olan zararı ve hem de büyük maliyetlerle kurulan ve işletilen arıtma tesislerine ihtiyacı azaltabiliriz.

Yerli bitkisel sepi maddelerinin deriyi yüzeysel tabaklaması, sert, kırılğan istenmeyen renkte deriler vermesi sebebiyle çok yaygın kullanım olanağı bulamamaktadır. Deri sanayinde yerli bitkisel sepi maddelerinin daha çok kullanımının sağlanması için bu olumsuz yanlarının çeşitli modifikasyonlarla iyileştirilmesini sağlayabiliriz. Bazı yıllarda meşe palamudu rekoltesinin düşük olmasından dolayı üretim sıkıntısı oluşmaktadır. Hammadde temin sıkıntısını önlemek için ormanların önemli bir kesim atığı olan ve genelde %10 civarında tanen içeren ağaç kabuklarının bu sektöre kazandırılması gerekmektedir.

Sepi maddeleri üretim sektörünün uluslararası rekabet gücünün artırılması ve korunmasında yeni teknolojiye geçilmesi ile birlikte büyük ölçüde değerlendirilemeyen yerli kaynaklarımızın sürekli kullanılabilirliği sağlanmalıdır. Böylece deri piyasasının istediği tanen sağlanmış olacaktır. Yine ülkemiz

açısından değerlendirilmesi ekonomik yönden önemli olan Meşe palamutu, Meşe mazısı, Sumak yaprakları ve çeşitli ağaç kabuklarının bu endüstriye kazandırılması için Orman Genel Müdürlüğü ile de çeşitli planlama faaliyetlerinin birlikte yürütülmesi önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

ANONİM ,1996, Salihli Palamut Sanayi ve Valeks İşletmeleri, Salihli, İzmir.

ANONİM, 2003, *Devlet Planlama Teşkilatı, Kamu Kurumları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu*, DPT, Ankara.

ANONİM, 2005a, TÜİK Sepi Maddesi ve Ham Deri İhracat ve İthalat Değerleri.

ANONİM, 2006a, www.herkim.com.tr/history

ANONİM, 2006b, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı.
www.foreigntrade.gov.tr/sector/deri

ANONİM, 2006c, www.expotim.com/sector/deri

ANONİM, 2008a, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Tekstil, Deri ve Giyim Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu

ANONİM, 2008b, TÜİK Ham Deri Üretim Değerleri.

ANONİM 2009, <http://www.artukimya.com/valex.html>

ANONİM, 2009a, www.corluderiosb.org.tr/index.html

ANONİM, 2009b, İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME)

ANONİM, 2009c, [www.turkishleather.com /dtg/staticpages](http://www.turkishleather.com/dtg/staticpages)

ANONİM, 2009d, [http://kazlıcesme.blogspot.com/2007/07/avrupa-deri-ve-tabaklama-sanayileri-ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı](http://kazlıcesme.blogspot.com/2007/07/avrupa-deri-ve-tabaklama-sanayileri-ve-surdurulebilir-kalkinma-konferansi).

ARMAĞAN, M., 1988, *Palamut'un Değerlendirilmesi, Valeks Üretimi ve Kullanım Yerleri*, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Orman Fakültesi, 54 sayfa, Trabzon.

AYDIN, F., 2005, *Devlet Orman İşletmeciliğinin Güçlü ve Zayıf Yönlerinin İletme İşlevleri Kapsamında İrdelenmesi*, Orman ve Ekonomi Dergisi, 21, 4, 24-31.

BAYTOP, T., 1999, *Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi*, ISBN: 975-420-021-1, İstanbul.

BEKTAŞ, B., ve SARI, A., 2007, *Deri ve Deri Mamulleri*, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME)

BEKTAŞ, B., 2006, *Deri ve Deri Mamulleri*, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME)

BERKEL, A., 1948, *Orman Mahsullerinden Faydalanma Bilgisi*, Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınlarından Özel Sayı:75, İstanbul

BOZKURT, Y., GÖKER, Y., 1981, *Orman Ürünlerinden Faydalanma*, İstanbul Üniversitesi, Yayın No:379, İstanbul, 448 s.

ÇELİK, D., 2005, *Kollagenin Deri Endüstrisi Dışında Kullanım Olanakları*, Standart Ekonomik ve Teknik Dergi, Yıl:44, Sayı:520, Ankara.

ÇETİN, M., 2000, *AB’ye Entegrasyon Sürecinde KOBİ’ler ve Rekabet Gücü*, KTÜ, SBE, Doktora Tezi, Trabzon.

DEMİRDÖĞEN, O., 1997, *SWOT Analizi ile Üretim Stratejilerinin Geliştirilmesi*, Verimlilik Dergisi, MPM Yayını Sayı: 1997/1, 113-125, Ankara.

DÜNDAR, K., 1989, *SWOT Analizi*, Verimlilik Dergisi, MPM Yayını Sayı: 1989/3, 195-226, Ankara.

EREN, E., 1990, *İşletme Değerleme ve Stratejik Alternatiflerin Seçimi*, İÜ, İşletme Fak.Yayın No:234, İşletme İktisadi Ens. Yayın No:127, İstanbul, 286s.

GENÇ, A., 1990, *Batı Anadolu Bölgesinde Palamut Meşesi Ağaçlandırma Tekniği*, Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, Teknik Bülten, N0:212, 32 s, Ankara

HAKİMOĞLU, İ., YAĞCI, S. A., 2005, *Artu Kimya Sanayi Palamut ve Valeks İşletmeleri Ticaret A.Ş. den Doç.Dr. İsmet Hakimoğlu ve Sayın S. Arda Yağcı ile Yapılan Görüşme*

HUŞ, S., 1969, *Orman Mahsulleri Kimyası*, İÜ Yayın No: 1451, OF Yayın No:150, İstanbul,195s.

İLTER, İ. ve OK, K., 2004, *Ormancılık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi*, Ankara, 488s.

KANSIZ, N. ve ACUNER, A.S., 2005, *TR 90 Bölgesi İlleri SWOT Analizi Değerlendirmeleri*, Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma Sempozyumu, KTÜ 50. Yıl Etkinlikleri, Trabzon, 473-494.

KAŞKA, E., *Paysa Deri Ltd Şti, Gerede Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Üyesi, Gerede Organize Deri Sanayicileri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, Gerede Ticaret ve Sanayi Odası Üyesi, S.S. Teknik Deri Küçük Sanat Koop. Üyesi ile 21.11.2009 tarihinde yapılan görüşme*

KOTLER, P., 2003, *A Framework For Marketing Management*, Pearson Education Ltd, Upper Saddle River, New Jersey, 347p.

KUYUMCU, O., 2009, *Deri ve Deri Mamulleri*, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi (İGEME).

OGM – 659, 1991, *Ülkemizdeki Bazı Önemli Orman Tali Ürünlerinin Teşhis ve Tanıtım Kılavuzu*, TC Orman Bakanlığı, Yayın No:659, Seri No:18,Ankara.

ÖNAL, S., 1993, *Bazı Orman Tali Ürünlerinin Kuru Ağırlıkları*, OAE Yayınları, No:77, Ankara.

ÖRS, B., *Çevre Ve Orman Bakanlığı, Orman Tali Ürünleri Şube Müdürü, İle 16.11.2009 Tarihinde Yapılan Görüşme.*

ÖZGÜNAY, H., 2000, *Meşe Palamutu Ekstraktı Valeks'in Deri Sanayinde Kullanılabilirliğinin Artırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 3 sayfa, İzmir.

PEARCE, J.A. ve ROBINSON, R.B., 1985, *Strategic Management:Strategy Formulation and Implementation*, Richard D. Irwin, Inc, Homewood, Illinois, 1041p.

ŞEN, S., 2001, *Bitki Fenollerinin Odun Koruma Etkinliklerinin Belirlenmesi*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi, 300 s, Zonguldak

THOMPSON, A.A. ve STRICKLAND, A.j., 1983, *Strategy Formulation and Implementation Tasks of the General Manager*, Business Publications, Inc. Plano, Texas, 493p.

TOPBAŞ, A., 1993, *Deri Teknolojisi*, İÜ Teknik Bilimler MYO, 846 s, İstanbul.

UYSAL, 2002, *Türkiye Ekonomisinde Deri ve Deri Mamulleri Sanayinin Yeri Öneminin Araştırılması*, Türk J.of.vet.and ani 2G, Ankara.

ÜLGEN, H. ve MİRZE, S. K., 2004, *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Literatür Yayınları, No:113, İstanbul, 640s.

YAMAN, S., ve YAMAN, İ., *Saatçi Deri Ltd. Şti, Gerede Ticaret ve Sanayi Odası Üyesi, S.S. Teknik Deri Küçük Sanat Koop. Üyeleri ve İşletme Müdürü Baştopçu, M., ile 21.11.2009 Tarihinde Yapılan Görüşme.*

YILDIZ, N., 1993. *Deri Teknolojisi ve Ticareti*, MÜ Yayın No:540, FEF Yay No:31, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Latif BİNİCİ 1977 yılında Ankara' da doğdu. İlk ve orta dereceli okulları Ankara' da okudu. 1995 yılında kazandığı Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nden 2000 yılında mezun oldu. 2003 – 2006 yılları arasında Abant İzzet Baysal Üniversitesinde görev yaptı. 2006 yılında başladığı Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndaki görevini halen sürdürmektedir. Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalında başladığı Yüksek Lisans tez çalışmasını Aralık 2009 tarihinde tamamlamıştır.